

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ
พัฒนากระบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

โดย
ดร.ปรีดา ประพาศิชอบ และคณะ

ตุลาคม 2549

โครงการ
พัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

คณะผู้วิจัย	สังกัด
1. ดร.ปรีดา ประพุดติชอบ	ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มข.
2. ดร.สถาพร มงคลศรีสวัสดิ์	วิทยาลัยการจัดการ ม.ราชภัฏร้อยเอ็ด
3. นายการุณ พงศ์ศาสตร์	คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ม.ราชภัฏร้อยเอ็ด
4. นายปรมัตต์ โปตาลพล	คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ม.ราชภัฏร้อยเอ็ด
5. นายเกรียงไกร กันแก้ว	คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ม.ราชภัฏร้อยเอ็ด
6. นางสาวหนาใจ หมื่นไธสง	คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ม.ราชภัฏร้อยเอ็ด
7. นายชยพล ธานีวัฒน์	คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ม.ราชภัฏร้อยเอ็ด
8. นางจินตนา คาวาซากิ	ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มข.
9. นายปฏิญญา ประพุดติชอบ	ผู้ช่วยนักวิจัย

สนับสนุนโดยศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตจ.)
และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร

“การพัฒนากระบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ด”

กระบวนการสหกรณ์ถือได้ว่าเป็นกระบวนการในการทำงานขององค์กรประชาชนที่มีประวัติยาวนานมาเกือบศตวรรษในประเทศไทย อย่างไรก็ตามกระบวนการนี้ก็มีปัญหาต่าง ๆ มากมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาตัวองค์กรของตนเอง และการสร้างเครือข่ายของความร่วมมือในระหว่างองค์กร โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงการพัฒนาและสร้างเครือข่ายของสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งจัดว่าอยู่ในพื้นที่ที่มีความยากจนสูงดังจะเห็นว่าในช่วงที่นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้ลงพื้นที่ในเดือนมกราคม 2549 ก็ได้เลือกไปลงในพื้นที่ของอำเภออาจสามารถ ของจังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษารั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นอีกหนึ่งพื้นที่จาก 36 จังหวัด ซึ่งเป็นการขยายผลจากการดำเนินโครงการในระยะแรกของ 9 พื้นที่ โดยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด สหกรณ์การเกษตร หน่วยงานภาครัฐและเอกชน องค์กรภาคประชาชน ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนากระบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งอาศัยกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเป็นแนวทาง โดยได้ดำเนินการวิจัยในระหว่างเดือนกันยายน 2548 – สิงหาคม 2549

วิธีการศึกษารั้งนี้เริ่มจากการจัดประชุมเวทีใหญ่ในระหว่างสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 20 อำเภอ ชุมชมสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม 90 คน เป็นการประชุมเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ และเป็นการระดมความคิดเพื่อแสวงหาความร่วมมือระหว่างสหกรณ์การเกษตรต่างๆ ซึ่งมีทั้งสหกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่ และสหกรณ์การเกษตรขนาดเล็ก โดยจัดขึ้นเมื่อวันที่ 19 ต.ค. 2548 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ผลของการประชุมปรากฏว่าเป็นที่สนใจ และทุกๆ ฝ่ายประสงค์ที่จะให้เกิดเครือข่ายที่ทำงานจริงในจังหวัดร้อยเอ็ด ต่อมาได้มีการจัดประชุมเวทีย่อยขึ้นอีก 3 ครั้งใน 3 พื้นที่ คือสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ สหกรณ์การเกษตรโพนทอง และสหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ด

ในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2548 โดยในแต่ละแห่งได้มีการเชิญสหกรณ์การเกษตรที่อยู่ใกล้เคียงเข้าร่วมประชุมด้วย ผลจากการประชุมเวทีย่อยนี้เองทำให้สามารถเข้าใจปัญหาของแต่ละสหกรณ์ และได้เรียนรู้ถึงประสบการณ์ในการจัดทำเครือข่ายที่มีมาในอดีตซึ่งส่วนใหญ่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ข้อเสนอที่ได้สำหรับแนวทางในการจัดทำเครือข่ายในงานวิจัยนี้คือ

1. กรอบการศึกษาครั้งนี้ควรจำกัดเฉพาะสหกรณ์การเกษตรถึงแม้การศึกษาครั้งนี้จะรวมถึงองค์กรประชาชนในลักษณะอื่นด้วยก็ตาม เพราะเนื่องจากระยะเวลาสำหรับการศึกษามีจำกัดคือเพียงหนึ่งปี
 2. ควรจำกัดเฉพาะในกิจกรรมที่เป็นหลักของจังหวัด คือข้าวหอมมะลิ ซึ่งเป็นสินค้าหลักของจังหวัด และอยู่ในยุทธศาสตร์ของจังหวัด
- การจำกัดขอบเขตการศึกษาดังกล่าวทำให้สามารถเน้นไปในด้านหลักของ

กิจกรรมที่จะเชื่อมโยงซึ่งอาจสรุปได้ว่า มี 6 กิจกรรมที่จะดำเนินการ คือ

1. การสนับสนุนทางการเงินระหว่างสมาชิกเครือข่ายสหกรณ์
2. โครงการการเข้าร่วมข้าวหอมมะลิ
3. โครงการผลิตพันธุ์ข้าวหอมมะลิมาตรฐาน
4. โครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์
5. โครงการอุปกรณ์การแปรรูปและการตลาด
6. โครงการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และระบบบัญชี

ผลจากการศึกษาและดำเนินการในระหว่างเครือข่ายต่างๆ พบว่าแทนที่จะรวมกันเป็นเครือข่ายเดียวกัน แต่เห็นว่าน่าที่ทำเป็นขั้นตอนคือ เบื้องต้นจัดให้มีเครือข่ายของแกนนำสหกรณ์การเกษตรของจังหวัดร้อยเอ็ด 3 สหกรณ์ อันได้แก่ สหกรณ์เกษตรวิสัย สหกรณ์สุวรรณภูมิ และสหกรณ์โพนทอง โดยพื้นเดิมพบว่าแต่ละสหกรณ์จะมีเครือข่ายย่อยเชื่อมโยงกันภายใน ตัวอย่าง เช่น สหกรณ์เกษตรวิสัยก็จะเชื่อมโยงกันกับสหกรณ์ปทุมรัตน์ สหกรณ์จตุรพักตรพิมาน ซึ่งเป็นสหกรณ์ขนาดเล็ก และกลุ่มเกษตรกรต่างๆ ในพื้นที่ แต่การเชื่อมโยงยังจำกัดอยู่เฉพาะบางกิจกรรมเช่น การให้สินเชื่อระยะสั้นสำหรับซื้อข้าวเปลือกในฤดูเก็บเกี่ยว การส่งข้าวเปลือกไปให้แก่สหกรณ์เกษตรวิสัยโดยเป็นการชำระหนี้เงินกู้ยืม เป็นต้น ทั้งๆ ที่ยังมีกิจกรรมอื่นๆ อีกที่น่าจะทำได้แต่ก็ยังไม่ได้จัดทำ

กิจกรรมหลักที่ได้มีการดำเนินการภายใต้โครงการนี้มีอยู่ 2 กิจกรรม คือ

1. การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ช่วยสร้างเครือข่ายของ
สหกรณ์ให้สามารถประชาสัมพันธ์กิจกรรมและธุรกิจของตนเองได้ ภายใต้โครงการนี้
ได้มีการพัฒนาเว็บไซต์ของสหกรณ์การเกษตรจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเดิมเคยมีการร่วมมือ
กันพัฒนาเว็บไซต์สหกรณ์ของจังหวัด โดยสหกรณ์การเกษตรภายในจังหวัดได้ร่วม
รับผิดชอบค่าใช้จ่าย แต่ผลที่ได้รับก็ไม่สามารถได้รับเว็บไซต์ที่เป็นประโยชน์และใช้งาน
ได้ ในที่สุดจากการประชุมสมาชิกในเครือข่ายก็ได้มีการพัฒนาเว็บไซต์ขึ้นมาใหม่ โดย
เปิดเว็บเพจของแต่ละสหกรณ์ขึ้นมา และมีข้อมูลของสหกรณ์นั้นปรากฏอยู่โดยเริ่มจาก
ข้อมูลพื้นฐานของสหกรณ์ เช่น ปีที่ก่อตั้ง จำนวนสมาชิก ประเภทธุรกิจที่ดำเนินการ
นอกจากนั้นยังมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจการค้าข้าวหอมมะลิ ไม่ว่าจะเป็นการ
รับซื้อข้าวเปลือก การสีเป็นข้าวสาร โดยจะได้มีการระบุการรับซื้อ หรือขายเป็น
รายวัน ซึ่งจะเอื้อประโยชน์แก่ผู้ที่เข้ามาทำธุรกิจสามารถทราบได้ โดยทางโครงการได้
จัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของแต่ละสหกรณ์ให้สามารถปรับเปลี่ยน
ข้อมูลได้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามในระยะแรกก็มีปัญหาอุปสรรคในเรื่องของระบบ
hardware และ software ซึ่งผู้บริหารของแต่ละสหกรณ์ยังไม่ให้ความสำคัญ แต่จากการ
ร่วมประชุมปรึกษากันเป็นประจำ อีกทั้งในระยะหลังได้เริ่มมีผู้ประกอบการเข้ามาใช้
บริการเพิ่มขึ้น โดยมีผู้สนใจเข้ามาติดต่อซื้อข้าวจากทางสหกรณ์เพื่อส่งออก ทำให้ทั้ง
ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของแต่ละสหกรณ์ได้เห็นความสำคัญและพร้อมที่จะ
ลงทุนในงานด้านนี้ และส่งเจ้าหน้าที่มาเข้ารับการอบรมเพิ่มขึ้น อนึ่งเนื่องจากการได้มีการ
ให้บริการโดยสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น คือมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด จึงทำให้เกิด
ความสะดวกในการติดต่อและรับบริการ การที่สหกรณ์ต่างๆ อยู่กระจัดกระจายและมี
ปัญหาในการติดต่อสื่อสาร หรือการประชุมก็ได้ลดน้อยลงไป เพราะสามารถติดต่อผ่าน
ทางเว็บไซต์ได้ นอกจากนั้นก็ยังมีการหารือในเรื่องระบบการทำบัญชีของแต่ละสหกรณ์
ซึ่งในสหกรณ์แกนนำได้มีการจัดจ้างให้บริษัทของเอกชนเข้ามาติดตั้งระบบการทำบัญชี
ให้ ซึ่งในระยะนั้นมีค่าใช้จ่ายสูง แต่การปรึกษาหารือกันในเวทีต่างๆ ที่ทางโครงการได้
จัดทำ ทำให้สหกรณ์ขนาดเล็กสนใจที่จะขอรับคำปรึกษาจากสหกรณ์ขนาดใหญ่และ
ต่อตรงกับทางบริษัท เพราะเมื่อมีหลายสหกรณ์พร้อมใจกันเข้ามาใช้บริการก็สามารถ
ต่อรองในเรื่องของราคาได้

2. ในกิจกรรมการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิของจังหวัด ซึ่งผลจากการจัดเวทีของโครงการทำให้ทราบว่า เมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิภายในจังหวัด ยังขาดแคลนอยู่มากถึงเฉลี่ยปีละ 4 หมื่นตัน ซึ่งต้องมีการไปจัดซื้อมาจากต่างจังหวัด ทั้งๆ ที่จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงในการผลิตข้าวหอมมะลิ ดังนั้นภายใต้ โครงการนี้จึงได้จัดให้มีการฝึกอบรมและณรงค์ให้สหกรณ์ในเครือข่ายผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวหอมมะลิเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้โดยร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด ของกรมการข้าว (ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 11 เดิมสังกัดกรม ส่งเสริมการเกษตร) และศูนย์วิจัยข้าว จ.อุบลราชธานี ซึ่งเป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว หลักในการจัดการฝึกอบรมเกษตรกรกรจำนวน 100 คน เพื่อเพิ่มการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้ มากขึ้น ผลจากการนี้ทำให้จำนวนเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้เพิ่มมากขึ้นทั้งใน แหล่งผลิตเดิมของสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ และสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย และ จะเพิ่มขึ้นในเขตพื้นที่ของสหกรณ์การเกษตรโพธิ์ทราย และสหกรณ์การเกษตรโพธิ์ทอง ยิ่งไปกว่านั้นยังได้มีการเจรจาตกลงให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ดผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ของจังหวัดเป็นผู้ผลิตส่งให้เครือข่ายของสหกรณ์การเกษตรของจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นผู้ จำหน่ายเป็นหลัก เพื่อจะได้ไม่มีการแข่งขันกันระหว่างเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตขึ้น โดยทาง ราชการกับของทางสหกรณ์การเกษตร

นอกเหนือจากความสำเร็จในสองกิจกรรมหลักดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังได้มีการ สนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่ในเรื่องของการค้าข้าวหอมมะลิของจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใน เวทีของเครือข่ายได้มีการเจรจาหาผู้ทางที่จะผลิตข้าวหอมมะลิโดยใช้ Brand name เดียวกัน คือข้าวหอมมะลิร้อยเอ็ด โดยในช่วงระยะของการดำเนินโครงการ สหกรณ์ใน เครือข่ายได้ไปร่วมแสดงสินค้าในงานการประชุมหอการค้าแห่งประเทศไทย ที่จังหวัด พิษณุโลกในระหว่างวันที่ 28-30 ตุลาคม 2548 นอกจากนั้นในการประชุมปรึกษาหารือ ในเครือข่ายยังได้พิจารณาอีกว่าในการจัดการวางแผนไปขายข้าวหอมมะลิของสหกรณ์ใน ครั้งต่อไป ที่ทางจังหวัดสนับสนุน ถ้าเป็นไปได้จะได้จัดร่วมกันโดยเครือข่ายของ สหกรณ์การเกษตรของจังหวัดร้อยเอ็ด นอกจากนั้นยังได้มีการปรึกษาหารือกันอีกว่า การที่สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยได้ริเริ่มเปิดสู่ทางการส่งข้าวหอมมะลิไปจำหน่ายยัง ต่างประเทศ โดยได้จดทะเบียนผู้ส่งออกกับกระทรวงพาณิชย์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทาง สหกรณ์ในเครือข่ายก็จะสนับสนุนทางสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย โดยถือว่าสหกรณ์

การ เกษตร เกษตรวิสัยเป็นตัวแทนของสหกรณ์การเกษตรของจังหวัดร้อยเอ็ดทั้งหมดในการส่งข้าวหอมมะลิไปจำหน่ายในต่างประเทศ นอกจากนั้นในเวทีใหญ่ของเครือข่ายยังได้มีการเชิญเจ้าหน้าที่ในระดับนโยบายทั้งของกรมการข้าวและกรมส่งเสริมการเกษตรมาปรึกษาหารือในการที่จะสนับสนุน ในการผลิตพันธุ์ข้าวหอมมะลิโดยใช้งบประมาณกองทุนพัฒนาสหกรณ์ (กพส.)

นอกจากนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังได้ทำการศึกษาถึงสู่ทางความเป็นไปได้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์โดยได้มีการไปดูกิจการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในท้องที่ต่างๆ ซึ่งก็พบว่าปุ๋ยอินทรีย์ได้มีการผลิตเพิ่มมากขึ้นในหมู่บ้าน โดยการดำเนินการของเกษตรกรที่มีการรวมเป็นกลุ่มต่างๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนต่างๆ ของรัฐ มีการจ้างงานโดยใช้เกษตรกรที่มีฐานะยากจนเข้ามาเป็นแรงงานในกิจการนี้ และผลจากการที่รัฐส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์นี้เองที่ทำให้ความต้องการปุ๋ยอินทรีย์มีอยู่โดยทั่วไป การผลิตในท้องถิ่นยังไม่เพียงพอ สหกรณ์การเกษตรในเครือข่ายทุกสหกรณ์ได้มีการสั่งซื้อปุ๋ยอินทรีย์มาเพื่อจำหน่ายแก่สมาชิกโดยติดต่อสั่งจากบริษัทในภาคกลาง ในการปรึกษาหารือก็มีความสนใจที่จะมีการตั้งโรงงานเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์โดยสหกรณ์ แต่ในช่วงเวลาของโครงการนี้ ก็ยังไม่ได้เริ่มดำเนินการ

ประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาคนจนนั้น ถึงแม้จะได้มีการรวบรวมตัวเลขคนที่ได้ไปจดทะเบียนคนจนทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และในบรรดาสมาชิกสหกรณ์ต่างๆ ในโครงการนี้ก็ตาม แต่กิจกรรมที่จะช่วยเหลือคนจนเหล่านี้โดยเฉพาะยังไม่ได้จัดทำขึ้นอย่างเป็นกิจจะลักษณะ แต่ในเวทีย่อยของโครงการก็มีความเห็นว่าสมาชิกที่ยากจนมีโอกาที่จะเข้าร่วมโครงการในการผลิตพันธุ์ข้าวหอมมะลิ และในโครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ อย่างไรก็ตามตัวเลขในทะเบียนคนจนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และบ่อยครั้งที่คนที่ยากจนจริงๆ กลับไม่ได้ไปขึ้นทะเบียน แต่ในพื้นที่ก็พบว่าสมาชิกของสหกรณ์ในเครือข่ายจำนวนไม่น้อยที่เป็นคนจน ดังนั้นถ้าหากการสร้างให้สหกรณ์การเกษตรมีความเข้มแข็ง และเครือข่ายสหกรณ์การเกษตรทำงานได้อย่างเป็นระบบก็เชื่อว่าจะสามารถช่วยเกษตรกรที่มีฐานะยากจนได้จำนวนไม่น้อย

ข้อเสนอแนะสำหรับโครงการนี้ก็คือโครงการนี้น่าที่จะได้รับการผลักดันให้ดำเนินต่อไป และในการประชุมก่อนปิดโครงการสหกรณ์การเกษตรในเครือข่ายได้ตระหนักในความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากเครือข่าย และเห็นว่ามีความจำเป็น

จะต้องสานต่อโครงการนี้ ดังนั้นบรรดาสหกรณ์ที่เป็นแกนนำของเครือข่ายอันได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ และสหกรณ์การเกษตร โพนทอง ต่างให้ความสำคัญแก่เครือข่ายและมีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินโครงการนี้ต่อไป

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์จะแสวงหาความร่วมมือในระหว่างสหกรณ์การเกษตรใน จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่สหกรณ์ให้สามารถเป็นที่พึ่งของเกษตรกรได้ หลักการของสหกรณ์ที่ว่าให้องค์กรสหกรณ์เป็นองค์กรที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การศึกษาได้ดำเนินการระหว่างเดือนกันยายน 2548 - สิงหาคม 2549 วิธีการศึกษาเริ่มจากการศึกษาถึงสถานการณ์ และสถานภาพของกลุ่มและองค์กรประชาชน โดยทั่วไป จากนั้นก็ได้มีการจัดประชุมใหญ่ระหว่างสหกรณ์การเกษตร ของทั้ง 20 อำเภอ โดยเป็นการประชุมเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ และระดมความคิดเพื่อแสวงหาความร่วมมือระหว่างสหกรณ์การเกษตรต่างๆ ผลของการประชุมปรากฏว่าเป็นที่สนใจ และทุกฝ่ายประสงค์ที่จะให้เกิดเครือข่ายที่ทำงานจริงในจังหวัดร้อยเอ็ด ต่อมาได้มีการจัดประชุมเวทีย่อยขึ้นอีก 3 ครั้ง ใน 3 พื้นที่ คือสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ สหกรณ์การเกษตรโพนทอง และสหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ด โดยแต่ละแห่งได้มีการเชิญสหกรณ์การเกษตรที่อยู่ใกล้เคียงเข้าร่วมประชุมด้วย ผลของการประชุมสรุปได้ว่า ให้มีการดำเนินงานวิจัยเฉพาะในประเด็นเรื่องข้าวหอมมะลิซึ่งเป็นสินค้าหลักของจังหวัดร้อยเอ็ด และกิจกรรมที่จะดำเนินการก็จะเน้นใน 2 เรื่อง คือ การพัฒนาเครือข่ายสารสนเทศที่จะช่วยสร้างเครือข่ายการดำเนินทางธุรกิจของสหกรณ์สมาชิกได้ และในกิจกรรมด้านการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิของจังหวัดซึ่งยังขาดแคลนอยู่มาก โดยผลของการดำเนินการได้มีการพัฒนาระบบเว็บไซต์ของสหกรณ์การเกษตรทั้ง 20 แห่งของจังหวัด และได้พัฒนาความสามารถของสหกรณ์แกนนำทั้งสามสหกรณ์ คือ สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ และสหกรณ์การเกษตรโพนทอง ให้เจ้าหน้าที่ของทั้งสามสหกรณ์สามารถติดต่อสื่อสาร และให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้ สำหรับเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิก็ได้มีการร่วมมือกันในการวางแผนการผลิตร่วมกัน มีการจัดการฝึกอบรมสมาชิกในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยร่วมกันกับหน่วยงานของรัฐ อีกทั้งได้มีการวางแผนการตลาดในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ด้วยเช่นกัน ประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาความยากจนนั้น ถึงแม้จะได้มีการรวบรวมตัวเลขของคนที่ได้ไปจดทะเบียนคนจนทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และในบรรดาสมาชิกของสหกรณ์ต่างๆ แต่กิจกรรมที่จะช่วยเหลือคนจนเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถทำอย่างเป็นกิจจะลักษณะ แต่คาดว่าสมาชิกที่ยากจนจะสามารถได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ และในโครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่จะดำเนินไปในอนาคต

Abstract

This research project aims at establishing a network for cooperation among the agricultural cooperatives within the Roi Et province and strengthening the networking of the cooperatives so that they will be more self-reliant and able to promote better cooperation among the member cooperatives. The study was carried out between September 2005 and August 2006. During the initial period, the general situation of the cooperatives of the province as well as the status of their networking was explored. A general meeting of 20 agricultural cooperatives of the province was convened, and discussion and brainstorming were done. As a result, all the participants had an opinion that a functional networking should be established among the agricultural cooperatives within the Roi Et province. Smaller forums were organized three times at three agricultural cooperatives, Suwannaphum, Poanthong, and Muang Roi Et, respectively. In each place, neighboring cooperatives were invited to the meeting. The outcome of the meeting was that the project should limit itself on issues around Hommali (jasmine) rice that is the most important product of all cooperatives within the Roi Et province. Two major activities were carried out during the course of this project i.e. establishing a network among the member cooperatives to share their information and developing the Hommali rice seed production which was in the state of acute shortage. The outcome of this project is the creation of a website of all 20 agricultural cooperatives and a pilot networking for the development of three core agricultural cooperatives, Kasetwisai, Suwannaphum, and Poanthong, for information exchange through the website. The other main activity is the Hommali rice seed production for which the training of the member farmers was organized jointly by the cooperative network and the government agencies. Besides the seed production, a new marketing system of rice seed was designed as well. Regarding the issue of poverty mitigation, although there was an attempt in collecting information of the poor who were registered with the government authority of the provincial, district, and cooperative levels, activities specially arranged for the poor had not yet been developed. However, it was expected that a part of the participating members for the Hommali rice seed production and the organic fertilizer project would be from the low-income class.

คำนำ

สหกรณ์เป็นองค์กรของประชาชนประเภทหนึ่ง ในส่วนของเกษตรกรก็มีสหกรณ์ การเกษตรซึ่งจัดได้ว่าเป็นสถาบันของเกษตรกรที่สำคัญ แต่สถาบันนี้ในอดีตก็มักจะได้รับมุมมองว่าเป็นองค์กรที่อ่อนแอ ต้องได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐอยู่เสมอ ไม่สามารถทำธุรกิจแข่งขันกับภาคเอกชนหรือแม้แต่พ่อค้าในท้องถิ่นได้ ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ให้ความสนใจในองค์กรนี้ และได้ให้การสนับสนุนการทำงานวิจัยที่เกี่ยวกับสหกรณ์ในหลายโครงการ หลังจากที่ได้มีการทำงานวิจัยในพื้นที่ 9 จังหวัดเกี่ยวกับการเชื่อมโยงเครือข่ายในระหว่างปี 2545-47 และหลังจากสิ้นสุดโครงการนี้ ทางสถาบันวิชาการสหกรณ์ได้ร่วมกับศูนย์อำนวยการต่อสู้ปัญหาความยากจน (ศตจ.) โดยการสนับสนุนของ สกว. ได้ทำการขยายเครือข่ายงานวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้ออกไปในพื้นที่ 36 จังหวัดทั่วประเทศ จังหวัดร้อยเอ็ดก็เป็นอีกจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่ได้มีการจัดทำโครงการนี้ขึ้นมา การทำงานนี้เป็นในลักษณะที่เรียกว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Action Research – PAR) โดยได้ดำเนินการในระหว่างเดือนตุลาคม 2548 – กันยายน 2549 เป็นระยะเวลาหนึ่งปีเต็ม โครงการนี้ได้ดำเนินร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาอันได้แก่มหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด และได้ทำร่วมกับสหกรณ์การเกษตรในท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากโครงการนี้มีระยะเวลาจำกัด การดำเนินการดำเนินการจึงเน้นเฉพาะเรื่องข้าวซึ่งเป็นสินค้าหลักของจังหวัด ผลการดำเนินการโดยภาพรวมก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ และได้เห็นช่องทางในการพัฒนาของสหกรณ์การเกษตรว่าจะทำในด้านใดได้บ้าง และเมื่อสิ้นสุดโครงการก็เห็นว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายที่ดำเนินการโดยสหกรณ์ด้วยกันเองนั้นมีความเป็นไปได้ และสหกรณ์ที่เป็นหลักก็พร้อมที่จะร่วมกันขับเคลื่อนต่อไปให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดอย่างแท้จริง งานวิจัยครั้งนี้ทางคณะผู้วิจัยต้องขอขอบคุณบรรดาสหกรณ์ต่างๆ ทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายจัดการที่ได้ให้ความร่วมมือกับทางโครงการวิจัยเป็นอย่างดี โดยเฉพาะจากสหกรณ์หลักๆ ทั้งสามสหกรณ์ อันได้แก่ สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยจำกัด และ สหกรณ์การเกษตรโพนทอง จำกัด ต้องขอขอบคุณคุณสุนทร บุญญศิริเรกกุล และคุณปฎิญา ประพุดธิชอบ ที่ได้ให้การสนับสนุนในการจัดทำรายงานของโครงการจนสำเร็จลุล่วงลงด้วยดี สิ่งสำคัญที่ทีมงานวิจัยคาดหวังไว้ก็คือ ความสามารถในการรวมตัวกันอย่างมีประสิทธิภาพจนทั่วทั้งจังหวัด และสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างสหกรณ์จนทำให้สหกรณ์เป็นองค์กรที่เป็นที่พึ่งของเกษตรกรได้

สารบัญ

	หน้า
รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร	i
บทคัดย่อ	vii
Abstract	viii
คำนำ	ix
สารบัญตาราง	xiii
สารบัญรูป	xiv
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและระเบียบวิธีวิจัย	1
1.1.1 ความสำคัญของการวิจัย	1
1.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.1.3 ระเบียบวิธีวิจัย	4
1.1.3.1 ขั้นตอนการดำเนินโครงการ	4
1.1.4 กระบวนการวิจัยของโครงการ	7
1.1.5 นิยามศัพท์	8
1.1.6 แผนการดำเนินการของทีมวิจัยจังหวัดร้อยเอ็ด	9
1.1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
1.2 ความเป็นมาของจังหวัดร้อยเอ็ด	10
1.3 สภาพทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ดก่อนเข้าโครงการ	11
1.3.1 บทบาทของสหกรณ์และกลุ่มองค์กรประชาชน ในจังหวัดร้อยเอ็ด	11
1.3.2 บทวิเคราะห์ จุดเด่น จุดด้อย ปัญหา อุปสรรคของ สหกรณ์การเกษตรในจังหวัดร้อยเอ็ด	13
1.4 สภาพทั่วไปเกี่ยวกับเครือข่ายสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรใน พื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดก่อนเข้าโครงการ	16

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1.5 สรุป	17
บทที่ 2 บทสังเคราะห์ข้อมูลคนจนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	18
2.1 แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	18
2.2 บทสรุป	22
บทที่ 3 ขั้นตอนกระบวนการสร้างเครือข่ายคุณค่า	24
บทที่ 4 เครือข่ายที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	34
4.1 รูปแบบเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	34
4.1.1 รูปแบบเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ	35
4.1.2 รูปแบบเครือข่ายการผลิตปุ๋ยอินทรีย์	36
4.1.3 รูปแบบเครือข่ายการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์	37
4.2 ประเด็นสำคัญของเครือข่าย	38
4.2.1 เครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ	38
4.2.2 เครือข่ายการผลิตปุ๋ยอินทรีย์	41
4.2.3 เครือข่ายการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์	44
บทที่ 5 บทสังเคราะห์เครือข่ายกับการแก้ไขปัญหาความยากจน	47
5.1 ตัวแบบในการสังเคราะห์	47
5.2 สรุปผลการสังเคราะห์ที่ชี้ให้เห็นบทบาทของเครือข่ายคุณค่ากับการแก้ไขปัญหาความยากจน	49
บทที่ 6 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	62
6.1 สรุปผลการดำเนินงาน	62
6.1.1 ผลการดำเนินงานเปรียบเทียบกับแผนการวิจัย	62
6.1.2 ปัญหา/อุปสรรค ที่เกิดจากทีมวิจัย/สภาพแวดล้อมอื่น	63

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6.2 ประโยชน์ที่ตัวนักวิจัยและทีมวิจัยได้รับ	64
6.2.1 ชุดความรู้ใหม่	64
6.2.2 ทักษะ/ประสบการณ์ใหม่	65
6.3 มุมมองของผู้จัดการสหกรณ์ในพื้นที่เกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาขบวนการสหกรณ์	66
6.4 ข้อเสนอแนะ	68
6.4.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงกระบวนการวิจัย	68
6.4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการต่อยอดโครงการวิจัย ในอนาคต	69
เอกสารอ้างอิง	70
ภาคผนวก	72

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1 จำนวนสหกรณ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามประเภทของสหกรณ์ ปี 2548	12
ตารางที่ 1.2 จำนวนกลุ่มอาชีพและกลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ปี 2548	13
ตารางที่ 1.3 กิจกรรมเชื่อมโยงธุรกิจรวบรวมผลผลิตและการให้สินเชื่อระหว่างสหกรณ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด	14
ตารางที่ 2.1 ข้อมูลคนจนจดทะเบียนของจังหวัดร้อยเอ็ด	19
ตารางที่ 2.2 ข้อมูลคนจนจดทะเบียนจำแนกตามปัญหา และตามสหกรณ์การเกษตรที่สังกัด	20
ตารางที่ 3.1 แสดงการดำเนินกิจกรรมของกระบวนการสร้างเครือข่ายคุณค่าสหกรณ์	24

สารบัญรูป

	หน้า
รูปที่ 1.1 เครือข่ายระหว่างสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรของสหกรณ์การเกษตร เมืองร้อยเอ็ด จำกัด	15

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและระเบียบวิธีวิจัย

1.1.1 ความสำคัญของการวิจัย

โครงการวิจัย “การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นหนึ่งในโครงการวิจัยในพื้นที่ 36 จังหวัด ซึ่งมีลักษณะการดำเนินการโครงการวิจัยแบบต่อยอด กล่าวคือ หลังจากที่กองทุนสนับสนุนการวิจัยได้ให้การสนับสนุนการดำเนินการโครงการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ภายใต้โครงการประสานงานเพื่อการวิจัยด้านสหกรณ์มาเป็นระยะเวลา 3-4 ปี ผลงานวิจัยได้ถูกนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ของประเทศในรูปแบบของ “แผนพัฒนาการสหกรณ์ พ.ศ. 2546-2549” ซึ่งแผนพัฒนาดังกล่าวเป็นลักษณะของแผนแม่บทที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ขบวนการสหกรณ์ ตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชน จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนางานสหกรณ์ ภายใต้ภารกิจของตนในช่วงเวลา 2546-2549 โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อระดมทรัพยากรคนงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกในลักษณะของการ “Pool Resource” ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งยังจะช่วยลดความซ้ำซ้อนในการทำงานพัฒนาสหกรณ์ของหน่วยงานรัฐ ซึ่งมีมากกว่า 63 หน่วยงานของรัฐในระดับกรมซึ่งสังกัดอยู่ในหลายกระทรวง ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงอุตสาหกรรม ฯลฯ นอกจากนั้นยังครอบคลุมไปถึงหน่วยงานที่เป็นรัฐวิสาหกิจ อาทิเช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนากลุ่ม/องค์กรประชาชนอีกด้วย

ในการกำหนดกรอบและทิศทางการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ของแผนพัฒนาสหกรณ์ดังกล่าวได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์สหกรณ์ขึ้นเพื่อให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาได้เห็นภาพอนาคตของขบวนการสหกรณ์เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของแผนในปี 2549 ซึ่งสามารถนำเอาวิสัยทัศน์ดังกล่าวไปใช้ในการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสหกรณ์ได้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสหกรณ์ได้อย่างเหมาะสม ใน

แผนพัฒนาสหกรณ์ได้กำหนดวิสัยทัศน์สหกรณ์เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของแผนไว้ว่า “สหกรณ์เป็นองค์กรช่วยเหลือตนเองทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยึดมั่นในคุณค่าสหกรณ์ มีการร่วมมือกันเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กร และความเป็นธรรมมาภิบาล สร้างความเข้มแข็งของสมาชิก ชุมชน สังคม และประเทศชาติ อย่างยั่งยืน”

ด้วยตระหนักถึงความสำคัญที่จะนำเอาวิธีการสหกรณ์ไปใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาคนเพื่อให้คนมีจิตวิญญาณ มีจิตสำนึกที่จะร่วมมือกัน ช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์นั้น การดำเนินงานโครงการวิจัยในระยะแรกในพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน เลย ขอนแก่น สระบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี สงขลา และตรัง โดยการดำเนินการโครงการวิจัยเป็นไปภายใต้กรอบแนวคิดของการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชน องค์กรเอกชนและหน่วยงานของรัฐให้เกิดเป็นรูปธรรมที่เป็นผลในทางปฏิบัติ ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการวิจัยได้ปรับเปลี่ยนวิธีคิด (Mental model) ของคนในกลุ่ม/องค์กรและสหกรณ์ต่างๆ และเกิดเครือข่ายความร่วมมือทั้งที่เป็นสหกรณ์ที่จดทะเบียน สหกรณ์ภาคประชาชน (มิได้จดทะเบียน) และภาคเอกชนในพื้นที่ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน ซึ่งนับเป็นวิถีแห่งสหกรณ์ในการสร้างคน สร้างผู้นำ การสร้างความเข้มแข็งของคน ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต

จากประสบการณ์ของทีมวิจัยใน 9 จังหวัด เพื่อการพัฒนาเครือข่ายพันธมิตรที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จึงต้องมีการดำเนินโครงการวิจัยในพื้นที่ 36 จังหวัดเป็นการดำเนินการในลักษณะของการขยายผลจากบทเรียนที่ได้ดำเนินการในระยะแรก 9 พื้นที่ ซึ่งเป็นแผนการดำเนินการที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยโครงการประสานงานเพื่อการวิจัยด้านสหกรณ์ได้ประสานความร่วมมือไปยังสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นอีกหนึ่งพื้นที่จาก 36 จังหวัด ซึ่งเป็นการขยายผลจากการดำเนินโครงการในระยะแรกของ 9 พื้นที่ โดยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด สหกรณ์การเกษตร หน่วยงานภาครัฐและเอกชน องค์กรภาคประชาชน ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งอาศัยกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ในประเด็น

ยุทธศาสตร์การเป็นศูนย์กลางการผลิต และจำหน่ายข้าวหอมมะลิชั้นดีสู่ตลาดโลก โดยมีข้อมูลสนับสนุนด้านข้าวหอมมะลิ ดังนี้

จังหวัดร้อยเอ็ดมีพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมด 1,450,086 ไร่ มีผลผลิตจากการผลิตรวม 488,362 ตัน มูลค่ารวม 3,174,353,000 บาท และข้าวหอมมะลิเป็นที่รู้จักและยอมรับกันโดยทั่วไป คือ “ข้าวหอมมะลิที่เป็นผลผลิตจากทุ่งกุลาร้องไห้” จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นพื้นที่หนึ่งในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ โดยในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้มีจังหวัดที่มีอาณาเขตกว้างขวางร่วมกันถึง 5 จังหวัด คือ ร้อยเอ็ด ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ และมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ดมีพื้นที่ครอบครองมากที่สุด คือ 986,807 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.82 ของพื้นที่ทั้งหมด มีพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิ 713,499 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.80 ของพื้นที่ปลูกทั้งหมด (เอกสารอัดสำเนา ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด)

ข้าวหอมมะลิที่เป็นผลผลิตจากทุ่งกุลาร้องไห้ ถือได้ว่าเป็นข้าวหอมมะลิชั้นดีเป็นที่รู้จักและยอมรับกันโดยทั่วไป เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ และมีแนวโน้มความต้องการในระดับที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากข้าวหอมมะลิที่ผลิตได้จากทุ่งกุลาร้องไห้ มีคุณลักษณะพิเศษและมีเอกลักษณ์ที่สำคัญ ซึ่งแตกต่างไปจากข้าวหอมมะลิที่ผลิตจากแหล่งปลูกอื่นๆ ได้แก่

- ความหอม ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพของดินที่มีลักษณะเป็นดินทราย และมีความเค็มพอเหมาะกับข้าวพันธุ์นี้
- ความเรียวยาว ซึ่งมีผลมาจากสภาพภูมิศาสตร์ของน้ำ และแสงแดดที่เหมาะสมทำให้ได้เมล็ดข้าวที่เรียวยาวพอเหมาะนำมารับประทาน
- ความอ่อนนุ่ม ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะพิเศษของข้าวหอมมะลิโดยทั่วไป ทำให้เป็นที่นิยมของผู้บริโภค

เมื่อพิจารณาด้านข้อมูลโรงสีสหกรณ์การเกษตร พบว่า จังหวัดร้อยเอ็ดมีโรงสีและสถาบันการเกษตรที่เป็น ผู้ส่งออก จำนวน 7 สหกรณ์ 1 กลุ่มเกษตรกร รวม 9 โรงสี มีสมาชิกทั้งหมด 22,867 คน ประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด สหกรณ์การเกษตรโพนทราย จำกัด สหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ด จำกัด สหกรณ์การเกษตรเสลภูมิ จำกัด สหกรณ์การเกษตรโพธิ์ชัย จำกัด สหกรณ์การเกษตรโพนทอง จำกัด กลุ่มเกษตรกรทำนาศรีสว่าง

ดังนั้น โครงการวิจัยการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดจะเป็นโครงการที่จะศึกษาถึงแนวความคิดและกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างนักสหกรณ์ คนในชุมชน นักวิชาการ กลุ่มข้าราชการ นักพัฒนา องค์กรเอกชน ในการพัฒนาข้าวหอมมะลิให้สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจนต่อไป

1.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการวิเคราะห์และกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน
3. ศึกษารูปแบบและแนวทางในการพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายในปัจจุบันของสหกรณ์การเกษตร
4. ศึกษาถึงข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร และทำให้เกิดการหนุนเสริมการพัฒนาศักยภาพคนและสหกรณ์การเกษตรในการแก้ไขปัญหาความยากจน

1.1.3 ระเบียบวิธีวิจัย

1.1.3.1 ขั้นตอนการดำเนินโครงการ

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ของสหกรณ์การเกษตร หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และกลุ่ม/องค์กรภาค ประชาชน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ประเมินความสนใจ จัดทำแผนการดำเนินงานในการวิเคราะห์ และกำหนดทิศทางในการดำเนินงานของกลุ่ม

ศึกษาการดำเนินงานและเครือข่ายการเชื่อมโยงของสหกรณ์การเกษตร และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ต่อจากนั้นคัดเลือกกลุ่มสหกรณ์

การเกษตรมาวิเคราะห์ลักษณะการดำเนินงาน ซึ่งจะเห็นถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของแต่ละองค์กร และศึกษาเครือข่ายการเชื่อมโยงภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดกระบวนการศึกษาของโครงการต่อไป ในกระบวนการศึกษาโครงการฯ ได้มีสหกรณ์การเกษตรเข้ามามีส่วนร่วมในเชิงปฏิบัติการทุกขั้นตอน โดยคณะทีมงานวิจัยเป็นผู้ประสานงานและอำนวยความสะดวก ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กิจกรรมดังนี้

1. วิเคราะห์สถานการณ์สหกรณ์การเกษตร และลักษณะเครือข่ายเชื่อมโยงภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม
2. การประเมินสหกรณ์การเกษตรตามความสนใจและผลการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและคณะทีมงานวิจัยในโครงการฯ ร่วมประเมินความสนใจ
3. กระบวนการคัดเลือกสหกรณ์การเกษตรที่มีความสนใจเข้าร่วมการพัฒนาขบวนการสหกรณ์และเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายโดยได้เน้นในกิจกรรมข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด ในเบื้องต้นได้มีการคัดเลือกสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งจำนวน 4 สหกรณ์ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด สหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ด จำกัด และสหกรณ์การเกษตรโพ้นทอง จำกัด เพื่อทราบถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งภายในสหกรณ์ที่เลือก และลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่ายของสหกรณ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มโดยได้การวิเคราะห์ SWOT Analysis ขั้นตอนต่อไปได้ทำการขยายการเชื่อมโยงออกไปยังสหกรณ์การเกษตร และกลุ่มเกษตรกรอื่นๆต่อไป

ขั้นที่ 2 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยผู้นำสหกรณ์การเกษตร และคณะผู้วิจัย ร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างพันธมิตรระหว่างสหกรณ์การเกษตร และกลุ่มเกษตรกร

จากขั้นที่ 1 จะได้ตัวแทนสหกรณ์การเกษตรที่สนใจสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม โดยจัดประชุมระดมความคิดโดยใช้การวิเคราะห์ SWOT Analysis และ Appreciation Influence Control (AIC) อย่างเจาะลึก สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกรเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร และพัฒนาเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกรให้เกิดความเข้มแข็งและแก้ไขปัญหาความยากจน

ขั้นที่ 3 การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์การเกษตรและกลุ่ม

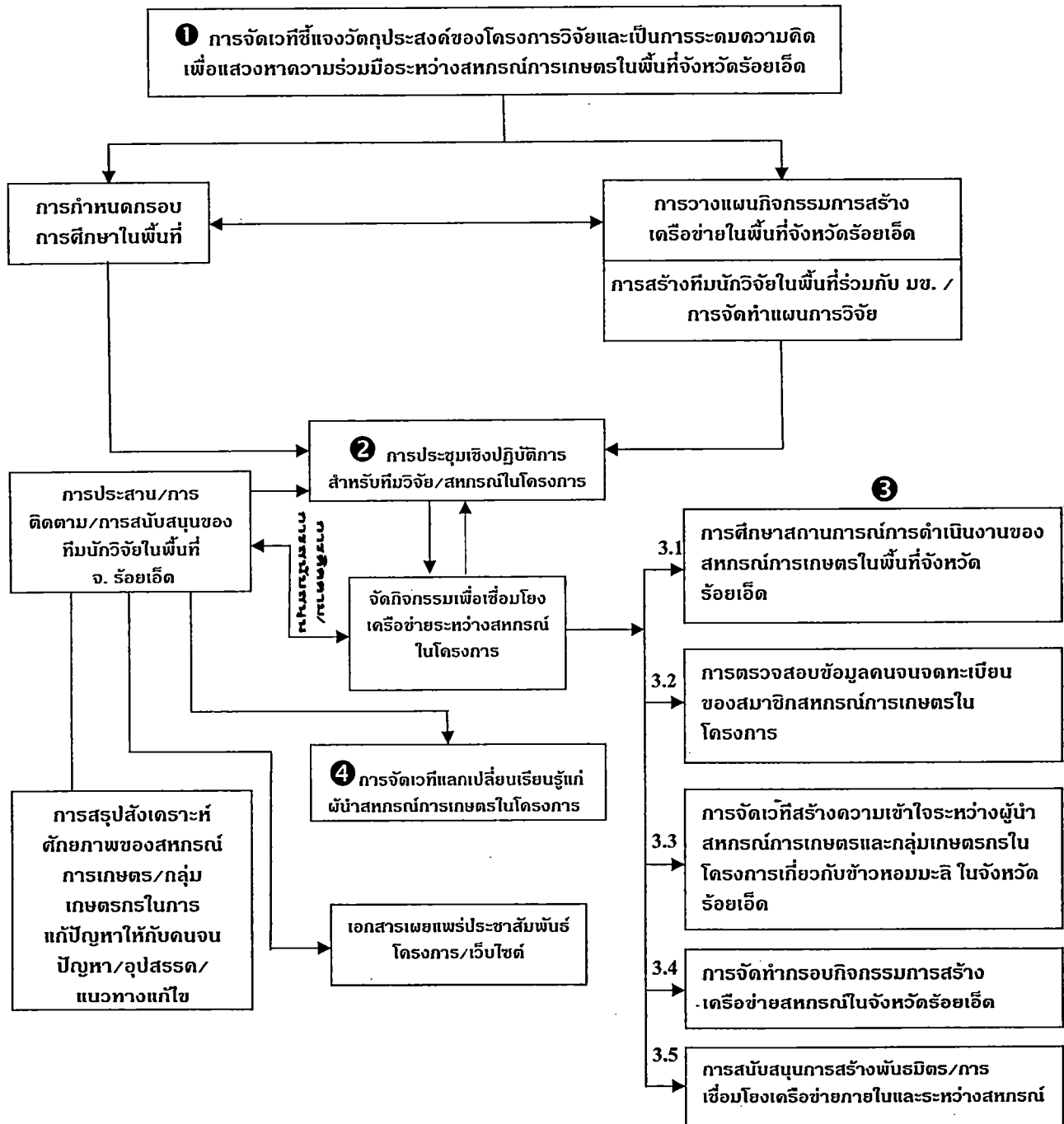
เกษตรกร

จากขั้นที่ 2 เริ่มดำเนินการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกรตามความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกร ต่อจากนั้นจะขยายการเชื่อมโยงออกไป โดยสหกรณ์การเกษตรหรือกลุ่มเกษตรกรของทั้งสองฝ่ายมีความต้องการตรงกันที่จะขยายเครือข่าย ในระหว่างการดำเนินการเชื่อมโยงเครือข่าย ได้จัดให้มีการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นจากการปฏิบัติงานจริง โดยคณะผู้วิจัยจะเป็นผู้ประสานงานและช่วยแก้ไขปัญหาหรือชี้แนะปัญหาและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนได้อย่างถูกต้องวิธี

ขั้นที่ 4 การประเมิน สรุปผลและจัดทำรายงาน

หลังจากดำเนินการติดตามผลการเชื่อมโยงเครือข่ายแล้ว คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมสหกรณ์การเกษตร และกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมเครือข่าย ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ผลที่ได้จากการเชื่อมโยงเครือข่าย และวางแผนเพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงขยายต่อไปยังสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกรระดับที่ 2 และ 3 ต่อไป ทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งและสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้ในระยะยาว

1.1.4 กระบวนการวิจัยของโครงการ :

1.1.5 นิยามศัพท์ :

1. กรอบทิศทางการดำเนินงาน หมายถึง แผนการดำเนินงานของสหกรณ์ที่คำนึงถึงศักยภาพและความพร้อมตลอดจนปัจจัยสภาพแวดล้อมขององค์กร และเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของฝ่ายบริหารจัดการสหกรณ์ในการวางแผน
2. คุณค่าสหกรณ์ หมายถึง ค่านิยมพื้นฐานของนักสหกรณ์ ประกอบด้วย การพึ่งพาและรับผิดชอบตนเอง ประชาธิปไตย ความเสมอภาค ความเที่ยงธรรม และความสามัคคี สมาชิกสหกรณ์ตั้งมั่นอยู่ในค่านิยมทางจริยธรรมแห่งความซื่อสัตย์ เปิดเผยรับผิดชอบต่อสังคมและเอื้ออาทรต่อผู้อื่นตามแบบแผนที่สืบทอดมาจากผู้ริเริ่มการสหกรณ์
3. วิสัยทัศน์สหกรณ์ “เป็นระบบเครือข่ายขององค์กรช่วยเหลือตนเองทางเศรษฐกิจและสังคมหลากหลายรูปแบบที่ตระหนักในคุณค่าของหลักและวิธีการสหกรณ์ มีการร่วมมือกันที่จะพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กร และเกื้อกูลต่อการสร้างความเข้มแข็งยั่งยืน ชุมชน สังคม ประเทศ”
4. สหกรณ์ภาคประชาชนหรือกลุ่ม/องค์กรประชาชน ที่เป็นเป้าหมายส่วนหนึ่งในการวิจัย หมายถึง กลุ่ม/องค์กรประชาชนที่สมาชิกร่วมมือกันบนพื้นฐานความสมัครใจที่จะร่วมกันบริหารจัดการบนหลักการร่วมมือกัน การช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการแก้ไขปัญหาภาวะเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน อาทิ กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนา เป็นต้น
5. เครือข่ายคุณค่า/เครือข่ายพันธมิตร หมายถึง เครือข่ายความร่วมมือที่กลุ่ม/องค์กรซึ่งมีเป้าหมายสอดคล้องกัน เป็นพันธมิตรร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ร่วมกัน ในรูปของเครือข่ายทางธุรกิจ เครือข่ายทางสังคม หรือเครือข่ายทางวิชาการ
6. การเชื่อมโยงเครือข่าย หมายถึง การสร้างความร่วมมือหรือการสร้างพันธมิตรระหว่างกลุ่ม/องค์กรประชาชนตั้งแต่ 2 กลุ่ม/องค์กรขึ้นไป โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกันอย่างจริงจัง เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เลี้ยงภัยร่วมกัน และได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้การที่กลุ่ม/องค์กรประชาชนจะมาเชื่อมโยงเครือข่ายนั้นต้องเป็นนโยบายอย่างเป็นทางการของกลุ่ม/องค์กรประชาชน
7. การเสริมความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรประชาชน หมายถึง กระบวนการที่นำไปสู่การกำหนดแผนหรือกรอบทิศทางการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กร โดยเน้นไปที่

การแนะนำให้ฝ่ายบริหารจัดการของกลุ่ม/องค์กรประชาชนได้พิจารณาสิ่งที่เป็นโอกาส อุปสรรค จุดแข็ง และจุดอ่อนของกลุ่ม/องค์กรของตน จากปัจจัยสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา(ซึ่งภาษาทางบริหารธุรกิจเรียกว่า การจัดทำแผนกลยุทธ์ (Strategic Plan) ซึ่งประกอบไปด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และกลยุทธ์ หรืออาจจะเรียกอย่างอื่นเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ง่ายขึ้น) ผลของกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรประชาชนจะช่วยให้กลุ่ม/องค์กรตัดสินใจได้ว่า จะเชื่อมโยงเครือข่ายกับใคร หรือไม่ อย่างไร และเมื่อใด

1.1.6 แผนการดำเนินการของทีมวิจัยจังหวัดร้อยเอ็ด :

กิจกรรม	ระยะเวลา											
	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.
1. ร่วมประชุม สรุป/สังเคราะห์บทเรียนจากชุดโครงการวิจัย 9 จังหวัด	✓ 25 ส.ค.											
2. ร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับทีมวิจัยผู้เกี่ยวข้อง	✓ 26-27											
3. ศึกษาสถานการณ์และบทบาทการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร/กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	✓	✓	✓									
4. ตรวจสอบข้อมูลจนชัดเจนของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	✓	✓	✓									
5. จัดทำร่างรายงานความก้าวหน้า				✓								
6. จัดเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างผู้นำสหกรณ์การเกษตรเรื่องข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด		✓	✓	✓								
7. จัดเวทีทำรอบกิจกรรมการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์การเกษตรในโครงการ				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
8. สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่าย					✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
9. ร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมประสานงานกลาง				✓				✓			✓	
10. นำเสนอผลงานวิจัย				✓								✓

1.1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ :

1. เป็นการสร้างคุณค่าสหกรณ์ (Cooperative Value) ซึ่งประกอบไปด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การร่วมมือกัน การประหยัด จริยธรรม ฯลฯ ให้กับคนในชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยในลักษณะ action research จากคนสู่คน จากกลุ่มหนึ่งไปอีกกลุ่มหนึ่ง จากชุมชนหนึ่งไปสู่อีกชุมชนหนึ่ง อันจะนำไปสู่ชุมชนและสังคมเข้มแข็ง
2. เมื่อคนมีศักยภาพและความพร้อมจะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กร พัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม เศรษฐกิจระดับฐานรากจะเข้มแข็งและยั่งยืน
3. การสนับสนุนให้สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมีการวางแผนในลักษณะของกรอบทิศทางการทำงานที่คำนึงถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมจะช่วยสร้างควมมีประสิทธิภาพและเข้มแข็งแก่องค์กร อันจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน
4. การเชื่อมโยงเครือข่ายภายในหรือระหว่างสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรจะช่วยให้เกิดการประหยัดด้านเศรษฐกิจโดยมีการใช้ทรัพยากรมนุษย์ เงินทุน วิทยาการ/เทคโนโลยีร่วมกัน ซึ่งจะช่วยลดความสูญเสียและเกิดผลดีต่อเศรษฐกิจ และสังคมโดยรวม
5. การได้รับโอกาสการหนุนเสริมของหน่วยงาน/ฝ่ายที่เกี่ยวข้องเมื่อโครงการสิ้นสุด

1.2 ความเป็นมาของจังหวัดร้อยเอ็ด

จังหวัดร้อยเอ็ดตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 512 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 8,299.46 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 5,187,155 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 5.1 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรจำนวน 3,241,254 ไร่คิดเป็นร้อยละ 62.49 ของพื้นที่ทั้งหมด มีสภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายและเป็นดินเค็ม

จังหวัดร้อยเอ็ดแยกการปกครองออกเป็น 17 อำเภอ 3 กิ่งอำเภอ 193 ตำบล 2,400 หมู่บ้าน มีประชากร ณ วันที่ 20 พฤษภาคม 2548 รวมทั้งสิ้น 1,310,259 คน แยกเป็นชาย 654,508 คน หญิง 655,751 คน โดยอำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด 118,789 คน รองลงมาได้แก่ อำเภอเสลภูมิ มีจำนวน 108,063 คนและอำเภอสุวรรณภูมิ มีจำนวน 106,451 คน สำหรับอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดคือ

อำเภอจันทบุรี โดยมีอัตราความหนาแน่น 295 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ อำเภอเมือง มีอัตราความหนาแน่น 240 คนต่อตารางกิโลเมตร และกิ่งอำเภอเชิงขวัญ มีอัตราความหนาแน่น 215 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดร้อยเอ็ดเดิมมีชื่อว่า “สาเกตนคร” มีพื้นที่อยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ถึง 5 อำเภอ ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ มีความแห้งแล้งจนในเวลาต่อมารัฐบาลจึงได้เข้ามาพัฒนาพื้นที่เขตทุ่งกุลาร้องไห้ให้มีความอุดมสมบูรณ์และสามารถใช้ประโยชน์ได้ พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้จึงเป็นพื้นที่ที่สามารถปลูกข้าวหอมมะลิได้อย่างดีในปัจจุบัน

ด้านเศรษฐกิจรายได้ของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ดเฉลี่ย 23,390 บาทต่อคนต่อปี กิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในจังหวัดขึ้นอยู่กับการผลิต 4 สาขาหลัก ได้แก่ สาขาการส่งออก และค้าปลีก สาขาการบริการ สาขาเกษตรกรรม และสาขาอุตสาหกรรม ตามลำดับ โดยมีพืชเศรษฐกิจของจังหวัดที่สำคัญ คือ ข้าวหอมมะลิ ซึ่งมีพื้นที่การเพาะปลูกภายในจังหวัด 1,879,492 ไร่ มีผลผลิตรวมทั้งหมด 604,118.36 ตัน เป็นที่ยอมรับและต้องการโดยทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ และได้ถูกบรรจุเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด และในส่วนข้อมูลทางด้านความยากจนภายในจังหวัดได้มีการรับลงทะเบียนประชาชนที่มีความยากจนล่าสุดเมื่อเดือนกรกฎาคม 2548 ทั้งหมด 55,178 คน ซึ่งอำเภอที่มีผู้ลงทะเบียนมากที่สุดคืออำเภอเมืองร้อยเอ็ด 6,473 คน และอำเภอที่มีผู้ลงทะเบียนน้อยที่สุดคือ อำเภอเมยวดี จำนวน 781 คน

1.3 สภาพทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ก่อนเข้าโครงการ

1.3.1 บทบาทของสหกรณ์และกลุ่มองค์กรประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีการดำเนินการขจัดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2548 จำนวนทั้งสิ้น 130 สหกรณ์ และชุมนุมสหกรณ์จำนวน 1 ชุมชน เมื่อพิจารณาจำแนกประเภทสหกรณ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดออกเป็น 6 ประเภท พบว่า สหกรณ์การเกษตรมีจำนวนมากที่สุดถึง 101 สหกรณ์ รองลงมาคือ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์ประมง สหกรณ์บริการ สหกรณ์ร้านค้า และสหกรณ์นิคม ซึ่งมีจำนวน 20 3 3 2 และ 1 สหกรณ์ตามลำดับ (ตารางที่ 1.1)

นอกจากกลุ่มสหกรณ์ที่ได้ทำการจดทะเบียนแล้ว ยังมีกลุ่มเกษตรกรที่ขอจดทะเบียนเพื่อทำกิจกรรมทางการเกษตรต่าง ๆ อีก 264 กลุ่ม (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดร้อยเอ็ด, 2548) รวมทั้งกลุ่มอาชีพ และกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 724 และ 933 กลุ่มตามลำดับ ดังตารางที่ 1.2 จากการสนับสนุนของกระทรวงมหาดไทย เพื่อยกฐานะเศรษฐกิจของประชาชนในท้องถิ่นให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเสริมสร้างการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันทางการผลิตและการตลาด กลุ่มอาชีพในจังหวัดร้อยเอ็ดแบ่งออกเป็น 3 ประเภท พบว่า กลุ่มอาชีพสตรีมีมากที่สุดจำนวน 419 กลุ่ม รองลงมาคือ กลุ่มอาชีพเยาวชน และกลุ่มอาชีพทั่วไป จำนวน 214 และ 114 กลุ่มตามลำดับ

ตารางที่ 1.1 จำนวนสหกรณ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามประเภทของสหกรณ์ ปี 2548

ประเภทสหกรณ์	จำนวนสหกรณ์
การเกษตร	101
ประมง	3
ออมทรัพย์	20
ร้านค้า	2
บริการ	3
นิคม	1
ชุมนุมสหกรณ์	1
รวม	131

ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัดร้อยเอ็ด, 2548

ตารางที่ 1.2 จำนวนกลุ่มอาชีพและกลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ปี 2548

ประเภทกลุ่ม	จำนวนกลุ่ม	จำนวนสมาชิก
1. กลุ่มอาชีพ ประกอบด้วย 3 กลุ่มคือ	724	16,375
1.1 กลุ่มอาชีพเยาวชน	214	3,764
1.2 กลุ่มอาชีพสตรี	419	9,840
1.3 กลุ่มอาชีพทั่วไป	114	2,917
2. กลุ่มออมทรัพย์	933	108,077

ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด, 2548

13.2 ทวิเคราะห์ จุดเด่น จุดด้อย ปัญหา อุปสรรคของสหกรณ์การเกษตร ในจังหวัดร้อยเอ็ด

สหกรณ์ในภาคการเกษตรของจังหวัดร้อยเอ็ดมีทั้งสิ้น 101 แห่งซึ่งมีขนาดของกิจการ และเงินทุนในการดำเนินการที่แตกต่างกันออกไป เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นจากสมาชิกที่มีอาชีพเกษตรกรรมเพื่อช่วยเหลือกันในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ในด้านการเกษตร รวมทั้งการให้บริการต่าง ๆ แก่สมาชิกได้แก่ การให้เงินกู้ การออมทรัพย์ รับฝากเงิน การรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะผลผลิตที่สำคัญของจังหวัดร้อยเอ็ดคือ ข้าวหอมมะลิ จัดหาวัสดุการเกษตรเครื่องอุปโภคบริโภคจำหน่ายและเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือนแก่สมาชิก สำหรับสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดร้อยเอ็ดปี 2548 แบ่งเป็นสหกรณ์ที่มีขนาดใหญ่และมีธุรกิจโรงสีได้ 6 แห่ง ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ด จำกัด สหกรณ์การเกษตรเสลภูมิ จำกัด สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด สหกรณ์การเกษตรโพนทอง จำกัด และสหกรณ์การเกษตรโพธิ์ชัย จำกัด สหกรณ์การเกษตรได้มีเครือข่ายเชื่อมโยงกับสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรต่างๆในจังหวัดร้อยเอ็ด การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมักเน้นไปในด้านธุรกิจรวบรวมซื้อและขายข้าวที่ผลิตได้จากสมาชิก และร่วมกันซื้อปุ๋ยและสินค้าเกษตรอื่นๆในราคาถูกมาจำหน่ายให้กับสมาชิก

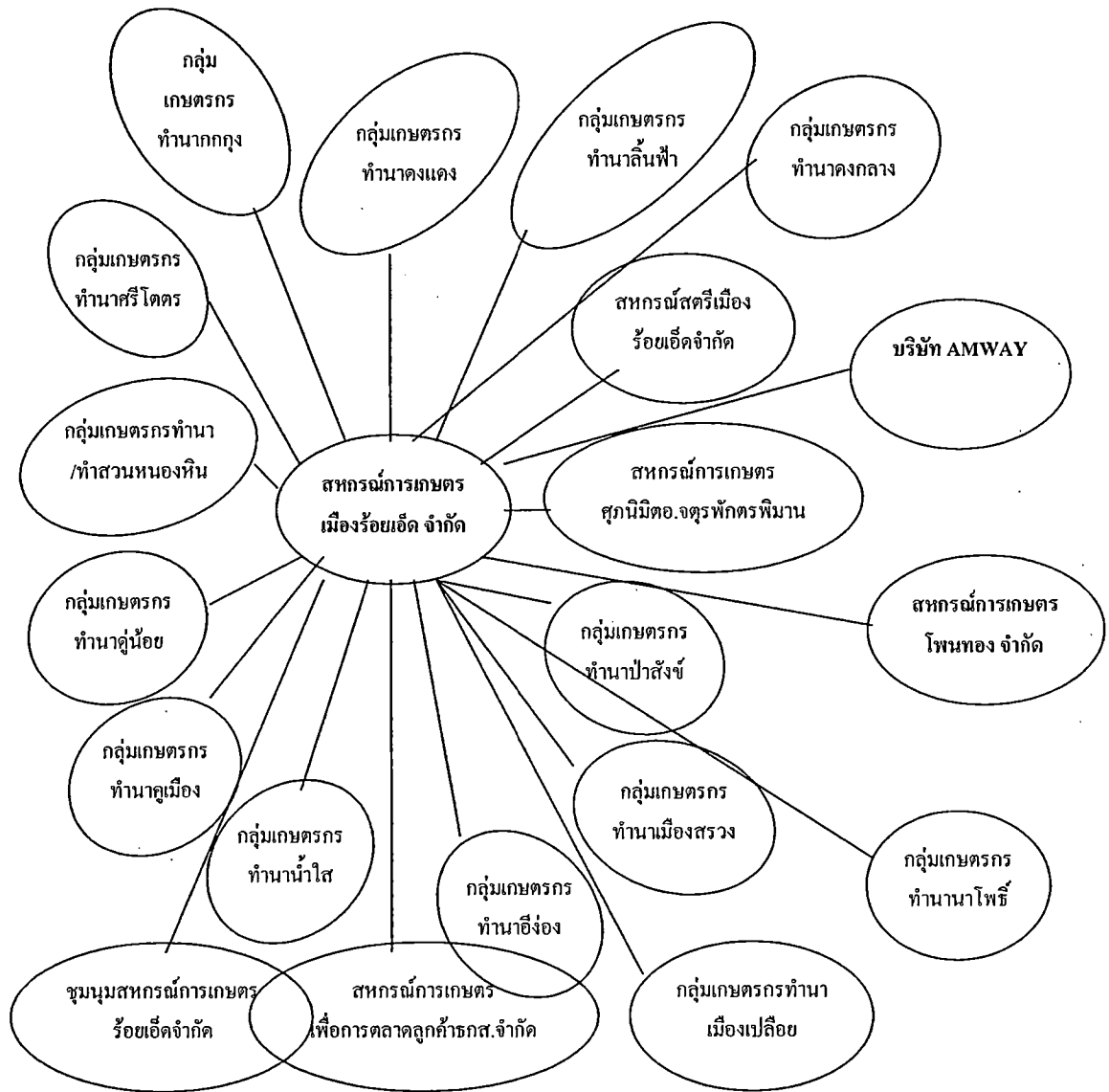
ยกตัวอย่างเช่นการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ดจำกัด ในปี 2546 มีสมาชิกจำนวน 6,450 คน มีคณะกรรมการดำเนินการ 15 คน พนักงานสหกรณ์ 38

คน ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ 2 คน การดำเนินงานของสหกรณ์จะเน้นไปในการให้สินเชื่อแก่สมาชิก เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ การดำเนินงานด้านธุรกิจโรงสี ในปี 2538 สหกรณ์ได้รับโอนกิจการโรงสีมูลค่า 18,500,000 บาทจากชุมนุมสหกรณ์การเกษตรจังหวัดร้อยเอ็ดมาดำเนินงาน ปัจจุบันสหกรณ์มีโรงสีข้าวกำลังการผลิต 80 ตัน/วัน รับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกสหกรณ์เกษตรกรทั่วไป สหกรณ์การเกษตรในจังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ มหาสารคาม และขอนแก่น ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงธุรกิจรวบรวมผลิตผล และการแปรรูปข้าวในนามกลุ่มร้อยแก่นสาร โดยได้รับเงินทุนเพื่อซื้อข้าวเปลือกจากเงินกองทุนรวม เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรการสีแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร สหกรณ์รับส่งจำหน่าย ข้าวสารเจ้าหอมมะลิ 100% ให้กับ บริษัทแอมเวย์ (ประเทศไทย) จำกัด เดือนละ 30,000 ถุงๆ ละ 5 กิโลกรัม และชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด เดือนละ 200 ตัน ข้าวสาร ทำให้สหกรณ์สามารถช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์และเกษตรกรได้

ตารางที่ 1.3 กิจกรรมเชื่อมโยงธุรกิจรวบรวมผลผลิตและการให้สินเชื่าระหว่างสหกรณ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด

กิจกรรม	จำนวน สหกรณ์	สินค้า	จำนวน	มูลค่า (บาท)	ดอกเบี้ย(%)
1. การกู้ยืมเงิน	26	-	-	2,882,214,630.00	4-7.5
2. การฝากเงิน	28	-	-	38,250,196.51	3-5
3. การซื้อ-ขาย	14	ข้าวสาร	379.6 ตัน	4,545,719.00	-
		น้ำมัน	-		
4. กิจกรรมอื่นๆ	29	-	-	-	-

ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัดร้อยเอ็ด, 2548

รูปที่ 1.1 เครือข่ายระหว่างสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรของสหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ด จำกัด

จากการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า แต่ละสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่จะประสบปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการบริหารจัดการภายในองค์กร ปัญหาการจัดเก็บข้อมูลที่ไม่มีระเบียบ และปัญหาที่เกิดจากสมาชิกในองค์กร เช่น ความไม่ไว้วางใจในการดำเนินงานขององค์กรทำให้ขาดเงินทุนในการดำเนินงาน การขาดการติดตาม ตรวจสอบผลงานขององค์กรรวมไปถึงผู้ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และที่สำคัญที่เกิดปัญหากับสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่คือมีหนี้ค้างชำระจาก

สมาชิกสหกรณ์ เนื่องมาจากเกษตรกรประสบปัญหาในการทำการเกษตรอันเกิดจากภัยธรรมชาติ ราคาผลผลิตต่ำ มีการลงทุนสูง เป็นต้น

1.4 สภาพทั่วไปเกี่ยวกับเครือข่ายสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่

จังหวัดร้อยเอ็ดก่อนเข้าโครงการ

คณะผู้วิจัยพบว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดก่อนเข้าโครงการนั้น สหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดจะดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ 3 จังหวัดคือ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ขอนแก่น ภายใต้ชื่อ กลุ่มร้อยแก่นสาร มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์คือ “การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงธุรกิจการรวบรวมผลผลิต / แปรรูปกลุ่มร้อยแก่นสาร” ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกรโดยตรงเพื่อทำการรับซื้อผลผลิตของกลุ่มสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรในเครือข่ายโดยเน้นไปที่ข้าวหอมมะลิซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัด ในจังหวัดร้อยเอ็ดมีสหกรณ์ที่เป็นหลักในการรับซื้อข้าวเปลือกเพื่อนำมาสีในโรงสีของตนอยู่ 6 แห่ง ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ด จำกัด, สหกรณ์การเกษตรเสลภูมิ จำกัด, สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด, สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด, สหกรณ์การเกษตรโพนทอง จำกัด และสหกรณ์การเกษตรโพธิ์ชัย จำกัด ซึ่งสหกรณ์เหล่านี้เป็นสหกรณ์ที่มีโรงสีเป็นของตนเอง และมีเครือข่ายสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรรวม 31 แห่ง ที่ได้นำข้าวเปลือกมาสีและร่วมกันขายออกสู่ตลาด

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ได้มีการดำเนินงานตามแผนงานของแต่ละสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร รวมทั้งการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์จังหวัดร้อยเอ็ดได้พบปัญหาในการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรในเรื่องของการขาดความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการบริหารจัดการภายในองค์กร ปัญหาการจัดเก็บข้อมูลที่ไม่เป็นระเบียบ และปัญหาที่เกิดจากสมาชิกในองค์กร เช่น ความไม่ไว้วางใจในการดำเนินงานขององค์กรทำให้ขาดเงินทุนในการดำเนินงาน การขาดการติดตาม ตรวจสอบผลงานขององค์กรรวมไปถึงผู้ที่มีหน้าที่ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และที่สำคัญที่สุดที่เกิดกับสหกรณ์การเกษตรเป็นส่วนใหญ่คือการมีหนี้ค้างชำระจากสมาชิกเนื่องมาจากการประสบปัญหาในการทำการเกษตรอันเกิดจากภัยธรรมชาติ ราคาผลผลิตต่ำ มีการลงทุนสูง เป็นต้น

ปัญหาดังที่กล่าวมานั้นทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดได้มีการเข้าไปช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่นการส่งเสริมพัฒนาการบริหารจัดการ การสร้างความ

เชื่อมั่นและจิตสำนึกในระบบสหกรณ์แก่สมาชิก รวมทั้งการช่วยแนะนำการลดต้นทุนในการใช้ทำการเกษตรเช่นการแนะนำให้ทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองเพื่อลดต้นทุน หรือการทำเกษตรแบบพอเพียงและช่วยให้มีรายได้เสริมในการเลี้ยงครอบครัว เป็นต้น

ผลจากการจัดเวทีในวันที่ 19 ตุลาคม 2548 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เพื่อระดมความคิดเห็นจากสหกรณ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับรูปแบบเครือข่ายสหกรณ์และปัญหาของเครือข่ายสหกรณ์ของจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น คณะผู้วิจัยพบว่าการรวมเป็นเครือข่ายสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อสร้างความเข้มแข็งของแต่ละสหกรณ์ ได้แก่ การรวมกันซื้อขายสินค้าและบริการต่างๆระหว่างสหกรณ์เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง และช่วยลดปัญหาการแข่งขันระหว่างสหกรณ์ ที่ผ่านมาสหกรณ์ที่มีศักยภาพจะช่วยเหลือสหกรณ์ขนาดเล็ก ทั้งในด้านความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ระบบสารสนเทศ ประสิทธิภาพการทำงาน ทางด้านธุรกิจ การตลาด การบริหารองค์กร รวมทั้งในด้านเงินทุน สินค้า และบุคลากร

อย่างไรก็ตามเครือข่ายสหกรณ์ดังกล่าวประสบปัญหาขาดความจริงจังและการไว้วางใจ สหกรณ์บางแห่งไม่มีอุดมการณ์และขาดความรับผิดชอบ ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสหกรณ์ ดังนั้นเครือข่ายสหกรณ์โดยภาพรวมในพื้นที่ยังไม่มี ความเข้มแข็ง

1.5 สรุป

เมื่อพิจารณาด้านข้อมูลดังที่กล่าวมาข้างต้น โครงการวิจัยการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดได้ศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาและสร้างเครือข่ายของความร่วมมือระหว่างสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ในการศึกษาวิจัยได้ใช้รูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักสหกรณ์ คนในชุมชน นักวิชาการ องค์กรเอกชนในพื้นที่ในการพัฒนาข้าวหอมมะลิให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจนต่อไป

บทที่ 2

บทสังเคราะห์ข้อมูลคนจนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นหนึ่งในจังหวัดในภาคอีสานที่มีประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา และทำการเกษตรทั่วไป เช่นการปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งอาชีพดังกล่าวจำเป็นต้องพึ่งแหล่งน้ำตามธรรมชาติและอ่างเก็บน้ำ รวมทั้งการพึ่งพาน้ำฝนจากธรรมชาติ แต่ภายใต้สภาวะการของโลกเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งการที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น มีการปล่อยของเสียและการสร้างมลภาวะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีส่วนทำให้ความสมดุลทางธรรมชาติเสียไป มีภัยพิบัติเพิ่มมากขึ้นทั้งภัยจากธรรมชาติและภัยที่มนุษย์เป็นต้นเหตุ เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้ฝนตกไม่เป็นไปตามฤดูกาล ส่งผลให้การทำนาและเกษตรกรรมอื่นๆ ไม่ได้ผลเท่าที่ควร และบางครั้งก็มีฝนตกมากเกินไปทำให้เกิดอุทกภัยเดือดร้อนเสียหายในหลายพื้นที่ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้รายได้หลักของเกษตรกรต้องสูญเสียไป ไร่นาเสียหาย เกษตรกรต้องกู้หนี้ยืมสิน รวมทั้งต้องสูญเสียที่ดินทำกินจากการมีที่จะต้องชำระหนี้สินดังกล่าว ส่งผลทำให้จำนวนคนจนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดจากการสำรวจล่าสุดเมื่อต้นปี 2547 มีจำนวนทั้งสิ้นถึง 333,151 คน ซึ่งหลังการสำรวจทางจังหวัดได้มีโครงการให้ความช่วยเหลือและยังคงมีคนจนที่ยังไม่ได้รับความช่วยเหลืออีก 97,490 คน ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ตามตารางในหัวข้อ 2.2

2.1 แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

ข้อมูลคนจนประกอบการทำงานวิจัยครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากปกรองจังหวัด โดยการเก็บข้อมูลดังกล่าวได้มีการดำเนินการตั้งแต่ช่วงปลายปี พ.ศ. 2546 ที่มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในจังหวัดมาจดทะเบียนคนจนตามท้องที่ต่างๆ ในทุกๆ อำเภอ ทั้งนี้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด ทางจังหวัดร้อยเอ็ดได้มีการประชาสัมพันธ์ไปตามหน่วยงานของจังหวัดในเขตอำเภอต่างๆ รวมทั้งการโฆษณาผ่านสื่อวิทยุท้องถิ่นเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนทั่วไปทราบและสนับสนุนให้คนจนมาลงทะเบียนกับหน่วยงานของรัฐในทุกท้องที่ ทางจังหวัดได้มีการเปิดรับลงทะเบียน

คนจนระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2547 โดยใช้แบบฟอร์มการลงทะเบียนที่ใช้หลักเกณฑ์เดียวกันทั่วประเทศ

ผลจากการลงทะเบียนคนจนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้สถิติข้อมูลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลคนจนจดทะเบียนของจังหวัดร้อยเอ็ด

รายการ	จำนวนคนจนจดทะเบียน	ค่าร้อยละ
ประชากรในจังหวัด	1,310,259	100.00
ผู้จดทะเบียนคนจนในจังหวัด	333,151	25.43
<u>แบ่งตามพื้นที่</u>		
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด	23,316	1.78
อำเภอเกษตรวิสัย	35,747	2.73
อำเภอจตุรพักตรพิมาน	21,375	1.63
อำเภอรวิชัย	10,719	0.82
อำเภอพนมไพร	19,115	1.46
อำเภอโพนทอง	21,573	1.65
อำเภอเสลภูมิ	20,219	1.54
อำเภอสุวรรณภูมิ	39,038	2.98
อำเภออาจสามารถ	17,640	1.35
อำเภอปทุมรัตน์	16,580	1.27
อำเภอหนองพอก	19,005	1.45
อำเภอเมืองสรวง	6,862	0.52
อำเภอโพธิ์ชัย	17,524	1.34
อำเภอโพนทราย	12,317	0.94
อำเภอเมยวดี	5,245	0.40
อำเภอศรีสมเด็จ	10,449	0.80
อำเภอจังหาร	13,674	1.04
กิ่งอำเภอทุ่งเขาหลวง	5,761	0.44
กิ่งอำเภอเชียงขวัญ	10,371	0.79
กิ่งอำเภอหนองฮี	6,621	0.51

นอกเหนือจากสถิติข้อมูลคนจนของจังหวัดแล้ว ยังได้มีการจำแนกตามปัญหา และจำนวนสมาชิกสหกรณ์ ซึ่งจะเห็นว่าในบรรดาสหกรณ์ทั้งหมด ก็มีสมาชิกที่ได้จดทะเบียนว่าเป็นคนจนเป็นจำนวนถึง 29,802 คน อย่างไรก็ตามหากจะพิจารณาเฉพาะสมาชิกของสหกรณ์ที่เข้าร่วมเครือข่ายนี้ก็มีเพียง 681 คน

ตารางที่ 2.2 ข้อมูลคนจนจดทะเบียนจำแนกตามปัญหา และตามสหกรณ์การเกษตรที่สังกัด

รายการ	จำนวนคนจน จดทะเบียน	ค่าร้อยละ
ผู้จดทะเบียนคนจนในจังหวัด	333,151	25.43
<u>แบ่งตามปัญหาความยากจน</u>		
ไม่มีที่ดินทำกิน	27,320	2.09
ที่ดินทำกินไม่พอ	46,758	3.57
มีที่ดินทำกินแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์	18,355	1.40
คนเร่ร่อน	87	0.01
ประกอบอาชีพผิดกฎหมาย	215	0.02
นักเรียน/นักศึกษา	6546	0.50
ถูกหลอกลวง	1600	0.12
หนี้สินในระบบ	132,272	10.10
หนี้สินนอกระบบ	57,865	4.42
ที่อยู่อาศัย	28,476	2.17
อื่นๆ	13,657	1.04
ผู้จดทะเบียนคนจนในจังหวัด	333,151	25.43
<u>แบ่งตามการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์</u>		
สหกรณ์จดทะเบียน	29,802	2.27
สหกรณ์ภาคประชาชน	ไม่มีข้อมูล	-
สมาชิกสหกรณ์ที่เข้าร่วมเครือข่ายของโครงการ	681	0.05

จากข้อมูลที่ได้จากข้อมูล กชช. 2 ค. ของหมู่บ้านแห่งหนึ่ง (จากรายงานของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ 2549) ใน อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด พบว่า โดยทั่วไปหมู่บ้านแห่งนี้มีการพัฒนาได้ด้านต่าง ๆ พอสมควร มีน้ำกินน้ำใช้เพียงพอกับความ ต้องการเนื่องจากมีน้ำประปาเข้าถึง และมีแหล่งน้ำผิวดินเพื่อการอุปโภคบริโภค ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ และมีโทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามในหมู่บ้านและ ตำบลยังประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรที่เพียงพอตลอดทั้งปี เส้นทางคมนาคมที่ไม่ดีตลอดปี มีปัญหาน้ำเสียในหมู่บ้าน ขาดโรงเรียนภาคบังคับ ศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ศาลาประชาคม ฯลฯ ถึงแม้ประชาชนในหมู่บ้านนี้ ส่วนใหญ่จะมีเอกสารสิทธิ น.ส. 3 แต่ก็ยังมีเกษตรกรที่ยังไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และต้องเช่าอีกประมาณ 20 ครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 15 ของครัวเรือนทั้งหมด อาชีพการทำนายังถือว่าเป็นอาชีพหลักของครัวเรือนในหมู่บ้านนี้ โดยในทุกครัวเรือนจะ มีการทำนา โดยมีพื้นที่เฉลี่ยในการปลูกข้าว 13.9 ไร่/ครัวเรือน ในขณะที่ผลผลิตข้าว เฉลี่ย 300 กก./ไร่ ปัญหาที่สำคัญของหมู่บ้านนี้ได้แก่

1. ปัญหาน้ำเพื่อการเกษตรที่มีเพียงพอเฉพาะฤดูฝน
2. การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรและการลดความเสี่ยงของราคา สิ้นค้าเกษตร

ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะเห็นว่าเป็นเรื่องทั่วไปที่พบได้ในหมู่บ้านต่าง ๆ ในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ แต่สิ่งที่น่าสนใจในรายงานฉบับนี้ก็คือเป้าหมายการพัฒนา และ ระดับของการแก้ปัญหา ซึ่งได้มีการวางเป้าหมายเป็น 3 ระยะ คือ

1. สร้างระบบการผลิตที่พอเพียงในพื้นที่โดยสมดุลระหว่างความต้องการ ครัวเรือน/ชุมชน
2. เชื่อมโยงกับระบบการค้าการตลาดท้องถิ่น
3. ขยายเครือข่ายและรวมกลุ่มในชุมชนร่วมสร้างมูลค่าสินค้า (value creation)

จากการศึกษาของโครงการนี้พบว่าระบบการผลิตให้เพียงพอในพื้นที่ของจังหวัด ร้อยเอ็ด ก็ยังเป็นปัญหาสำคัญในพื้นที่ ตัวอย่างเช่นข้าวซึ่งเป็นสินค้าหลักของจังหวัด ถึงแม้ว่าเกษตรกรสามารถผลิตข้าวได้ไม่เฉพาะเพียงพอต่อการบริโภคเท่านั้น ยัง สามารถส่งไปขายในต่างจังหวัด และในต่างประเทศอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมองลึก

ไปในรายละเอียดก็จะพบว่ายังมีปัญหาอีกหลายอย่าง อาทิ เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าวหอมมะลินั้นเกษตรกรยังไม่สามารถผลิตได้เพียงพอ ต้องมีการนำเข้ามาจากต่างจังหวัด ดังนั้นจึงถือว่าจังหวัดร้อยเอ็ดก็ยังมีปัญหาในการผลิตสินค้าให้พอเพียงในพื้นที่ได้เช่นเดียวกัน ประเด็นปัญหาต่อมา ก็คือการเชื่อมโยงกับระบบการค้า และการตลาดท้องถิ่น ปรากฏว่าเกษตรกรที่ขายงานทั้งหลายได้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ที่ดำเนินธุรกิจในการค้าในรูปแบบต่าง ๆ นับตั้งแต่การซื้อเมล็ดพันธุ์จากบรรดาพ่อค้าในท้องถิ่นซึ่งจำหน่ายในราคาสูง ไปจนกระทั่งการซื้อปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ ยิ่งไปกว่านั้นในการจำหน่ายข้าวซึ่งเป็นพืชผลหลักของเกษตรกร เกษตรกรที่ขายงานมักจะถูกรัดเอาเปรียบจากบรรดาพ่อค้าคนกลางอยู่เสมอ ดังนั้นการที่จะมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายโดยเฉพาะในบรรดาสหกรณ์ที่บรรดาเกษตรกรที่ขายงานทั้งหลายเป็นสมาชิกอยู่ ก็จะอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรในหลายๆ ด้าน ทั้งในแง่ของการซื้อปัจจัยการผลิต และการขายผลผลิต ความจริงแล้วสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่มักจะกล่าวถึงเสมอเมื่อมีการจัดตั้งสหกรณ์ หรือการชักจูงให้เกษตรกรมาเป็นสมาชิกของสหกรณ์ แต่ในทางปฏิบัติจริงๆ เกษตรกรเหล่านี้ก็ยังไม่ได้รับประโยชน์อย่างชัดเจน เนื่องจากสหกรณ์ที่เกษตรกรเหล่านี้สังกัดอยู่ยังเป็นสหกรณ์ขนาดเล็กมีรูปแบบของการดำเนินธุรกิจที่จำกัด และมักจะไม่มีเชื่อมโยงกับสหกรณ์อื่นๆ อย่างเป็นระบบ ดังนั้นภายใต้โครงการนี้ซึ่งมีการเชื่อมโยงกันในระหว่างสหกรณ์ด้วยกัน และมีกิจกรรมที่จะเอื้อประโยชน์ต่อเกษตรกรที่ขายงานจึงถูกคาดหวังว่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรในพื้นที่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์นั้นถือว่าเป็นสถาบัน หรือองค์กรของเกษตรกรเอง

2.2 บทสรุป

คนจนที่จดทะเบียนในจังหวัดทั้งสิ้น 333,151 คน โดยอำเภอที่มีปัญหาคนจนสูงสุดในอันดับต้นๆ คือ อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภอเกษตรวิสัย อำเภอเมืองร้อยเอ็ดและอำเภอโพนทอง ซึ่งปัจจุบันทางจังหวัดได้ให้ความช่วยเหลือไปกว่าร้อยละ 70 โดยมีคนจนที่ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือ จำนวน 97,490 คน ปัญหาความยากจนหลักที่ยังคงเหลืออยู่คือ ปัญหาหนี้สินในระบบ ไม่มีที่ดินทำกิน ที่ดินทำกินไม่เพียงพอ ไม่มีที่อยู่อาศัยและปัญหาที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ ส่วนคนจนที่จดทะเบียนและเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตร

ตามอำเภอต่างๆ มีทั้งสิ้น 29,802 คน โดยมีคนจนที่จดทะเบียนและเป็นสมาชิกสหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการ 681 คน (สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย 623 คน สหกรณ์การเกษตรโพธิ์ทอง 39 คนและสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ 19 คน) ซึ่งส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องไม่มีที่ดินทำกินและที่ดินทำกินไม่เพียงพอ ส่วนข้อมูลสหกรณ์ภาคประชาชนไม่มีแหล่งข้อมูลที่จะนำมาเสนอได้ในรายงานนี้

บทที่ 3

ขั้นตอนกระบวนการสร้างเครือข่ายคุณค่า

โครงการวิจัยได้ดำเนินการสร้างเครือข่ายของสหกรณ์การเกษตร โดยเน้นประเด็น ไปที่การผลิตและการค้าข้าวหอมมะลิเนื่องจากเป็นยุทธศาสตร์หลักของจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการค้าข้าวหอมมะลิ เพื่อความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ดังกล่าว จึงทำการวิจัย โดยมุ่งเป้าไปที่สหกรณ์การเกษตร และเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับข้าวหอมมะลิ โดยใช้การวิจัยแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research -PAR) โดยมีตารางกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ ดังสรุปในตารางที่ 3

ตารางที่ 3.1 แสดงการดำเนินกิจกรรมของกระบวนการสร้างเครือข่ายคุณค่าสหกรณ์

ลำดับที่	ว/ด/ป	กระบวนการ/วิธีการ (ระบุการจัดสัมมนา/ แลกเปลี่ยน)	กลุ่มเป้าหมายที่เข้าสู่ กระบวนการ	สถานที่	ผลที่เกิดจากกระบวนการ (เช่นการสร้างความเข้าใจเกิด เครือข่าย)	ระยะ เวลา
1.	19 ต.ค. 2548	ประชุมเชิงปฏิบัติการ โครงการพัฒนา ขบวนการสหกรณ์ใน พื้นที่ จ.ร้อยเอ็ด	-คณะนักวิจัย -หน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้อง -สหกรณ์การเกษตร ใน พื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 20 อำเภอ - ชุมชนสหกรณ์ -สหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน -กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว จำนวนทั้งหมด 90 คน	มหาวิทยาลัย ราชภัฏร้อยเอ็ด	- สร้างความเข้าใจและที่มาของ โครงการวิจัย - ได้กลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วม โครงการในการวิจัย - ได้ประเด็นที่สร้างเป็นกิจกรรม ในเครือข่ายได้แก่ การส่งเสริม ข้าวหอมมะลิ และสินเชื่อระหว่าง สหกรณ์ - ได้ตัวแทนของสหกรณ์ที่จะเข้า มาเป็นศูนย์ประสานงานหลักใน การดำเนินการวิจัย ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร 4 แห่ง ที่ อำเภอเมือง, โพนทอง, สุวรรณภูมิ และเกษตรวิสัย - ได้กำหนดทิศทางของการสร้าง เครือข่ายสหกรณ์การเกษตร	1 วัน

ลำดับที่	ว/ด/ป	กระบวนการ/วิธีการ (ระบุการจัดสัมมนา/ แลกเปลี่ยน)	กลุ่มเป้าหมายที่เข้าสู่ กระบวนการ	สถานที่	ผลที่เกิดจากกระบวนการ (เช่นการสร้างความเข้าใจเกิด เครือข่าย)	ระยะ เวลา
2.	2 พ.ย. 2548	การประชุมเชิง ปฏิบัติการ เรื่อง “การพัฒนา ขบวนการสหกรณ์ ใน พื้นที่อำเภอสุวรรณภูมิ	-คณณิกวิชัย -สหกรณ์การเกษตร สุวรรณภูมิ, เกษตรวิสัย และ โพนทราย - สมาชิกสหกรณ์ การเกษตรสุวรรณภูมิ รวมทั้งหมด 40 คน	สหกรณ์ การเกษตร สุวรรณภูมิ จำกัด	- ได้ประเด็นในการพัฒนา กระบวนการพัฒนาเครือข่าย สหกรณ์การเกษตร - ได้ทราบภารกิจหลักของการ ดำเนินการสหกรณ์การเกษตร สุวรรณภูมิ - ได้กรอบในการกำหนด กิจกรรมที่เครือข่ายต้อง ดำเนินการ ได้แก่ การรวบรวม ข้าวเปลือก, การหาปัจจัยการผลิต, การจัดหาปุ๋ยอินทรีย์, การพัฒนา เมล็ดพันธุ์ - ได้วิธีการในการสร้างเครือข่าย เพิ่มเติม	1 วัน
3.	7 พ.ย. 2548	การประชุมเชิง ปฏิบัติการ เรื่อง “การพัฒนา ขบวนการสหกรณ์ ในพื้นที่ อำเภอ โพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด”	-คณณิกวิชัย -สหกรณ์การเกษตร โพนทอง, เสลภูมิ, พริ้งชัย, หนองพอก และเมยวดี - สมาชิกสหกรณ์ การเกษตรโพนทอง รวมทั้งหมด 40 คน	สหกรณ์ การเกษตร โพนทอง จำกัด	- ได้ทราบกิจกรรมในการ ดำเนินการของสหกรณ์การเกษตร ในพื้นที่ เช่น การรับซื้อ ข้าวเปลือก , การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ,การใช้ปุ๋ย อินทรีย์ - ได้เชื่อมโยงเครือข่ายที่มีอยู่ให้ เข้มแข็งมากขึ้น โดยใช้กิจกรรม ในการวิจัย เป็นจุดเริ่ม และ ประสานต่อด้วยการดำเนิน กิจกรรมของสหกรณ์การเกษตร เอง - ได้รับทราบปัญหาของเครือข่าย ที่มีอยู่ ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ ก่อให้เกิดความไม่เข้มแข็ง - ได้รับทราบความต้องการในการ พัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็งมากขึ้น	1 วัน

ลำดับที่	ว/ด/ป	กระบวนการ/วิธีการ (ระบุการจัดสัมมนา/ แลกเปลี่ยน)	กลุ่มเป้าหมายที่เข้าสู่ กระบวนการ	สถานที่	ผลที่เกิดจากกระบวนการ (เช่นการสร้างความเข้าใจเกิด เครือข่าย)	ระยะ เวลา
					- ได้ทราบ จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาส โดยใช้เทคนิควิธี SWOT Analysis - ได้กำหนดแผนการของเครือข่ายในอนาคตโดยการระบุกิจกรรมที่ต้องดำเนินการร่วมกันระหว่างเครือข่ายสหกรณ์	
4.	14 พ.ย. 2548	การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด”	- คณะนักวิจัย - สหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ด - สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ด, จตุรพักตรพิมาน, ปทุมรัตน์ และอาจสามารถ รวมทั้งหมด 40 คน	สหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ด จำกัด	- ได้ทราบความต้องการของเครือข่ายสหกรณ์การเกษตร - ได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นในการดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย คือ การรวบรวมซื้อข้าวเปลือก, การจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าว, การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ - ได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย คือ โครงการเงินทุนหมุนเวียน, การจัดหาอุปกรณ์การตลาด, การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และเคมี, การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	1 วัน
5.	27 ธ.ค. 2548	การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการพัฒนาเว็บไซต์ของเครือข่ายสหกรณ์การเกษตรครั้งที่ 1	- คณะนักวิจัย - ตัวแทนสหกรณ์การเกษตร 10 แห่ง - จำนวนทั้งหมด 30 คน	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด	- ได้ทำการอบรมการพัฒนาเว็บไซต์สารสนเทศผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยเน้นไปที่การสร้างเว็บไซต์เพื่อประโยชน์ของการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายสหกรณ์การเกษตร - ได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาเว็บไซต์ โดยมุ่งเน้นไปที่การออกแบบเว็บไซต์ให้เป็นที่น่าสนใจของบุคคลทั่วไป เพื่อที่จะขยายการดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตรต่อสาธารณะต่อไป	1 วัน

ลำดับที่	ว/ด/ป	กระบวนการ/วิธีการ (ระบุการจัดสัมมนา/ แลกเปลี่ยน)	กลุ่มเป้าหมายที่เข้าสู่ กระบวนการ	สถานที่	ผลที่เกิดจากกระบวนการ (เช่นการสร้างความเข้าใจเกิด เครือข่าย)	ระยะ เวลา
6.	23 ธ.ค. 2548	การประชุมนำเสนอ งานวิจัยในระยะที่ 1	- คณะนักวิจัย - ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนทั้งหมด ประมาณ 50 คน	อาคาร KU Home มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์	- นำเสนอการดำเนินงานกิจกรรมใน ระยะที่ 1 ต่อที่ประชุม - ได้ทราบข้อเสนอแนะ การ ดำเนินการวิจัยในระยะที่ 2 จาก คณะผู้ทรงคุณวุฒิ - ได้บทเรียนจากทีมวิจัยในพื้นที่ ต่างๆ เพื่อเรียนรู้แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นต่อกันและกัน	1 วัน
7.	20 ม.ค. 2549	เข้าร่วมประชุมกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เนื่องในโอกาสเดินทาง มาปฏิบัติภารกิจเพื่อแก้ไข ปัญหาคนจนที่ อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด	องค์กรธุรกิจ ภาคเอกชน โดยความร่วมมือของ หอการค้า จ.ร้อยเอ็ด โดย มีผู้แทนจากสหกรณ์ใน เครือข่ายเข้าร่วมประชุม ด้วย	โรงแรม เพชรรัตนการ์ เด็นท์ อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด	ทำให้เกิดพันธมิตรในทางธุรกิจ ในพื้นที่จังหวัดและเป็นการ ประชาสัมพันธ์เครือข่ายให้ได้รับ ทราบ อีกทั้งได้นำเสนอเรื่องของ การทำงานของเครือข่ายให้ ผู้บริหารสูงสุดของประเทศได้ รับทราบ	1/2 วัน
8.	6-7 ก.พ. 2549	ร่วมประชุม “การ จัดการความรู้”	นักวิจัยจากพื้นที่จังหวัด ต่าง ๆ ในภาคอีสานและ องค์กรเครือข่าย	โรงแรม แก่นอินน์ อ. เมือง จ. ขอนแก่น	ได้รับความรู้ ความเข้าใจ และเห็น ความสำคัญ ตลอดจนสามารถ เข้าใจถึงกระบวนการจัดการ ความรู้	2 วัน
9.	10 ก.พ. 2549	การประชุมของ สหกรณ์จังหวัด	- สหกรณ์จังหวัด - สหกรณ์การเกษตร - ตัวแทนกลุ่มเกษตรกร จำนวนทั้งหมดประมาณ 100 คน	ห้องประชุม สหกรณ์จังหวัด ร้อยเอ็ด	- ได้เข้าร่วมนำเสนอการ ดำเนินการวิจัย ต่อกลุ่มเกษตรกร ใน พื้นที่ต่าง ๆ ที่เข้ามารับทุนในการ ดำเนินกิจกรรมเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ จำนวน 30 กลุ่ม - ได้แนวทางการพัฒนา โดยมุ่ง ประเด็นไปที่การส่งเสริมให้ เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีให้มากขึ้น	1 วัน

ลำดับที่	ว/ด/ป	กระบวนการ/วิธีการ (ระบุการจัดสัมมนา/ แลกเปลี่ยน)	กลุ่มเป้าหมายที่เข้าสู่ กระบวนการ	สถานที่	ผลที่เกิดจากกระบวนการ (เช่นการสร้างความเข้าใจเกิด เครือข่าย)	ระยะ เวลา
10.	1-2 มี.ค. 2549	เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดโดยสำนัก ประสานงานกลางของ โครงการ	ผู้แทนจากนักวิจัยในพื้นที่ จังหวัดต่าง ๆ ของ โครงการ	โรงแรม ที.เค. พาเลซ ถ.แจ้ง วัฒนะ กทม.	ได้เกิดความเข้าใจถึงแนวคิดใน การทำงานและได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้กับบรรดานักวิจัย หลากหลายพื้นที่และได้รายงาน ความก้าวหน้าของโครงการ	2 วัน
11.	6 มี.ค. 2549	การประชุมเชิง ปฏิบัติการเรื่องการ พัฒนาเว็บไซต์ของ เครือข่าย สหกรณ์การเกษตร ครั้งที่ 2	- คณะนักวิจัย - ตัวแทนสหกรณ์ การเกษตร 5 แห่ง จำนวน ทั้งหมด 20 คน	มหาวิทยาลัย ราชภัฏร้อยเอ็ด	- ได้ทำการออกแบบตัวอย่าง เว็บไซต์มาให้ตัวแทนสหกรณ์ การเกษตรได้ทดลองนำข้อมูล มาอัปโหลด - ได้ร่วมกันนำเสนอปรับเปลี่ยน รูปแบบของเว็บไซต์ให้ทันสมัย ต่อกาลเวลามากขึ้น และสามารถ ดำเนินการได้จริง - ได้นำเสนอวิธีการดูแลเว็บไซต์ และการนำเสนอแลกเปลี่ยน ข้อมูลระหว่างสหกรณ์ในพื้นที่ ต่างๆ - ได้สร้างเว็บบอร์ดสาธารณะที่ สามารถนำไปสู่การซื้อขาย และ ผลจากการมีเว็บไซต์ ได้มีพ่อค้าที่ สนใจเข้ามาทำการติดต่อผ่าน เว็บไซต์โดยการเข้ามาติดต่อ ขอซื้อข้าว ในจำนวน 500 ตัน	1 วัน
12.	29 มี.ค. 2549	การลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูล	- ทีมวิจัย - สหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน สุวรรณภูมิ 1 - สหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน สุวรรณภูมิ 2 - สหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน สุวรรณภูมิ 3 - สหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน สุวรรณภูมิ 4	สำนักงาน สหกรณ์ ปฏิรูปที่ดิน สุวรรณภูมิ 1,2,3,4 และ 5	- ได้ข้อมูลในการดำเนินงานของ สหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน ทั้ง 5 แห่ง - ได้สร้างการเชื่อมโยงระหว่าง สหกรณ์การเกษตร กับสหกรณ์ ปฏิรูปที่ดิน ในประเด็นที่ เกี่ยวข้องกับข้าวหอมมะลิ - ได้ทราบปัญหาในการ ดำเนินงานของสหกรณ์ปฏิรูป ที่ดิน	1 วัน

ลำดับที่	ว/ด/ป	กระบวนการ/วิธีการ (ระบุการจัดสัมมนา/ แลกเปลี่ยน)	กลุ่มเป้าหมายที่เข้าสู่ กระบวนการ	สถานที่	ผลที่เกิดจากกระบวนการ (เช่นการสร้างความเข้าใจเกิด เครือข่าย)	ระยะ เวลา
			- สหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน สุวรรณภูมิ 5 จำนวนทั้งหมดประมาณ 30 คน		- ได้แนวทางในการกำหนด กิจกรรมให้เชื่อมโยงกับการ ทำงานของระบบสหกรณ์	
13.	26 เม.ย. 2549	การลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	- คณะนักวิจัย - นักศึกษาปริญญาโท - ตัวแทนเกษตรกร พ่อจ๋ารัส	บ้านหนองบัว ต.น้ำคำ อ.สุวรรณภูมิ	- ได้กระตุ้นให้เกษตรกรได้ทำการ ผลิตเมล็ดพันธุ์เพิ่มเติมขึ้นเป็น จำนวน 4 ราย พื้นที่ประมาณ 20 ไร่ - ได้ทราบวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ การควบคุมคุณภาพใน กระบวนการผลิต - ได้ทราบแหล่งที่มาของเมล็ด พันธุ์ - ได้ร่วมกันกำหนดแนวทาง วิธีการขยายเครือข่ายการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวให้มากขึ้น	1 วัน
14.	31 พ.ค. - 1 มิ.ย. 2549	ได้ติดตามผลการ ดำเนินการพัฒนาเว็บไซต์ ของเครือข่ายในสหกรณ์ ต่าง ๆ ศึกษาดูงานโรงสี ข้าวชุมชน และการผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ของศูนย์ ส่งเสริมและผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าวชุมชน บ้านโนนม่วย อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์	เจ้าหน้าที่สารสนเทศของ แต่ละสหกรณ์กับนักวิจัย ของโครงการ	สท.เกษตรวิสัย, สท.สุวรรณภูมิ, สท.เมือง ร้อยเอ็ด สท.โพธิ์ทอง, บ้านโนนม่วย อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์	ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรค ในการพัฒนาระบบสารสนเทศ เชื่อมโยงเครือข่ายและได้ทราบถึง วิธีการบริหารงานของโรงสี ชุมชนและปัญหาการผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าว และการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ของเกษตรกร	2 วัน
15.	18 มิ.ย. 2549	การออกสำรวจข้อมูล ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวโดยสมาชิก สหกรณ์	ทีมงานวิจัยกับเกษตรกร ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	บ้านหนองบัว ต.น้ำคำ อ. สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด	ทำให้ทราบข้อมูลต้นทุนการผลิต ของสมาชิกสหกรณ์ผู้ผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าว	1 วัน

ลำดับที่	ว/ด/ป	กระบวนการ/วิธีการ (ระบุการจัดสัมมนา/ แลกเปลี่ยน)	กลุ่มเป้าหมายที่เข้าสู่ กระบวนการ	สถานที่	ผลที่เกิดจากกระบวนการ (เช่นการสร้างความเข้าใจเกิด เครือข่าย)	ระยะ เวลา
16.	30 มิ.ย. 2549	การประชุม “สู่ทางการ พัฒนาธุรกิจระหว่าง สหกรณ์ : กลยุทธ์และ การวางแผนการ พัฒนาการผลิตและ การตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าว ในจังหวัดร้อยเอ็ด”	- คณะนักวิจัย - ตัวแทนสหกรณ์ การเกษตร โพหนอง , สุวรรณภูมิ,และเกษตร วิสัย - ตัวแทนธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์ - ผู้อำนวยการศูนย์เมล็ด พันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด จำนวนทั้งหมด 15 คน	มหาวิทยาลัย ราชภัฏ ร้อยเอ็ด	- ได้เครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าว เพราะมีความจำเป็นเร่งด่วน ในการผลิต เนื่องจากความขาด แคลนเมล็ดพันธุ์ข้าว อีกมากใน พื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ด - ได้การเชื่อมโยงเครือข่ายเมล็ด พันธุ์ ระหว่าง เกษตรกร ศูนย์ เมล็ดพันธุ์ และสหกรณ์ การเกษตร - กำหนดกิจกรรมในการผู้ผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าว ขึ้นที่ศูนย์เมล็ด พันธุ์ข้าว ชวชัยบุรี จำนวน 2 รุ่น รุ่นละ 50 คน โดยทางทีมวิจัย เป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการ ฝึกอบรมทั้ง 2 รุ่น - ได้สู่ทางในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ขึ้นมาใช้เอง ทดแทนการซื้อจาก พ่อค้า	1 วัน
17.	6-7 ก.ค. 2549	ร่วมประชุมในเวที “แลกเปลี่ยนเรียนรู้” จัด โดยสำนักประสานงาน กลางของโครงการฯ	นักวิจัยจากโครงการใน พื้นที่จังหวัดต่าง ๆ	บ้านขบา เดือน รีสอร์ท อ.เมือง จ. สมุทร สงคราม	ทำให้เกิดการเรียนรู้จากนักวิจัย ด้วยกันที่มาจากพื้นที่จังหวัดต่างๆ และได้รายงานความก้าวหน้าของ โครงการ	2 วัน
18.	12 ก.ค. 2549	การประชุม มหาวิทยาลัยกับการวิจัย เพื่อท้องถิ่น ครั้งที่ 2	- ตัวแทนนักวิจัย 2 คน	มหาวิทยาลัย ราชภัฏ นครราชสีมา	- นำเสนอผลงานวิจัยด้วย โปสเตอร์ และแจกเอกสารการ วิจัยแก่นักวิจัยและตัวแทนจาก หน่วยราชการ โดยนักวิจัยเป็น ผู้บรรยายเมื่อมีผู้สนใจ เข้าสอบถาม	1 วัน

ลำดับที่	ว/ค/ป	กระบวนการ/วิธีการ (ระบุการจัดสัมมนา/ แลกเปลี่ยน)	กลุ่มเป้าหมายที่เข้าสู่ กระบวนการ	สถานที่	ผลที่เกิดจากกระบวนการ (เช่นการสร้างความเข้าใจเกิด เครือข่าย)	ระยะ เวลา
					- สร้างแนวคิดเชื่อมโยง กระบวนการสหกรณ์ กับการ พัฒนาท้องถิ่น โดยมีนโยบาย มุ่งเน้น ไปที่การวิจัยเพื่อการ พัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับ ปรัชญาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ	
19.	13-14 ก.ค. 2549	การอบรมเรื่องการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าว	- วิทยากรจากศูนย์เมล็ด พันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด - เกษตรกรจากสหกรณ์ การเกษตรโพธิ์ทอง 20 คน - เกษตรกรจากสหกรณ์ การเกษตรสุวรรณภูมิ 40 คน - เกษตรกรจากสหกรณ์ การเกษตรเกษตรวิสัย 20 คน - คณะนักวิจัย รวมทั้งหมด 130 คน	ศูนย์เมล็ด พันธุ์ข้าว ร้อยเอ็ด อ. ธวัชบุรี	- เกษตรกรผู้สนใจในเรื่องการ ปลูกเมล็ดพันธุ์ แต่ขาดความรู้ ในด้านเทคนิค วิทยากรสามารถ เพิ่มเติมความรู้ความสามารถ ให้กับเกษตรกรได้ - ได้เชื่อมโยงเครือข่าย ระหว่าง ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว กับสหกรณ์ การเกษตร โดยผ่านไปยังกลุ่ม เป้าหมาย คือเกษตรกร - เกษตรกรมีทางเลือกในการผลิต เมล็ดพันธุ์ ที่จะทำให้มีรายได้ เพิ่มขึ้น เนื่องจากจะขายได้ราคา มากกว่าราคาข้าวตามปกติ และจะ มีความมั่นคงในระยะยาว เพราะ จะมีสัญญาผูกพันกับทางศูนย์ เมล็ดพันธุ์ข้าว	2 วัน
20.	20 ก.ค. 2549	การประชุมสัมมนา ใหญ่ปิดโครงการใน พื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	ผู้แทนจากสหกรณ์ การเกษตรต่าง ๆ ทั้งที่เป็น แกนนำ และที่เป็น เครือข่ายกับผู้แทนของ กรมต่าง ๆ	มหาวิทยาลัย ราชภัฏ ร้อยเอ็ด	ทำให้สมาชิกเครือข่ายทั้งที่เป็น แกนนำและสมาชิกเครือข่าย ทั่วไปได้ทราบความก้าวหน้าของ โครงการและได้ตกลงถึงแนวทาง ที่จะดำเนินงานต่อไป อีกทั้งได้ รับทราบแผนงานที่จะร่วมกัน ดำเนินการต่อไปในอนาคต	1 วัน

ลำดับที่	ว/ด/ป	กระบวนการ/วิธีการ (ระบุการจัดสัมมนา/ แลกเปลี่ยน)	กลุ่มเป้าหมายที่เข้าสู่ กระบวนการ	สถานที่	ผลที่เกิดจากกระบวนการ (เช่นการสร้างความเข้าใจเกิด เครือข่าย)	ระยะ เวลา
21.	28 ก.ค. 2549	การประชุมเชิง ปฏิบัติการเรื่องการ พัฒนาเว็บไซต์ของ เครือข่ายสหกรณ์ การเกษตรครั้งที่ 3	- คณะนักวิจัย - ตัวแทนสหกรณ์ การเกษตร 3 แห่ง จำนวนทั้งหมด 15 คน	มหาวิทยาลัย ราชภัฏ ร้อยเอ็ด	- สร้างความเข้าใจและสามารถ กรอกข้อมูลของสหกรณ์ การเกษตรลงในเว็บไซต์ได้อย่าง ถูกต้อง - สามารถสร้างเครือข่ายการ เชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ ออนไลน์ได้ โดยที่ทางงานวิจัย เสร็จสิ้นโครงการแล้ว ทาง สหกรณ์การเกษตรสามารถที่จะ ดูแลจัดการระบบเองได้ โดย เชื่อมโยงกับทางมหาวิทยาลัยราช ภัฏร้อยเอ็ด ให้ทางมหาวิทยาลัยมี เว็บมาสเตอร์คอยดูแลและจัดการ ข้อมูล - สามารถลงรายละเอียดผลการ ปฏิบัติงานของสหกรณ์ใน เว็บไซต์ได้ - ส่งเสริมให้มีการค้ากับ ต่างประเทศ โดยการมีโครงการ จะพัฒนาให้มีเว็บไซต์ที่เป็น ภาษาต่างประเทศ	1 วัน
22.	31 ก.ค.- 1 ส.ค. 2549	การประชุม มหาวิทยาลัยราชภัฏกับ การขับเคลื่อนนโยบาย สาธารณะเพื่อคุณภาพ ชีวิตที่ดีของท้องถิ่น	- ตัวแทนคณะนักวิจัย 2 คน - ตัวแทนจากสำนัก งานวิจัยแห่งชาติ - ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น เพื่อการพัฒนา - มุขนิธิสาธารณะสุข แห่งชาติ - ตัวแทนนักวิชาการจาก มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จำนวนทั้งหมด 100 คน	โรงแรม โฆมะ ขอนแก่น	- ได้นำเสนอผลงานวิจัย ผ่านที่ ประชุม โดยเน้นการพัฒนาที่จะ ลงไปสู่นโยบายสาธารณะ ด้าน การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ , การแก้ไขปัญหาความยากจน , และการส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้น - ได้เครือข่ายนักวิจัยที่จะเข้ามา ทำงานด้านท้องถิ่น โดยปรัชญา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏคือเป็น สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนา ท้องถิ่นอยู่แล้ว	2 วัน

ลำดับที่	ว/ด/ป	กระบวนการ/วิธีการ (ระบุการจัดสัมมนา/ แลกเปลี่ยน)	กลุ่มเป้าหมายที่เข้าสู่ กระบวนการ	สถานที่	ผลที่เกิดจากกระบวนการ (เช่นการสร้างความเข้าใจเกิด เครือข่าย)	ระยะ เวลา
					- ได้นำเสนอแผนงานที่ผู้สนใจ สามารถนำไปดำเนินการวิจัย ต่อยอดได้ในอนาคต	
23.	5 ต.ค. 2549	การเก็บข้อมูลสมาชิก สหกรณ์การเกษตร ทั้ง 3 แห่ง ที่เข้ารับการ อบรมเรื่องเมล็ดพันธุ์ ข้าว	- นักศึกษา จำนวน 9 คน - เกษตรกร จำนวน 100 คน	อ.โพนทอง อ.เกษตรวิสัย อ.สุวรรณภูมิ	- ได้รับทราบผลการดำเนินการ อย่างต่อเนื่อง หลังจากการอบรม เสร็จ - ได้ทราบความคิดเห็นของ เกษตรกรที่มีต่อการผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าว	1 วัน

บทที่ 4

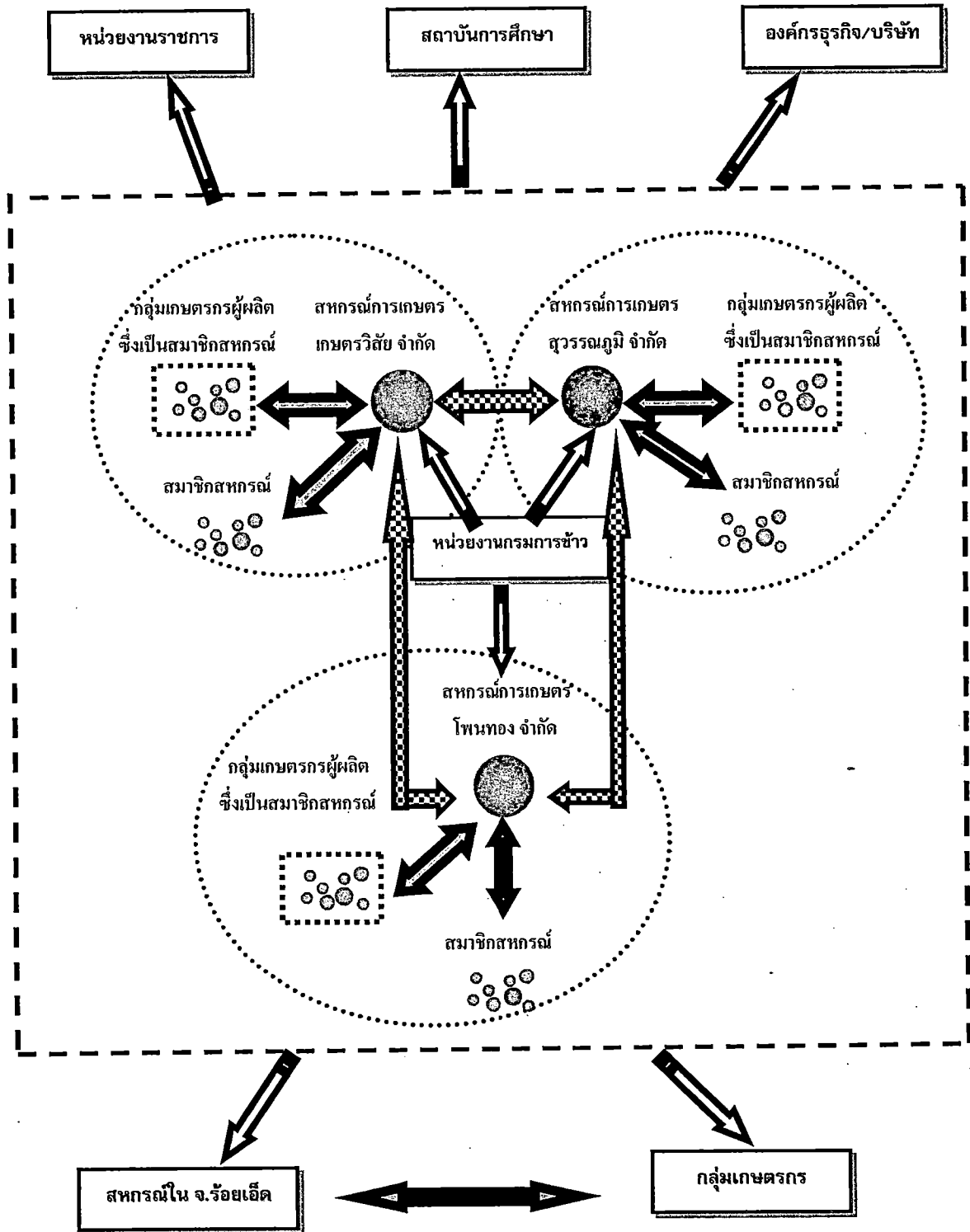
เครือข่ายที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

4.1 รูปแบบเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

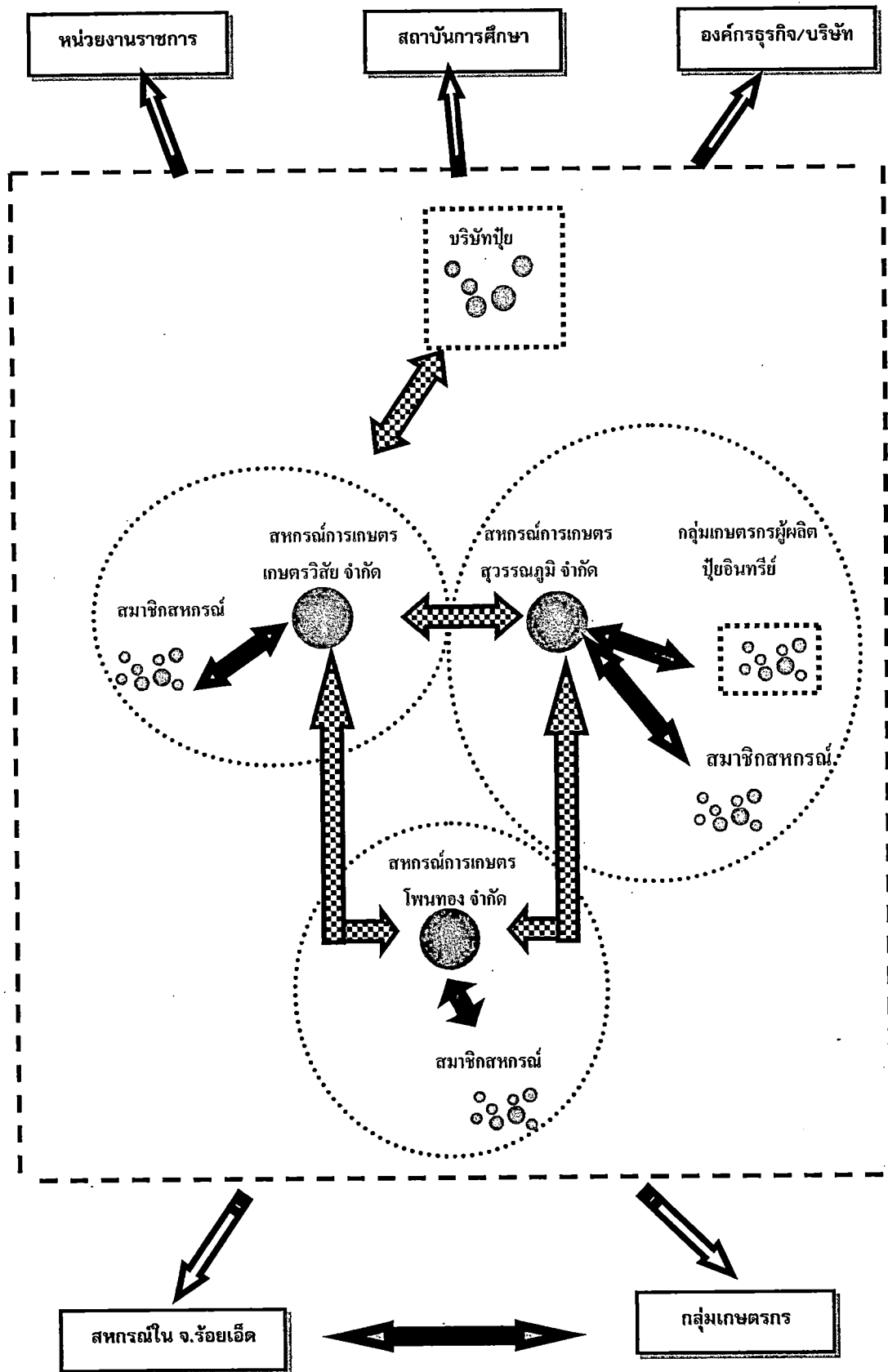
จากการศึกษาลักษณะความเป็นไปได้ของการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้สามารถเข้าใจปัญหาของแต่ละสหกรณ์และได้เข้าใจถึงรูปแบบการเชื่อมโยงที่มีมาในอดีตของแต่ละสหกรณ์ ซึ่งในอดีตรูปแบบการเชื่อมโยงส่วนใหญ่เป็นการเชื่อมโยงเพียงชั่วคราวและไม่ประสบผลสำเร็จ และจากรูปแบบเดิมของการเชื่อมโยงเครือข่ายจะถูกเลือกมาบางรูปแบบที่เหมาะสมกับการสร้างเครือข่ายระหว่างสหกรณ์ภายใต้ระยะเวลาการศึกษาวิจัยที่มีจำกัด โดยสหกรณ์ต้นแบบที่ถูกเลือกในการเชื่อมโยงเครือข่ายของโครงการวิจัยมี 3 สหกรณ์คือ สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรโพธิ์ทอง จำกัด ซึ่งในอดีตทั้ง 3 สหกรณ์ได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกัน และแต่ละสหกรณ์มีความพร้อมที่จะร่วมมือระหว่างสหกรณ์ โดยมีคณะผู้วิจัยเข้าร่วมดำเนินการพัฒนาเครือข่ายระหว่างสหกรณ์ดังกล่าว

รูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่าง 3 สหกรณ์ภายในโครงการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ; 2) รูปแบบเครือข่ายการผลิตปุ๋ยอินทรีย์; และ 3) รูปแบบเครือข่ายการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อพัฒนารูปร่างของสหกรณ์ ลักษณะรูปแบบเครือข่ายทั้ง 3 มีดังนี้

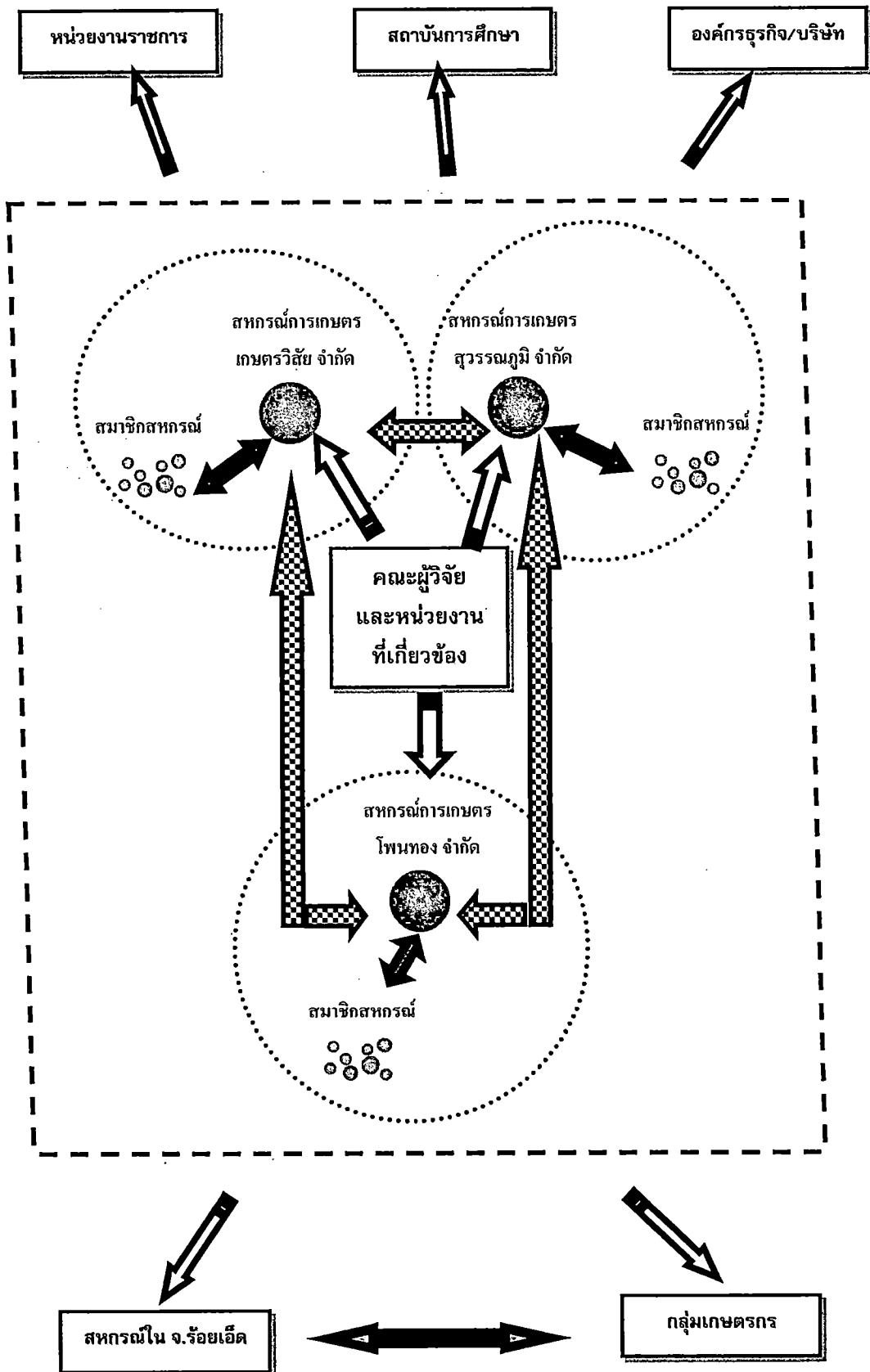
4.1.1 รูปแบบเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ

4.1.2 รูปแบบเครือข่ายการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

4.1.3 รูปแบบเครือข่ายการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์

4.2 ประเด็นสำคัญของเครือข่าย

4.2.1 เครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ

1) ความเป็นมาของเครือข่าย

จากปัญหาคำนวนเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรในจังหวัดร้อยเอ็ด เมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิภายในจังหวัดยังขาดแคลนอยู่มากถึงเฉลี่ยปีละ 4 หมื่นตัน ถึงแม้ว่าสหกรณ์การเกษตรบางแห่งได้ส่งเสริมให้สมาชิกของสหกรณ์ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อจำหน่ายให้กับสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรโดยผ่านระบบสหกรณ์ อาทิ สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด แต่จำนวนเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก และสหกรณ์อื่นๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ไม่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเช่น สหกรณ์การเกษตรโพธิ์ทอง จำกัด ต้องมีการนำเข้าเมล็ดพันธุ์ข้าวจากจังหวัด ทั้ง ๆ ที่จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงในการผลิตข้าวหอมมะลิ

ผลการสำรวจกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลินิธิ์บ้านหนองบัว ตำบลน้ำคำ จังหวัดร้อยเอ็ด ประธานกลุ่มคือนายจรัส ทองสมบัติ พบว่าปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรดังกล่าวได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด โดยการปล่อยกู้ให้กับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตและเป็นสมาชิกสหกรณ์รายละ 15,000 บาท ในช่วง 9 เดือนแรกเกษตรกรจะปลอดดอกเบี้ย และในระยะ 4 ปีแรก จะมีดอกเบี้ยที่ค่อนข้างต่ำ เพราะเป็นนโยบายของสหกรณ์การเกษตร ที่จะสนับสนุนให้มีเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ขยายเพิ่มขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานราชการจังหวัดร้อยเอ็ดได้จัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนปุ๋ยอินทรีย์สำหรับเกษตรกรผู้ผลิตอีกด้วย

ปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านหนองบัวได้ร่วมมือกับเกษตรกรผู้ผลิตบ้านหาญหูกและบ้านเขวในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรผู้ผลิตในบ้านเขว มีจำนวน 13 ราย มีนายเกรียงศักดิ์ แสงคำ เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มนี้มีลักษณะเด่นคือ สมาชิกจะทำหน้าที่ผลิตเมล็ดพันธุ์และใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตขึ้นมาใช้เองภายในกลุ่ม แต่คุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์ยังไม่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกเท่าที่ควร สำหรับบ้านหาญหูก มีสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกือบทุกหลังคาเรือนเป็นจำนวน 21

หลังคาเรือนจากจำนวนทั้งหมด 22 ครัวเรือนในบ้านหาญหก และมีก้านันสุนทร เป็นประธานกลุ่ม

อย่างไรก็ตาม แต่กลุ่มเกษตรกรประสบปัญหาขาดพื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เนื่องจากปัจจุบัน เกษตรกรที่มีครอบครัวยาย จะทำการแบ่งที่ดินให้กับลูกหลาน ทำให้พื้นที่เพื่อใช้ในการผลิตลดลง และเกษตรกรบางรายขายที่ดิน หัวน้ำครอบครัวยอาจต้องไปทำงานรับจ้างในเมือง ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมาในที่สุด

ดังนั้น คณะผู้วิจัยได้ตระหนักเห็นความสำคัญในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดร้อยเอ็ด จึงได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์ภายในโครงการที่มีประสบการณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด) กับสหกรณ์ที่ไม่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคือ สหกรณ์การเกษตรโพนทอง จำกัด เพื่อให้สหกรณ์ที่เคยผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับสหกรณ์ที่ไม่มีการผลิต

2) การดำเนินการของเครือข่ายในปัจจุบัน

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาการดำเนินการและเครือข่ายของสหกรณ์ภายในโครงการพบว่า ในอดีตสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด ได้ร่วมมือกันในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยทั้งสองสหกรณ์ร่วมกันหาเมล็ดพันธุ์ข้าวหลักจากหน่วยงานของกรมการข้าวให้กับสมาชิกสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวร่วมกันระหว่างกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์ทั้งสอง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสหกรณ์การเกษตรโพนทอง จำกัด จะไม่ได้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เนื่องจากขาดความรู้และเทคโนโลยีการผลิต แต่ในการจัดประชุมเครือข่ายของโครงการฯ ทางสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิได้ตกลงจะสนับสนุนในเรื่องอุปกรณ์และเครื่องมือที่จะใช้ในการปรับปรุงเมล็ดพันธุ์ โดยที่จะมอบหมายให้ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ดเป็นผู้ดำเนินการอบรมในเทคนิคการผลิตให้กับสหกรณ์การเกษตรโพนทอง จำกัด

3) วัตถุประสงค์

3.1 กำหนดแนวทางในการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ

จากการศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาของเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด คณะผู้วิจัยจึงได้แสวงหาแนวร่วมจากสหกรณ์ภายในโครงการฯ หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการหาแนวทางพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ เพราะการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมีกระบวนการที่ยุ่งยากซับซ้อน ต้องอาศัยความอดทนและความร่วมมือ เพื่อให้กระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวประสบความสำเร็จ

3.2 ส่งเสริมความร่วมมือและการเชื่อมโยงเครือข่ายในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

เบื้องต้นคณะผู้วิจัยจัดให้สหกรณ์ภายในโครงการฯเป็นต้นแบบในการร่วมมือกันกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดร้อยเอ็ด หน่วยงานดังกล่าวประกอบด้วย ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด, ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี, และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

4) ผลการดำเนินการ

ในการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิของจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น ทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเวทีในเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้สหกรณ์การเกษตร หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้องได้รับทราบถึงปัญหาเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด และแสวงหาแนวร่วมระหว่างสหกรณ์

ผลจากเวทีเชิงปฏิบัติการจึงได้กรอบกิจกรรมการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิสำหรับสหกรณ์ภายในโครงการ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการประกอบด้วย การฝึกอบรมและรณรงค์ให้สหกรณ์ในเครือข่ายผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้โดยร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด และศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี ซึ่งหน่วยงานทั้งสองสังกัดกรมการข้าวได้จัดการฝึกอบรมเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในโครงการจำนวน 100 คน ผลจากการฝึกอบรมทำให้จำนวนเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้เพิ่มขึ้น และสหกรณ์การเกษตรภายในโครงการคือ สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด สหกรณ์

การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรโพ้นทอง จำกัดจะเพิ่มพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และเพื่อให้สอดคล้องการแผนการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรภายในโครงการ คณะนักวิจัยจึงได้เปิดเวทีย่อยเพื่อให้สหกรณ์ดังกล่าวไปพบกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของจังหวัด ผลจากการประชุมดังกล่าวทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างสหกรณ์และหน่วยงานราชการคือ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ดเดิมเป็นผู้จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวรายใหญ่ในจังหวัดร้อยเอ็ด และมีความได้เปรียบสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตในจังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลภายใต้การเป็นหน่วยงานของรัฐ ทำให้ราคาเมล็ดพันธุ์ข้าวที่นำออกมาจำหน่ายมีราคาต่ำกว่าสหกรณ์ จึงทำให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างเมล็ดพันธุ์ข้าวของราชการกับของทางสหกรณ์ แต่หลังจากมีการเจรจาปรากฏว่าศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ดจะผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวส่งให้เครือข่ายสหกรณ์การเกษตรของจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นผู้จำหน่ายหลัก เพื่อจะได้ไม่มีการแข่งขันกันระหว่างหน่วยงานทั้งสอง

5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ภายใต้กรอบระยะเวลาของโครงการวิจัยที่จำกัด คณะผู้วิจัยได้แสวงหาปัจจัยที่จะทำให้การเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิบรรลุผลสำเร็จ จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เครือข่ายดังกล่าวประสบความสำเร็จ นั้น มาจากแต่ละสหกรณ์ได้เห็นความสำคัญและพร้อมที่จะร่วมมือกันพัฒนาเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ และแรงที่จะทำให้เครือข่ายขับเคลื่อนไปข้างหน้าต่อไป แม้ว่างานวิจัยจะเสร็จสิ้นลง และคณะนักวิจัยได้เคลื่อนออกจากเครือข่ายแล้วก็ตามคือ ความร่วมมือจากหน่วยงานราชการในพื้นที่ ซึ่งผลจากการจัดเวทีของโครงการ ทำให้เห็นความร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์แต่ละแห่งกับหน่วยงานราชการเสมอ

4.2.2 เครือข่ายการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

1) ความเป็นมาของเครือข่าย

จากการศึกษาสหกรณ์การเกษตรในเครือข่ายพบว่า แต่ละสหกรณ์ได้มีการสั่งซื้อปุ๋ยอินทรีย์เพื่อจำหน่ายแก่สมาชิกโดยติดต่อสั่งจากบริษัทในภาคกลาง แต่

ความต้องการปุ๋ยอินทรีย์มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ที่ผ่านมาสหกรณ์บางแห่งได้ส่งเสริมให้สมาชิกของสหกรณ์ทำการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองและจำหน่ายให้กับสหกรณ์ แต่ปริมาณปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตได้ในท้องถิ่นมีไม่เพียงพอ จากปัญหาดังกล่าวคณะนักวิจัยจะมีแนวคิดที่ว่า เครื่องมือการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จะสามารถเพิ่มปริมาณปุ๋ยในพื้นที่ได้ และเพื่อเป็นการช่วยเหลือคนจนในจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น เครื่องมือควรจะให้คนจนในพื้นที่เข้ามาร่วมในโครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เพราะจะสามารถช่วยให้เกษตรกรที่มีฐานะยากจนมีจำนวนลดลงได้

2) การดำเนินการของเครือข่ายในปัจจุบัน

ที่ผ่านมาเครือข่ายปุ๋ยอินทรีย์จะมีลักษณะการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตที่เป็นสมาชิกสหกรณ์กับสหกรณ์ในพื้นที่ แต่เครือข่ายดังกล่าวเป็นเพียงการเชื่อมโยงกันแบบหลวม ๆ เนื่องจากกิจกรรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรไม่มีการดำเนินการตลอดทั้งปี และผลผลิตที่ได้มีไม่เพียงพอในการจัดสรรให้กับสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ทำให้บางกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ล้มเลิก

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันหน่วยงานราชการให้ความสำคัญการเครือข่ายปุ๋ยอินทรีย์และจัดอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์จำนวน 100 คนพร้อมเงินสนับสนุนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้กับกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกลุ่มละ 30,000 บาท จากการอบรมทำให้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเดิมนำเงินที่ได้ไปขยายการผลิต และบางกลุ่มร่วมมือกันซื้อปัจจัยการผลิตเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกัน จึงเกิดเป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์

3) วัตถุประสงค์

3.1 สร้างโอกาสให้คนจนในพื้นที่เข้าร่วมโครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

จากการรวบรวมตัวเลขคนที่ได้ไปจดทะเบียนคนจนทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และในบรรดาสมาชิกสหกรณ์ต่าง ๆ ในโครงการพบว่า คนจนที่จดทะเบียนในจังหวัดร้อยเอ็ดทั้งสิ้น 333,151 คน โดยอำเภอที่มีปัญหาคนจนสูงสุดในอันดับต้นๆ คือ อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอเมืองร้อยเอ็ดและอำเภอโพนทอง ซึ่งเป็นสหกรณ์ในเครือข่าย ดังนั้นหากเครือข่ายการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้โอกาส

เกษตรกรที่ยากจนที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ จะสามารถช่วยให้เกษตรกรที่ยากจนเหล่านี้มีรายได้เพิ่มขึ้น

3.2 เพื่อลดต้นทุนการซื้อปุ๋ยอินทรีย์จากบริษัทเอกชนต่างพื้นที่

ปุ๋ยอินทรีย์ของสหกรณ์ในเครือข่ายส่วนใหญ่มาจากการสั่งซื้อจากบริษัทภาคกลาง ซึ่งมีราคาแพงเนื่องจากต้นทุนค่าขนส่ง หากสหกรณ์การเกษตรในเครือข่ายสามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ได้ จะสามารถลดค่าใช้จ่ายในการสั่งซื้อปุ๋ยอินทรีย์ และช่วยให้สมาชิกสหกรณ์สามารถซื้อปุ๋ยอินทรีย์ราคาถูก

4) ผลการดำเนินการ

จากการลงพื้นที่ศึกษาสหกรณ์การเกษตรในเครือข่ายพบว่า แต่ละสหกรณ์ทำการสั่งซื้อปุ๋ยอินทรีย์จากบริษัทในภาคกลาง เช่น สหกรณ์โคนมราชบุรี ที่ผ่านมาสหกรณ์การเกษตรในเครือข่ายได้ร่วมมือกันสั่งซื้อปุ๋ย เพื่อจะได้ส่วนลดและราคาถูก แต่ความร่วมมือดังกล่าวมีเพียงครั้งคราวไม่สม่ำเสมอ ทำให้เครือข่ายปุ๋ยอินทรีย์ไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน ดังนั้นคณะนักวิจัยจึงได้จัดประชุมเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาปุ๋ยอินทรีย์ระหว่างสหกรณ์การเกษตรในเครือข่าย และร่วมกันแสวงหาความร่วมมือระหว่างสหกรณ์ในการสั่งซื้อปุ๋ยอินทรีย์จากบริษัทผู้ผลิตแห่งเดียวกัน ผลจากการประชุมพบว่า สหกรณ์การเกษตรในเครือข่ายได้รับทราบความแตกต่างในราคาของปุ๋ยอินทรีย์ที่แต่ละสหกรณ์ซื้อจากบริษัท ซึ่งราคาดังกล่าวขึ้นอยู่กับอำนาจในการต่อรองหรือปริมาณการสั่งซื้อ ดังนั้นสหกรณ์การเกษตรในเครือข่ายจึงตกลงร่วมกันที่จะรวมตัวกันสั่งซื้อปุ๋ยจากบริษัทในภาคกลางเพียงรายเดียว โดยสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัดมีข้อตกลงสั่งซื้อต่อปีมากที่สุดจะเป็นตัวแทนของสหกรณ์ในเครือข่ายดำเนินการติดต่อกับบริษัทปุ๋ยอินทรีย์ในภาคกลาง และบริษัทปุ๋ยอินทรีย์จะจัดส่งปุ๋ยดังกล่าวไปให้สหกรณ์การเกษตรในเครือข่ายตามจำนวนยอดที่แต่ละสหกรณ์สั่งซื้อต่อไป

5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

แนวโน้มความต้องการปุ๋ยอินทรีย์ในพื้นที่ศึกษามีเพิ่มขึ้น แต่ปริมาณปุ๋ยอินทรีย์ในพื้นที่มีไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร ทำให้แต่ละสหกรณ์การเกษตรภายในเครือข่ายสั่งซื้อปุ๋ยอินทรีย์จากต่างจังหวัดมาจำหน่ายให้กับสมาชิก

สหกรณ์ แต่ราคาปุ๋ยอินทรีย์ของแต่ละสหกรณ์การเกษตรได้รับมีความแตกต่างกัน เพื่อให้แต่ละสหกรณ์การเกษตรได้รับทราบข้อมูลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงใช้เวทีการพบปะของสมาชิกเครือข่ายเป็นสื่อกลางเพื่อให้แต่ละสหกรณ์ได้รับทราบข้อมูล ความร่วมมือของเครือข่ายปุ๋ยอินทรีย์สามารถบรรลุผลสำเร็จเพราะแต่ละสหกรณ์ให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือกัน

4.2.3 เครือข่ายการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์

1) ความเป็นมาของเครือข่าย

จากการประชุมสมาชิกในเครือข่ายได้พบว่า แต่ละสหกรณ์มีพัฒนาการนำระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์ ที่ผ่านมาสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดร้อยเอ็ดได้ร่วมกันรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการพัฒนาเว็บไซต์สหกรณ์เพื่อเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและธุรกิจของแต่ละสหกรณ์ ปรากฏว่าเว็บไซต์ดังกล่าวไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ประกอบกับสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด ได้ปรึกษาหารือในที่ประชุมเครือข่ายสหกรณ์การเกษตรภายในโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาธุรกิจการส่งออกข้าวมะลิไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ในขณะนี้สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด ได้จดทะเบียนผู้ส่งออกกับกระทรวงพาณิชย์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทางสหกรณ์ในเครือข่ายต่างก็สนับสนุนการดำเนินการของสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด เพราะสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัดเปรียบเหมือนตัวแทนของสหกรณ์การเกษตรของจังหวัดร้อยเอ็ดทั้งหมดในการส่งออกข้าวหอมมะลิไปจำหน่ายในต่างประเทศ ดังนั้นในการประชุมเครือข่ายสหกรณ์การเกษตรจึงได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมธุรกิจของสหกรณ์ ในที่สุดที่ประชุมจึงจึงสนับสนุนให้มีเครือข่ายการพัฒนาระบบเทคโนโลยีระหว่างสหกรณ์การเกษตรภายในเครือข่าย

2) การดำเนินการของเครือข่ายในปัจจุบัน

เดิมความร่วมมือกันพัฒนาเว็บไซต์ระหว่างสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นเพียงการร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่าย โดยแต่ละสหกรณ์ไม่ได้ร่วมมือกันประชาสัมพันธ์ธุรกิจของตนภายใต้โครงการเว็บไซต์ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม

หน่วยงานราชการและเอกชนในพื้นที่ได้สนับสนุนให้แต่ละสหกรณ์มีการร่วมมือกันทางธุรกิจค้าข้าวหอมมะลิ ตัวอย่างเช่นหอการค้าจังหวัดร้อยเอ็ดได้สนับสนุนให้สหกรณ์ในเครือข่ายเข้าร่วมแสดงสินค้าในงานการประชุมหอการค้าแห่งประเทศไทย ณ จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 28-30 ตุลาคม 2548 เป็นต้น แต่ความร่วมมือดังกล่าวเป็นเพียงการร่วมมือชั่วคราวหรือตามโอกาสจะอำนวย ทำให้เครือข่ายไม่เข้มแข็ง

3) วัตถุประสงค์

3.1 เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาความร่วมมือทางธุรกิจระหว่างสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง

ที่ผ่านมา เครือข่ายธุรกิจระหว่างสหกรณ์ภายในโครงการดำเนินการไม่ต่อเนื่อง และมีความร่วมมือกันเพียงครั้งคราว ในเวทีของเครือข่ายจะได้มีการเจรจาหาแนวทางการร่วมมือทางธุรกิจระหว่างสหกรณ์ภายในโครงการ

3.2 เพื่อพัฒนาระบบธุรกิจของสหกรณ์

ในปัจจุบันผู้ประกอบการที่สนใจซื้อข้าวเพื่อการส่งออกหรือทำธุรกิจกับสหกรณ์การเกษตรได้เข้ามาใช้บริการเว็บไซต์ของสหกรณ์มากขึ้น แต่เว็บไซต์ที่สหกรณ์ได้ร่วมกันดำเนินการกับสหกรณ์การเกษตรของจังหวัดไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้นเครือข่ายการพัฒนาเทคโนโลยีจะเป็นประโยชน์สำหรับแต่ละสหกรณ์ในการพัฒนาธุรกิจ

4) ผลการดำเนินการ

จากผลการประชุมสหกรณ์การเกษตรภายในโครงการนั้นเสนอให้มีพัฒนาเว็บไซต์ของสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดขึ้นมาใหม่ โดยเปิดให้มีเว็บเพจของแต่ละสหกรณ์และมีข้อมูลทั่วไปของสหกรณ์นั้นๆปรากฏอยู่ เช่น ปีที่ก่อตั้ง จำนวนสมาชิก ประเภทธุรกิจที่ดำเนินการ และข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจข้าวหอมมะลิ อาทิ ราคารับซื้อและราคาขายข้าวเปลือก ปริมาณการผลิตข้าว ซึ่งจะเป็นการประชาสัมพันธ์สหกรณ์ให้ผู้ประกอบการที่สนใจเข้ามาใช้บริการหรือติดต่อธุรกิจกับสหกรณ์ โดยทางโครงการได้จัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของแต่ละสหกรณ์ให้สามารถปรับเปลี่ยนข้อมูลได้ด้วยตนเอง แต่ในระยะแรกมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องระบบ

คอมพิวเตอร์ทำให้ไม่สะดวกในการพัฒนาเว็บไซต์อย่างไรก็ตามสหกรณ์ที่มีปัญหาเกี่ยวกับระบบคอมพิวเตอร์สามารถติดต่อและขอรับบริการได้ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ทำให้เกิดความสะดวกสบายแก่เจ้าหน้าที่สารสนเทศของสหกรณ์ต่าง ๆ เพราะไม่ต้องเดินทางไปไกล

ผลจากการพัฒนาเว็บไซต์ทำให้เริ่มมีผู้ประกอบการส่งออกข้าวเข้ามาใช้บริการและแจ้งความต้องการข้าวเพื่อการส่งออก เป็นผลให้ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องแต่ละสหกรณ์ให้ความสำคัญกับเครือข่ายการพัฒนาเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น

5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

เนื่องจากสหกรณ์การเกษตรภายในโครงการได้ร่วมมือกันในการพัฒนาเว็บไซต์และสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของแต่ละสหกรณ์เข้าร่วมอบรมเครือข่ายเทคโนโลยี ทำให้แต่ละสหกรณ์ได้พัฒนาธุรกิจของตน นอกจากนี้แต่ละสหกรณ์ที่เข้าร่วมประชุมมีโอกาสปริกษาหารือเพื่อพัฒนาธุรกิจร่วมกัน ตัวอย่างเช่น สหกรณ์ขนาดเล็กสนใจที่จะขอรับคำปรึกษาจากสหกรณ์ขนาดใหญ่ และปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครือข่ายดังกล่าวประสบผลสำเร็จแม้ว่าโครงการวิจัยจะเสร็จสิ้นคือคณณักวิจัยในพื้นที่จากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดจะเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำเกี่ยวกับความรู้ทางด้านเทคโนโลยีเพื่อให้แต่ละสหกรณ์นำไปพัฒนาธุรกิจของตน

บทที่ 5

บทสังเคราะห์เครือข่ายกับการแก้ไขปัญหาความยากจน

5.1 ตัวแบบในการสังเคราะห์

5.1.1 แนวคิดการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ส.ศ.ช.) เสนอ 5 ยุทธศาสตร์ ในการแก้ไขปัญหาความยากจน ประกอบด้วย

1. การส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจมหภาคให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนได้แก่ นโยบายการค้าที่ส่งผลดีต่อภาคเกษตรและแรงงาน นโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น นโยบายภาษีและมาตรการการเงิน การคลังต่าง ๆ ที่สนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นต้น

2. การเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนจน โดยเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และเศรษฐกิจ ชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การเพิ่มศักยภาพและบทบาทของชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนในท้องถิ่นของตน โดยส่งเสริมการจัดทำแผนชุมชนให้ครบทุกตำบล

3. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการสนับสนุนการมีที่ดินทำกินของเกษตรกรรายย่อย การจัดการน้ำเพื่อการเกษตร การส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น รวมทั้งการปรับปรุงเร่งรัดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. การพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคม เพื่อมุ่งไปสู่การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนในรูปแบบ ที่พึ่งตนเองมากขึ้น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานตามความพร้อมของแต่ละพื้นที่

5. การปรับปรุงระบบการบริหารจัดการแนวใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่มีคนจนอยู่หนาแน่น ปรับกระบวนการทัศน์และบทบาทหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนบทบาทชุมชนและภาคีการพัฒนา การวางแผนแบบบูรณาการ ปรับปรุงระบบงบประมาณ และพัฒนาระบบข้อมูล

5.1.2 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ได้จัดกลุ่มมาตรการในการแก้ปัญหาความยากจนของส่วนราชการต่าง ๆ ตลอดจนนโยบายใหม่ ๆ ของรัฐบาล เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1. บรรเทาผลความยาก
2. เพิ่มศักยภาพพื้นฐาน
3. หลักประกันทางสังคม
4. แก้ปัญหาโครงสร้าง / ความเป็นธรรม
5. เพิ่มประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจสังคม

5.1.3 ศ.นพ.ประเวศ วะสี เสนอยุทธศาสตร์ชาติเพื่อเอาชนะความยากจนประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์หลัก 4 ประการ

1. ยุทธศาสตร์ฝึกกำลังพุ่งเป้าส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน
2. ยุทธศาสตร์รับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรในการทำมาหากิน
3. ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจมหภาคเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น
4. ยุทธศาสตร์รักษาคุณภาพของประเทศในกระแสโลกาภิวัตน์

5.1.4 สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ได้ตั้งกระแหม่มมองของเครือข่ายองค์กร ชุมชนและเสนอยุทธศาสตร์แก้ไขวิกฤติความยากจน ดังนี้

1. แก่ที่ตนเอง

- ขยัน อดทน มุ่งมั่น ที่จะต่อสู้ให้หลุดพ้น
- อดออม ประหยัด มีแผนการใช้จ่าย
- มีสัจจะต่อตนเอง ลด-ละ-เลิก อบายมุขทุกชนิด ทุกประเภท
- หาอาชีพเสริม ยึดเศรษฐกิจพอเพียง ทำการเกษตรชีวภาพ
- สร้างค่านิยมใหม่ในการดำเนินชีวิต ชีวิตที่พอเพียง ใช้ของที่ผลิตเอง
- รักษาสุขภาพ
- วางแผนชีวิต กำหนดทิศครอบครัว

2. ช่วยกันแก้

- รวมกลุ่ม ช่วยเหลือกัน ทำแผนชุมชน
- จัดตั้ง เสริม ขยายผลกลุ่มออมทรัพย์
- จัดระบบสวัสดิการในชุมชนเอง
- เชื่อมโยงหน่วยงานพัฒนาในท้องถิ่นให้เป็นเอกภาพ โดยเอาชุมชน

เป็นตัวตั้ง

เป็นหัวใจ เป็นแกนกลางประสานภาคี

- ประสาน อบต. เสนอให้จัดสวัสดิการ สนับสนุนกลุ่มอาชีพ สร้าง

แหล่งน้ำ

3. แก่ที่นโยบาย

- ปฏิรูปที่ดิน พัฒนาที่ดิน
- ให้ประชาชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากร ดิน – น้ำ – ป่า
- ปลดหนี้ทุกระดับ ทุกระบบ
- ลด/เว้น ภาษีคนจน ค่าเล่าเรียน
- ปฏิรูปประบบรัฐ ส่งเสริมท้องถิ่น แก่กฎหมายให้เอื้อคนจน
- ส่งเสริมองค์กรอิสระ สร้างระบบควบคุมตรวจสอบรัฐ ต่อต้านทุจริต
- ปรับปรุงโครงสร้างการผลิต พัฒนาการผลิต พัฒนาลาดเพื่อชุมชน
- ปฏิรูปการศึกษาจริงจัง สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น - ภูมิปัญญา

พื้นบ้าน

- รัฐจัดสวัสดิการให้ทั่วถึง ระดับชุมชนให้ท้องถิ่นจัดการกันเอง
- เพิ่มค่าแรงงานขั้นต่ำ
- ประกันราคาพืชผล
- จัดงบประมาณตรงลงสู่ชุมชน

5.2 สรุปผลการสังเคราะห์ที่ชี้ให้เห็นบทบาทของเครือข่ายคุณค่ากับการแก้ไข

ปัญหาความยากจน

การดำเนินการเพื่อพัฒนาและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาขบวนการ
สหกรณ์ในพื้นที่ จ.ร้อยเอ็ด ได้ใช้ขบวนการสหกรณ์ในการขับเคลื่อนและก่อให้เกิด

พัฒนาการและการเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือจนเกิดภาพชัดเจนและเป็น
รูปธรรมมากยิ่งขึ้นโดยลำดับ และกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการ
สร้างคุณค่าเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน มีดังนี้

**ขั้นที่ 1 การศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร หน่วยงาน
ภาครัฐและเอกชน กลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ประเมินความ
สนใจ จัดทำแผนการดำเนินงานในการวิเคราะห์ และกำหนดทิศทางในการดำเนินงาน
ของกลุ่ม**

การดำเนินงานของคณะวิจัยโครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัด
ร้อยเอ็ด ในขั้นตอนแรกคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นร่วมกับคณะวิจัยจาก
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ได้ประสานความร่วมมือกับสหกรณ์จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อ
สอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกร ในพื้นที่จังหวัด
ร้อยเอ็ด เพื่อประสานงานในการเชิญประชุมเพื่อชี้แจงรายละเอียดในการดำเนิน
โครงการวิจัยโครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด (วันที่ 19
ตุลาคม 2548) ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยมีตัวแทนจากสหกรณ์การเกษตรและ
กลุ่มเกษตรกรในจังหวัดร้อยเอ็ด และตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้าร่วม
ประชุม จากนั้นได้ลงพื้นที่เพื่อจัดเวทีย่อยเพื่อหารูปแบบและแนวทางในการสร้าง
เครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

จากแนวทางดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัย ได้ทราบถึงลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่าย
ของสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกร จะเป็นการรวมตัวกันเป็นกลุ่มซึ่งจะมีรูปแบบ
ในการดำเนินกิจกรรมต่างกัน แต่ก็มีติดต่อกับประสานความร่วมมือกันอยู่ เช่น สหกรณ์
การเกษตร สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินสุวรรณภูมิ สหกรณ์การเกษตรอำเภอเกษตร
วิสัย สหกรณ์ผู้ใช้น้ำสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า สหกรณ์ผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำ สหกรณ์กองทุน
สวนยางร้อยเอ็ด จำกัด กลุ่มสหกรณ์ทำนา ผลจากการประชุม ทำให้ทราบถึงความจำเป็น
ในการมีเครือข่าย ปัญหาของเครือข่าย รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ และขั้นตอนในการ
ดำเนินการสร้างเครือข่าย ซึ่งเป็นการสร้างเป้าหมายและกำหนดทิศทางในการดำเนินงาน
ร่วมกันระหว่างสหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ให้มี
ความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในส่วนของการประสานงานกับหน่วยงาน คณะผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

- สหกรณ์จังหวัด ทีมงานนักวิจัยได้เข้าร่วมประชุมกับทางสหกรณ์จังหวัดตั้งแต่วาระแรกของการทำงานวิจัย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และโครงการงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทางสหกรณ์จังหวัดและเจ้าหน้าที่แผนกต่าง ๆ ของสหกรณ์ ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการทั้ง 4 ครั้ง ทางสหกรณ์จังหวัดก็ได้จัดส่งเจ้าหน้าที่เข้าร่วมโดยตลอด โดยเฉพาะการจัดการประชุมใหญ่ในครั้งแรกเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2548 ที่ห้องประชุมของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ทางสหกรณ์จังหวัดได้ร่วมประสานงานกับทีมงานวิจัยตั้งแต่แรกในการติดต่อสหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกรจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดเข้าร่วมการประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน นอกจากนี้ สหกรณ์จังหวัดยังได้ให้เกียรติเป็นวิทยากรรับเชิญในการประชุมในครั้งแรกด้วย ทางทีมงานวิจัยยังคงมีการประสานงานกับสหกรณ์จังหวัดอย่างต่อเนื่องจนจบโครงการ

- สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ทางทีมงานวิจัยได้ติดต่อประสานงานขอข้อมูลราคาข้าวและสถิติการขายและส่งออก เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการดำเนินโครงการวิจัย

- เกษตรจังหวัด ทางทีมงานวิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสำนักงานเกษตรจังหวัด อาทิเช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตข้าวในจังหวัด และการส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ

- อุตสาหกรรมจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัดได้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับทีมงานวิจัย ในการประชุมใหญ่ครั้งแรก นอกจากนี้อุตสาหกรรมจังหวัดยังได้ร่วมแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในระหว่างการประชุมดังกล่าวด้วย

- พัฒนาการจังหวัด พัฒนาการจังหวัดได้ให้ความร่วมมือกับทีมงานวิจัยเป็นอย่างดีกับทีมงานวิจัยตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงปัจจุบัน พัฒนาการจังหวัดได้ให้ข้อมูลกลุ่ม OTOP และกลุ่มอาชีพต่างๆของชุมชนในเขตอำเภอต่างๆ นอกจากนี้ตัวแทนจากพัฒนาการจังหวัดยังได้เข้าร่วมการประชุมใหญ่เชิงปฏิบัติการเมื่อเริ่มโครงการ และได้แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์แก่ทีมงานวิจัยในระหว่างการประชุมด้วย

- ปกครองจังหวัด ทางทีมงานวิจัยได้ติดต่อขอข้อมูลการจดทะเบียนคนจนที่เป็นข้อมูลประกอบการทำวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสำนักงานปกครองจังหวัด

● หอการค้าจังหวัด ประธานหอการค้าจังหวัดซึ่งเป็นหัวหน้าทีมงานวิจัย จากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดได้ทำงานร่วมในทีมงานวิจัยอย่างใกล้ชิด ประธานหอการค้าจังหวัดยังได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยเป็นดังนี้ นอกจากนี้ ประธานหอการค้ายังได้เป็นตัวแทนของทีมงานวิจัยจัดนำกลุ่มสหกรณ์การเกษตรใน อำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดร้อยเอ็ดไปร่วมการแสดงสินค้าทางการเกษตรในการประชุม หอการค้าแห่งประเทศไทย ที่จังหวัดพิษณุโลกในระหว่างวันที่ 28-30 ตุลาคม 2548 ซึ่ง ในการนี้กลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตรที่ไปร่วมงานก็ได้รับการสนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการเดินทางจากโครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในเขตพื้นที่จังหวัด ร้อยเอ็ดด้วย

ขั้นที่ 2 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยผู้นำสหกรณ์ และกลุ่ม/องค์กร คณะผู้วิจัย
ร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างพันธมิตรระหว่างสหกรณ์และกลุ่ม/องค์กร

หลังจากที่ได้จัดการประชุมใหญ่เพื่อชี้แจงรายละเอียดและจัดทำข้อตกลงเบื้องต้น ในการดำเนินโครงการวิจัยฯ คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบดำเนินงานในพื้นที่ ได้แก่ การ จัดเวทีย่อยครั้งที่ 1 ณ สหกรณ์การเกษตรอำเภอโพนทอง ครั้งที่ 2 ณ สหกรณ์การเกษตร อำเภอสุวรรณภูมิ และครั้งที่ 3 ณ สหกรณ์การเกษตรอำเภอเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับ ประเด็นในการจัดเวที ได้แก่ การวิเคราะห์ศักยภาพของสหกรณ์การเกษตรและเครือข่าย ตลอดจนการกำหนดกิจกรรมและแนวทางในการสร้างเครือข่ายร่วมกัน ผลการ ดำเนินการจัดเวทีสะท้อนถึงบทบาทการทำงานและคุณค่าเครือข่ายความร่วมมือ ดังนี้

● การประชุมที่สหกรณ์การเกษตรอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด วันที่ 2 พฤศจิกายน 2548 ผู้เข้าร่วมประชุมได้แก่ ตัวแทนจากสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย สหกรณ์ปฎิรูปที่ดินอำเภอสุวรรณภูมิและอำเภอเกษตรวิสัย ตลอดจนตัวแทนจากกลุ่ม เกษตรกร สำหรับกิจกรรมดำเนินการ ประกอบด้วย

1. การกำหนดภารกิจของเครือข่ายและการจัดลำดับความสำคัญตามภารกิจ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์/การต่อรองราคาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของ สมาชิก/การส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้

2. การกำหนดภารกิจของเครือข่าย ได้แก่ การรวบรวมข้าวเปลือก/ร่วมกันหา ปัจจัยการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/การพัฒนาเมล็ดพันธุ์

สำหรับข้อเสนอแนะในที่ประชุม คือ ความมุ่งหวังที่จะเห็นความร่วมมือระหว่าง สหกรณ์การเกษตรที่เล็กและสหกรณ์การเกษตรที่ใหญ่และถ้าหากว่ามีเครือข่ายอยู่แล้วก็น่าที่จะมีการพัฒนาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ซึ่งจะต้องมีการรวมตัวกันระหว่างสหกรณ์ต่างๆในพื้นที่นั้นๆ พร้อมทั้งคาดหวังว่าสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิจะสามารถรวมกับสหกรณ์จากต่างอำเภอได้

- การประชุมที่สหกรณ์การเกษตรอำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด วันที่ 7 พฤศจิกายน 2548 สหกรณ์การเกษตรที่มาร่วมประชุมมาจากสหกรณ์การเกษตรเมยวดี สหกรณ์การเกษตรหนองพอก และสหกรณ์การเกษตรโพธารอง ซึ่งในขั้นต้นแรกกลุ่มเครือข่ายได้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ดำเนินในเครือข่าย ได้แก่ การรับซื้อข้าวเปลือก เกณฑ์ในการรับซื้อ เมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ปุ๋ยอินทรีย์ และปัญหาของเครือข่าย สำหรับข้อเสนอแนะในที่ประชุม คือ ต้องการให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างกรรมการของแต่ละสหกรณ์ พร้อมทั้งต้องการให้ตั้งเครือข่ายเงินทุนให้สมาชิกสหกรณ์กู้ โดยจ่ายดอกเบี้ยต่ำ นอกจากนี้ยังได้ร่วมกันกำหนดโครงการในปี 2549 ได้แก่ โครงการร่วมกันซื้อและจัดจำหน่าย โครงการระบบสารสนเทศ และโครงการจัดตั้งโรงสี ขนาดเล็กเพื่อผลิตข้าวกล้อง

- การประชุมที่สหกรณ์การเกษตรอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด วันที่ 14 พฤศจิกายน 2548 สหกรณ์การเกษตรที่มาประชุมในครั้งนี้มาจากสุวรรณภูมิ โพธารอง จตุรพักตรพิมาน ปทุมรัตน์ อาจสามารถ เสดภูมิ สหกรณ์การเกษตรแต่ละแห่งให้ความสนใจร่วมกันในการพัฒนาสารสนเทศเป็นอย่างมาก โดยประเด็นที่ได้มีการปรึกษารื้อกันข้อมูลเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การเสริมสร้างเครือข่ายคือ การรับซื้อข้าวเปลือก/เมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ/ปุ๋ยอินทรีย์/เงินทุน สำหรับโครงการที่เครือข่ายมีความคิดเห็นร่วมกัน ได้แก่ โครงการเงินทุนหมุนเวียน/โครงการจัดหาอุปกรณ์การตลาดเพื่อช่วยให้ธุรกิจคล่องตัว /โครงการจัดหาและผลิตปุ๋ยอินทรีย์-ปุ๋ยเคมีร่วมกัน/ โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

- การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาเว็บของสหกรณ์การเกษตร และการบันทึกและเปลี่ยนแปลงข้อมูลของสหกรณ์การเกษตร จำนวน 3 ครั้ง เพื่อพัฒนาและเป็นช่องทางในการเชื่อมโยงเครือข่ายของสหกรณ์การเกษตรเกี่ยวกับ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสหกรณ์การเกษตร ราคารับซื้อขายข้าว สถานการณ์ข้าวของแต่ละสหกรณ์การเกษตร

เป็นต้น ผลจากการจัดทำเว็บไซต์ ได้มีผู้ที่สนใจได้เข้ามาดูข้อมูลและประสานงานมายัง คณะผู้วิจัย ในการติดต่อกับสหกรณ์การเกษตรและเครือข่ายเพื่อสั่งซื้อข้าวไปจำหน่ายยังต่างประเทศ จำนวน 500 ตัน แต่เนื่องด้วยปริมาณข้าวของเครือข่ายมีปริมาณไม่เพียงพอ และผู้ที่สนใจมีความต้องการข้าวหอมมะลิต่างอย่างเร่งด่วน การเจรจาซื้อขายข้าวจึงไม่ประสบความสำเร็จ จากข้อมูลดังกล่าวคณะผู้วิจัยและสหกรณ์การเกษตรได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็น และเป็นช่องทางหนึ่งให้กับกลุ่มผู้สนใจสามารถใช้เป็นช่องทางในการติดต่อกับเครือข่ายในการเจรจาซื้อขายข้าวในโอกาสต่อไป

ขั้นที่ 3 การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์และกลุ่ม/องค์กรประชาชน

ผลจากการดำเนินงานจัดเวทีและการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาแนวทางและจุดมุ่งหมายร่วมกันของเครือข่ายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมขึ้นอีกครั้ง เพื่อใช้เป็นเวทีสรุปผลการดำเนินงานกิจกรรมของแต่ละเครือข่าย ที่คณะผู้วิจัยได้เข้าไปส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มและการกำหนดกิจกรรม /โครงการในการดำเนินงานร่วมกัน โดยจัดประชุมในหัวข้อ “สู่ทางพัฒนาธุรกิจระหว่างสหกรณ์: กลยุทธ์และการวางแผนการพัฒนาการผลิตและการตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดร้อยเอ็ด” ในวันที่ 30 มิถุนายน 2548 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ซึ่งได้สะท้อนมุมมองของผู้เข้าร่วมประชุม รวมถึงแง่มุมในการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่าย โดยเฉพาะการช่วยเหลือของสหกรณ์การเกษตรที่มีความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์การเกษตรที่มีความพร้อมจะพัฒนา สำหรับผลการประชุมสรุปผลได้ดังนี้

สำหรับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ดังนี้

- คณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด และมหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ตัวแทนจากสหกรณ์การเกษตรอำเภอเกษตรวิสัย สหกรณ์การเกษตรอำเภอสุวรรณภูมิ สหกรณ์การเกษตรอำเภอโพนทอง
- ตัวแทนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ อำเภอโพนทอง
- ผู้อำนวยการศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด

ผลการดำเนินโครงการ สรุปได้ดังนี้

โครงการวิจัย “การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นหนึ่งในโครงการวิจัยในพื้นที่ 36 จังหวัด ซึ่งมีลักษณะการดำเนินการ โครงการวิจัยแบบต่อยอด กล่าวคือ หลังจากที่ยกย่องสนับสนุนการวิจัยได้ให้การสนับสนุนการดำเนินการโครงการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ภายใต้โครงการประสานงานเพื่อการวิจัยด้านสหกรณ์มาเป็นระยะเวลา 3-4 ปี ผลงานวิจัยได้ถูกนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ของประเทศในรูปแบบของ “แผนพัฒนาการสหกรณ์ พ.ศ. 2546-2549” ซึ่งแผนพัฒนาดังกล่าวเป็นลักษณะของแผนแม่บทที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ขบวนการสหกรณ์ ตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชน จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนางานสหกรณ์ภายใต้ภารกิจของตนในช่วงเวลา 2546-2549 โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อระดมทรัพยากรคน งบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกในลักษณะของการ “Pool Resource” ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งยังจะช่วยลดความซ้ำซ้อนในการทำงานพัฒนาสหกรณ์ของหน่วยงานรัฐ ซึ่งมีมากกว่า 63 หน่วยงานของรัฐในระดับกรม ซึ่งสังกัดอยู่ในหลายกระทรวง ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงอุตสาหกรรม ฯลฯ นอกจากนั้นยังครอบคลุมไปถึงหน่วยงานที่เป็นรัฐวิสาหกิจ อาทิเช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนากลุ่ม องค์กรประชาชนอีกด้วย

ประเด็นต่อมาที่ได้กล่าวถึง คือ สถานการณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดร้อยเอ็ด มีประเด็นดังนี้

จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิชั้นดี

ประเด็นที่สำคัญคือ

1) การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สถานการณ์ความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดร้อยเอ็ด ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ แม้ว่าสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ และสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จะมีการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ก็ตาม เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องหาแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิจากแหล่งผลิตชั้นดีและมีคุณภาพ ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาดังกล่าว จึงเห็นว่าควรจะมีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดร้อยเอ็ด

ประเด็นดังกล่าวถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่เครือข่ายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดได้ตระหนักถึงความจำเป็นและเป็นประเด็นที่เร่งด่วน ภายใต้กรอบระยะเวลาของโครงการวิจัยฯ จึงได้เรียนเชิญตัวแทนจากสหกรณ์การเกษตร / ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์/ผู้อำนวยการศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด ร่วมกับคณะวิจัยเพื่อร่วมกันหาแนวทางและผลักดันสู่ทางการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพราะการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมีกระบวนการที่ยุ่งยากซับซ้อน ต้องอาศัยความอดทนและความร่วมมือของสมาชิกเพื่อให้กระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวประสบความสำเร็จ เนื่องจากสหกรณ์การเกษตรบางแห่ง ที่เคยผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ แต่ปัจจุบันไม่ได้ทำการผลิตแล้ว เนื่องจาก 2 ประเด็น คือ 1) ราคาที่ไม่แตกต่างกันมากนัก 2) ความยุ่งยากในการผลิต เป็นต้น และประเด็นที่สำคัญที่คณะผู้วิจัย พบ คือในการผลิตข้าวของเกษตรกร จะมีต้นทุนอยู่ 2 ประเภท คือ ต้นทุนที่เป็นต้นทุนเงินสดซึ่งจะรวมเงินทุนที่ลงทุนไป โดยเฉลี่ยผลิตข้าว 1 กิโลกรัมจะมีต้นทุนเงินสด ประมาณ 8.90 บาท และต้นทุนทั้งหมดในการผลิตข้าว 1 กิโลกรัม ซึ่งจะรวมถึงการทำนา/การตรวจแปลง ฯลฯ ซึ่งจะประมาณ 19 บาท ซึ่งเมื่อนำไปขาย 12 บาท ถือว่าขาดทุน ไม่คุ้มทุน ซึ่งก็ถือเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ไม่เป็นสิ่งที่จูงใจให้เกษตรกรให้ความสำคัญกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ปัญหาอีกอย่างหนึ่งของการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเนื่องจากการแทรกแซงของหน่วยงานรัฐทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เช่น หน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งสหกรณ์การเกษตรก็ผลิตเช่นกัน แต่ในกระบวนการผลิต พบว่า หน่วยงานภาครัฐจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณรวมทั้งทรัพยากรต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ส่งผลให้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมีต้นทุนต่ำกว่าการลงทุนของเกษตรกรหรือสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด แต่สหกรณ์การเกษตรก็ยังผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิทั้ง ๆ ที่ขาดทุน เนื่องจากไม่ได้นำต้นทุนทั้งหมดมาคิดเป็นต้นทุน เพราะฉะนั้นเป็นไปได้หรือไม่ที่สหกรณ์การเกษตรจะสนับสนุนเงินทุนให้กับกลุ่มเกษตรกรที่จะเข้าร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ร่วมกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ แต่กรมส่งเสริมก็ยังไม่มียกงบประมาณสนับสนุน ปัจจุบันสหกรณ์การเกษตรต้องลงทุนและใช้งบประมาณในการผลิตเมล็ดพันธุ์เอง

แนวทางในการดำเนินกิจกรรมผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีประเด็นในการพิจารณา คือ กลุ่มเกษตรกรที่ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ (เดิม) และกลุ่มเกษตรกรที่สนใจ (กลุ่มใหม่) จากการปรึกษาในที่ประชุม พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้เป้าหมายร่วมกันของสหกรณ์

การเกษตรต้องการให้ส่งเสริมเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีการปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ แล้วส่งเมล็ดพันธุ์ข้าวมาปรับปรุงที่โรงงานสหกรณ์การเกษตรอำเภอสุวรรณภูมิ จากนั้นส่งขายให้เกษตรกรและผู้สนใจ ซึ่งในประเด็นนี้ สหกรณ์การเกษตรอำเภอโพนทองมีความสนใจที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยมีสหกรณ์การเกษตรอำเภอสุวรรณภูมิเป็นพี่เลี้ยง ทั้งนี้จะต้องมีการกำหนดอยู่ในวาระการประชุมของสหกรณ์การเกษตรอำเภอโพนทอง เพื่อให้พี่เลี้ยง (สหกรณ์การเกษตรอำเภอสุวรรณภูมิ) ไปชี้แจงรายละเอียดและกระบวนการในการดำเนินงานเพื่อสร้างเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ในประเด็น การผลิตเมล็ดพันธุ์ ทั้งนี้พื้นที่ในการผลิตข้าวของอำเภอโพนทองเป็นที่นาแปลงเล็กดูแลง่าย จะแตกต่างจากพื้นที่การผลิตข้าวในพื้นที่ของอำเภอสุวรรณภูมิ และเกษตรวิสัย ที่เป็นการทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ในพื้นที่ขนาดใหญ่ทำให้มีการผสมเกสรของข้าว ผลที่ได้คือได้ข้าวที่ไม่บริสุทธิ์ ซึ่งรูปแบบการผลิตจะมีความแตกต่างกัน หากมีพี่เลี้ยงและที่ปรึกษา ทำในรูปแบบของเครือข่ายจะเป็นการช่วยพัฒนากลุ่มเกษตรกรในพื้นที่อำเภอโพนทองมีศักยภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากยิ่งขึ้น

เพื่อให้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายและเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ที่ประชุมจึงมีความเห็นว่าจะมีโครงการที่ทำร่วมกันเป็นเครือข่าย โดยจัดทำโครงการฝึกอบรมผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยยึดพื้นที่สหกรณ์การเกษตรอำเภอสุวรรณภูมิ สหกรณ์การเกษตรอำเภอเกษตรวิสัย และสหกรณ์การเกษตรอำเภอโพนทอง ที่ศูนย์ขยายพันธุ์พืชอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ระหว่างวันที่ 13-14 กรกฎาคม 2549 อบรม 2 รุ่น ๆ ละ 50 คน มีตัวแทนจากสหกรณ์การเกษตรอำเภอเกษตรวิสัย จำนวน 20 คน สหกรณ์การเกษตรอำเภอสุวรรณภูมิ จำนวน 20 คน และสหกรณ์การเกษตรอำเภอโพนทอง จำนวน 10 คน สรุปประเด็นที่ได้จากการปรึกษาหารือในประเด็นเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ

- ประเด็นการเชื่อมโยงเครือข่ายเมล็ดพันธุ์ โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรในแต่ละพื้นที่ได้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิเพิ่มมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการการผลิตข้าวในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

- การร่วมมือในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิระหว่างหน่วยงานภาครัฐ (ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด) กับสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งกลุ่มเกษตรกรที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือในโครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

- แนวนโยบาย คือความเป็นไปได้ในการที่สหกรณ์การเกษตรจะรวมตัวกันเพื่อ
ต่อรอง / ขอความช่วยเหลือจากส่วนกลางเพื่อจัดสรรเงินเชื่อให้กับเกษตรกรเพื่อทำการ
ผลิตเมล็ดพันธุ์

2) การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ อีกประเด็นหนึ่งที่คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันอภิปรายและตกลง
กับเครือข่ายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด เช่น เวทีที่สหกรณ์
การเกษตรอำเภอโพนทอง เวทีที่สหกรณ์การเกษตรอำเภอสว่างภูมิ เวทีที่สหกรณ์
การเกษตรอำเภอเมืองร้อยเอ็ด ถึงความจำเป็นในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ รวมทั้งการร่วมกัน
ซื้อ-ร่วมกันขาย ทั้งในเรื่องปุ๋ยอินทรีย์และข้าวหอมมะลิ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและ
เป็นพลังต่อรองกับกลุ่มพ่อค้า เพราะสถานการณ์ที่ผ่านมา พบว่า สหกรณ์การเกษตรแต่
ละสหกรณ์จะมีการสั่งปุ๋ยอินทรีย์จากแหล่งจำหน่ายปุ๋ยจากจังหวัดอื่น เช่น ภาคกลาง
ได้แก่ นครปฐม ราชบุรี เป็นต้น

จากการลงพื้นที่บริเวณ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เพื่อศึกษาถึงการรวมกลุ่มปุ๋ย
อินทรีย์ชีวภาพ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกร ซึ่งรวมตัวกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อขาย
ให้กับกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ และจำหน่ายไปยังต่างจังหวัด เช่น จังหวัดนครสวรรค์
พบว่าปุ๋ยที่จัดทำขึ้นยังไม่เพียงพอต่อความต้องการทั้งตลาดภายในและภายนอกชุมชน
แต่การผลิตปุ๋ยของกลุ่มเกษตรกรจะมีปัญหาในด้านวัตถุดิบในการผลิต เนื่องจากวัตถุดิบ
บางอย่างจำเป็นต้องนำเข้าจากพื้นที่อื่น เช่น มูลวัวซึ่งต้องใช้เป็นจำนวนมากในการผลิต
ปุ๋ยอินทรีย์ในแต่ละครั้ง จากความเห็นของคณะผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าเป็นไปได้หรือไม่ที่
จะส่งเสริมให้สมาชิก/เกษตรกร รวมกลุ่มกันเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อใช้ในกลุ่มเกษตรกร
และจำหน่ายให้กับผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะกลุ่มเครือข่ายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ใน
พื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

สถานการณ์ด้านการปุ๋ยไม่ได้เน้นหนักเหมือนกับข้าวหอมมะลิ การรวมกลุ่มกัน
เพื่อซื้อ-ขายปุ๋ย ทั้งปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยเคมี แต่ละสหกรณ์ไม่ได้ทำร่วมกัน ต่างคนต่างทำ
ซึ่งกระบวนการสั่งซื้อหากสั่งซื้อจำนวนมากแต่ละสหกรณ์จะได้ส่วนลดจากบริษัทปุ๋ย
ซึ่งแต่ละสหกรณ์จะนำไปใช้ในการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน เช่น นำไปใช้เป็น
ส่วนลดให้กับเกษตรกรที่มาซื้อปุ๋ยกับสหกรณ์การเกษตร ซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการ
ซื้อปุ๋ยให้กับเกษตรกร เช่น สหกรณ์การเกษตรอำเภอเกษตรวิสัยทำความร่วมมือกับ

ราชบุรีในการสั่งซื้อปุ๋ย ซึ่งจะได้สิทธิส่วนลดอยู่แล้ว สหกรณ์การเกษตรอำเภอโพธารอง
สั่งซื้อปุ๋ยจากจังหวัดราชบุรี สหกรณ์โคกมราชบุรี เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้การร่วมมือในการร่วมกันซื้อ-ร่วมกันขายปุ๋ยของ
เครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เพราะ
ต่างคนต่างทำ ประกอบกับในแต่ละอำเภอจะมีโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ แต่จะมีปัญหา
เรื่องมาตรฐานและคุณภาพ รวมทั้งปริมาณการผลิตที่อาจไม่เพียงพอต่อความต้องการ
ของลูกค้า บางครั้งยอดสั่งซื้อของเกษตรกรมีจำนวนน้อย เช่น สุพรรณภูมิ และโพธารอง
จากประเด็นดังกล่าวจึงเกิดประเด็นร่วมกันในเรื่องความเป็นไปได้ในการรวมตัวกันเป็น
เครือข่ายของเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตรในการร่วมกันเพื่อสั่งซื้อปุ๋ยอินทรีย์ใน
ปริมาณมากๆ เพื่อให้ได้ส่วนลดและสามารถเป็นพลังต่อรองกับบริษัทผลิตปุ๋ย เพราะ
หากแยกกันสั่งซื้อแล้วสหกรณ์การเกษตรใดที่มีเงินทุนหมุนเวียนจำนวนมากจะได้
ผลตอบแทนจำนวนมาก เป็นไปได้หรือไม่ที่นโยบายเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ จะเป็นไปในรูป
ของความร่วมมือในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์โดยรวมตัวกันผลิตเป็นโรงงานเดียวกัน มีตรา
สัญลักษณ์เดียวกันทั่วทั้งจังหวัด และจำหน่ายในราคาเดียวกัน ทั้งนี้เครือข่ายจะทราบ
ต้นทุนในการผลิต/ราคาจำหน่าย ซึ่งจะทำให้ต้นทุนในการผลิตต่ำ และขายเกษตรกร
ในราคาที่ไม่แพง เกษตรกรสามารถหาซื้อปุ๋ยในราคาเดียวกันทั่วทั้งจังหวัด โดยมีศูนย์
อยู่ที่สหกรณ์การเกษตรในแต่ละพื้นที่

ประเด็นเสริม ก็ว่า ปุ๋ยอินทรีย์ที่ดี ปุ๋ยจะต้องมีชีวิต แต่ในกระบวนการผลิตปุ๋ยที่มี
ชีวิตจะหายากมาก เพราะในกระบวนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จะผ่านความร้อน กระบวนการ
บดอัด กลายเป็นปุ๋ยที่ไม่มีชีวิต การที่เครือข่ายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่
จังหวัดร้อยเอ็ดรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งโรงงานปุ๋ยอินทรีย์ขึ้นมานั้น จะต้องเกิดจากการ
รวมตัวของเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐ และมีสหกรณ์การเกษตรเข้ามาร่วมด้วย ในการ
ร่วมกันผลิต/การคัดค้านสูตร/หาวัดดูดิบซึ่งในแต่ละพื้นที่จะมีวัดดูดิบที่สามารถนำมาผลิต
ปุ๋ยอินทรีย์ได้ เช่น โพธารอง จะมี โรงงานแปรงมันสำปะหลัง และโรงน้ำตาล สามารถนำ
เศษวัตถุดิบเหล่านี้มาเป็นส่วนประกอบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ได้ หากเกิดเครือข่ายใน
การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ก็จะเกิดประโยชน์และเสริมสร้างรายได้และความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม
เกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง สอดคล้องกับเจตนารมณ์และความต้องการในการขับเคลื่อน
การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 4 การประเมิน สรุปผล

ผลจากการดำเนินงานจัดเวทีและการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดระยะเวลาในการดำเนินโครงการวิจัย ตามแนวทางที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดไว้ในแผนคือ การจัดเวทีประชุมกลุ่มใหญ่ให้กับเครือข่ายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ที่เข้ามามีส่วนร่วมทั้งเป็นกลุ่มเป้าหมาย/เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย เพื่อเป็นการสรุปผลการดำเนินโครงการวิจัยในระยะเวลาดำเนินการตลอด 1 ปีที่ผ่านมา ตลอดจนการเชื่อมโยงเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน รวมถึงการกำหนดกิจกรรมการดำเนินการร่วมกันระหว่างเครือข่าย และในประเด็นที่สำคัญคือการผลักดันแนวนโยบาย/สภาพปัญหาความต้องการคือเครือข่ายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อผลักดันนโยบายต่างๆ ที่เอื้อต่อการบริหารจัดการและเกิดประโยชน์ต่อกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด การประชุมสรุปผล และกำหนดแนวทางการดำเนินงานของเครือข่าย คณะผู้วิจัยได้จัดประชุม ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ในวันที่ 20 กรกฎาคม 2549 ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยตัวแทนจากสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้อำนวยการศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดร้อยเอ็ด สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว ศูนย์ข้าวชุมชน และกลุ่มเกษตรกร รวมทั้งตัวแทนจากภาครัฐและเอกชน สำหรับผลการประชุมสรุปผลการดำเนินงานและแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ ดังนี้

ผลการประชุมในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงเครือข่ายความร่วมมือของการวิจัยฯ มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นจากเดิมที่โครงการหรือแนวทางการดำเนินกิจกรรมของแต่ละสหกรณ์จะมีความหลากหลาย เช่น การจัดหาวัตถุดิบ การจัดตั้งโรงสี การพัฒนาระบบสารสนเทศ การจัดตั้งกองทุน การร่วมกันซื้อร่วมกันขายข้าว การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ เป็นต้น ผลจากการประชุมดังกล่าวทำให้รูปแบบของเครือข่ายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด มี 3 เครือข่ายหลัก ดังนี้

1. เครือข่ายสหกรณ์การเกษตรอำเภอสุวรรณภูมิ (กลุ่มเกษตรกร/สมาชิกสหกรณ์การเกษตร/สหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน เป็นต้น)
2. เครือข่ายสหกรณ์การเกษตรอำเภอเกษตรวิสัย (กลุ่มเกษตรกร/สมาชิกสหกรณ์การเกษตร/สหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน/สหกรณ์การเกษตรอำเภอโพนทราย เป็นต้น)

3. เครือข่ายสหกรณ์การเกษตรอำเภอโพธิ์ทอง (กลุ่มเกษตรกร/สมาชิกสหกรณ์การเกษตร/สหกรณ์การเกษตรอำเภอโพธิ์ชัย/สหกรณ์การเกษตรอำเภอหนองพอก/สหกรณ์การเกษตรอำเภอมะขาม/สหกรณ์การเกษตรอำเภอเสลภูมิ)

สำหรับประเด็นที่เครือข่ายมุ่งเน้นมี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ และการรวมกลุ่มกันซื้อปุ๋ยอินทรีย์และแนวทางในการจัดตั้งโรงงานปุ๋ยอินทรีย์ของเครือข่ายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

จากข้อมูลและแนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างคุณค่าในการแก้ไขปัญหาความยากจน คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและพบว่า ข้อมูลจากการลงทะเบียนคนจนในจังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอสุวรรณภูมิมีผู้มาจดทะเบียนคนจนมากที่สุด จำนวน 39,011 ราย ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินการวิจัยของคณะผู้วิจัย และยังพบว่าเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในเขตพื้นที่อำเภอโพธิ์ทอง มีผู้จดทะเบียนคนจน จำนวน 21,573 คน และอำเภอเกษตรวิสัย จำนวน 5,761 ราย ซึ่งทั้ง 3 พื้นที่ ถือว่าเป็นกลุ่มเครือข่ายหลักในพื้นที่ ดังนั้นในการเสริมสร้างเครือข่ายกับการแก้ไขปัญหาความยากจน คณะผู้วิจัยร่วมกับภาคีเครือข่ายหลัก ประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตรอำเภอสุวรรณภูมิ สหกรณ์การเกษตรอำเภอเกษตรวิสัย และสหกรณ์การเกษตรอำเภอโพธิ์ทอง ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางในการส่งเสริมให้กลุ่มคนจนในพื้นที่ของแต่ละสหกรณ์การเกษตรรับผิดชอบทำการคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรที่เป็นคนจนในพื้นที่ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ โดยกำหนดแนวทางและประเด็นในการแก้ไขปัญหาความยากจน ในด้านการพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยผู้อำนวยการศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดร้อยเอ็ด และกลุ่มเกษตรกร ในการเข้ารับการอบรม ณ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดร้อยเอ็ด โดยกำหนดเป้าหมายในการอบรม 2 รุ่น ๆ ละ 50 คน (เกษตรกรจากอำเภอโพธิ์ทอง/เกษตรวิสัย/สุวรรณภูมิ) ในวันที่ 13 -14 กรกฎาคม 2549 ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำความรู้ ที่ได้จากการอบรม ไปใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิในแต่ละพื้นที่ โดยมีเป้าหมายในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และที่สำคัญคือการเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้น ด้วยเครือข่ายการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

บทที่ 6

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานของทีมงานวิจัยโครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ด้วยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 จนถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

6.1.1 ผลการดำเนินงานเปรียบเทียบกับแผนการวิจัย

การทำวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการเสริมสร้างพันธมิตรระหว่างกลุ่มองค์กรประชาชน และสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อให้เกิดการหนุนเสริมการพัฒนาศักยภาพคนและองค์กรในการแก้ไขปัญหาความยากจน กิจกรรมต่าง ๆ ของงานวิจัยได้มุ่งเน้นไปที่สหกรณ์การเกษตรอำเภอที่มีศักยภาพในการพัฒนา เช่น สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ สหกรณ์การเกษตรโพนทอง และในเขตสามอำเภอนี้มีจำนวนคนจนที่จดทะเบียนมากที่สุดในอันดับต้นๆของจังหวัด

พันธมิตรที่เกิดขึ้นจากการกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการประชุมปรึกษาหารือ ในระหว่างการทำวิจัยคือ การเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายสหกรณ์กลุ่มตอนเหนือ (โพนทอง) ของจังหวัด ที่ยังไม่มีเคยมีการเชื่อมโยงอย่างชัดเจนกับกลุ่มตอนใต้ (สุวรรณภูมิและเกษตรวิสัย) ของจังหวัด กิจกรรมที่จะเป็นตัวชี้วัดก็คือ การที่ประธาน และผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรโพนทองได้ตกลงให้สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิเป็นสถานที่ปรับปรุงเมล็ดพันธุ์ข้าวและช่วยเหลือในการรับซื้อ โดยมีสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยเป็นสักขีพยานในการตกลงดังกล่าว นอกจากนี้ในการประชุมกับตัวแทนจากกรมส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานราชการจากส่วนกลาง สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยซึ่งมีความคุ้นเคยกับหน่วยงานของรัฐบาลได้มีการเชื่อมโยงเครือข่าย โดยได้แนะนำ

สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิและโพนทองเข้าร่วมประชุมกับตัวแทนจากส่วนกลาง เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม ศกนี้

การเชื่อมโยงกับกลุ่มคนจน เกษตรกรในเขตอำเภอเกษตรวิสัย โพนทอง และสุวรรณภูมิ มีบางส่วนที่จดทะเบียนคนจนกับทางจังหวัด และบางส่วนได้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่โครงการวิจัยได้ให้การสนับสนุน โดยได้รับความร่วมมือจากศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ดจัดอบรมเกษตรกร จำนวน 100 คน จากสหกรณ์การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการทั้งสามอำเภอ ซึ่งผลการประเมินโดยศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวและการที่ทีมงานวิจัยได้ส่งนักศึกษาไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมหลังการอบรม เกษตรกรต่างได้รับประโยชน์จากการอบรมในครั้งนี้ค่อนข้างมาก และได้นำความรู้จากการอบรมไปปรับใช้กับการผลิตเมล็ดพันธุ์ รวมทั้งได้สร้างสำนึกในเรื่องของคุณภาพและการควบคุมมากยิ่งขึ้น ซึ่งในอนาคตอันใกล้ น่าจะส่งผลให้มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอย่างเพียงพอและมีคุณภาพ โดยเกษตรกรและคนจนในพื้นที่ดังกล่าวจะได้รับผลประโยชน์โดยตรงทั้งในด้านการสร้างงานและการเพิ่มขึ้นของรายได้ของเกษตรกรและคนจน

การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์การเกษตรและหน่วยงานของรัฐ ในระยะเริ่มต้นของการทำโครงการวิจัยนี้ ทีมงานวิจัยได้เชิญหน่วยงานของรัฐในจังหวัดร้อยเอ็ด เช่น สหกรณ์จังหวัด พาณิชยจังหวัด เกษตรจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด พัฒนาชุมชนจังหวัด เข้าร่วมการประชุมเพื่อรับทราบโครงการวิจัยในครั้งนี้ ในระหว่างการทำวิจัย ทีมงานวิจัยได้ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และในตอนท้ายของโครงการ ศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ดได้รับเชิญให้เข้าร่วมในการประชุม และยังได้ประสานงานจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรในเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกรในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการโดยตรง ทำให้เกษตรกรมีความคุ้นเคยกับหน่วยงานดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น

6.1.2 ปัญหา/อุปสรรค ที่เกิดจากทีมวิจัย/สภาพแวดล้อมอื่น

ในการทำงานวิจัยโครงการนี้ เป็นความร่วมมือระหว่างสองมหาวิทยาลัย และเป็นการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยสหกรณ์การเกษตรที่เข้าร่วมในโครงการจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติ ปัญหาหลักที่ทีมงานวิจัยประสบก็คือ ในเรื่องของเวลา

จะต้องจัดให้ตรงกันระหว่างสามฝ่าย คือทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดและสหกรณ์การเกษตรต่างๆที่เข้าร่วมโครงการ การกิจหลักของคณาจารย์ทั้งสองมหาวิทยาลัยก็คือการสอนและกิจกรรมของมหาวิทยาลัยซึ่งส่งผลให้การแบ่งเวลาไปทำงานวิจัยได้ลำบากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดที่มีการเรียนการสอนทั้งเจ็ดวันในสัปดาห์ ส่วนสหกรณ์การเกษตรแต่ละแห่งก็มีกิจกรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง และยังต้องเข้าร่วมกับกิจกรรมของทางจังหวัดรวมทั้งของหน่วยงานราชการอื่น ๆ อีกมากมาย กิจกรรมหลายกิจกรรมของสหกรณ์การเกษตรมีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนและมีความลำบากที่จะแบ่งเวลาให้กับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ฤดูกาลรับจำนำข้าว แต่ด้วยวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและความมุ่งมั่นของทีมวิจัยทั้งสองมหาวิทยาลัยด้วยความร่วมมือด้วยดีจากผู้จัดการสหกรณ์ทั้งสามแห่ง คือ สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย สหกรณ์การเกษตรโพนทองและสหกรณ์การเกษตรโพนทอง ทำให้งานวิจัยในครั้งนี้ลุล่วงไปด้วยดี

อีกปัญหาหนึ่งที่ทำให้การทำงานของนักวิจัยไม่ต่อเนื่อง ก็คือ การแบ่งสรรงบประมาณการวิจัยจากส่วนกลางไม่สอดคล้องกับฤดูกาลทำกิจกรรมหลักของสหกรณ์การเกษตร โดยเฉพาะฤดูกาลรับจำนำใบประทวนข้าวและฤดูกาลซื้อขายข้าวของเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตรในช่วงเดือน พฤศจิกายนและเดือนธันวาคม ซึ่งทีมนักวิจัยควรจะต้องได้รับทุนสนับสนุนให้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลอย่างใกล้ชิดกับสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ต่างๆ แต่งบประมาณสนับสนุนในระยะที่สองยังไม่ได้รับการอนุมัติ ทำให้งานวิจัยขาดความต่อเนื่องและขาดข้อมูลที่สำคัญในกิจกรรมดังกล่าว

6.2 ประโยชน์ที่ตัวนักวิจัยและทีมวิจัยได้รับ

6.2.1 ชุดความรู้ใหม่

ชุดความรู้ใหม่ที่นักวิจัยทั้งสองมหาวิทยาลัยได้รับเพิ่มขึ้น ก็คือ ขบวนการทำงานของสหกรณ์การเกษตรในการซื้อขายข้าว การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และเกร็ดความรู้จากเกษตรกรในการกระบวนการทำนาในยุคใหม่ รวมถึงเครือข่ายของสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

6.2.2 ทักษะ/ประสบการณ์ใหม่

ในการทำวิจัยในโครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ทีมงานนักวิจัยต้องประสานงานกับสหกรณ์การเกษตรต่างๆ ในจังหวัด หน่วยงานของราชการต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมายหลายหน่วยงาน เช่น สหกรณ์จังหวัด เกษตรจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด พาณิชย์จังหวัด ปศุกรรมจังหวัด พัฒนาการจังหวัด ศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว รวมถึงการประสานงานระหว่างทีมงานของมหาวิทยาลัย และการทำวิจัยในรูปแบบ Action research ที่จะต้องเน้นการปฏิบัติการโดยผู้เข้าร่วมโครงการทำให้ นักวิจัยได้เพิ่มทักษะในการวางแผนงานและการบริหารเวลา ทั้งในการวางแผนและการบริหารเวลาที่มีระยะเวลาเพียงพอในการเตรียมการและการบริหารจัดการในเวลาที่มีจำกัด นอกจากนี้ การทำงานร่วมกันด้วยดีระหว่างมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งจะต้องมีการนัดหมาย การแบ่งงานที่ชัดเจนและการประสานที่ดี ทีมนักวิจัยได้เรียนรู้การประสานงาน การแบ่งงาน และการทำงานร่วมกัน จนสามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายระหว่างทั้งสองมหาวิทยาลัย ซึ่งถ้าปราศจากโครงการวิจัยเช่น โครงการนี้ เครือข่ายดังกล่าวก็คงจะยังไม่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ การที่ทีมงานนักวิจัยได้ทำงานอย่างใกล้ชิดกับผู้จัดการสหกรณ์ของสหกรณ์ที่เข้มแข็ง ทั้งสามแห่ง คือ สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิและสหกรณ์การเกษตรโพนทอง โดยเฉพาะผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยที่ได้รับรางวัลผู้นำสตรีดีเด่นและสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยได้รับรางวัลสหกรณ์ดีเด่นระดับประเทศ ซึ่งปัจจัยสำคัญของความสำเร็จขององค์กรก็คือภาวะผู้นำ ทีมงานวิจัยได้มีโอกาสสัมผัสและเข้าร่วมประชุมกับผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยหลายครั้ง ได้เรียนรู้การทำงานของผู้นำดีเด่น ที่มีความมุ่งมั่น มีการทุ่มเทให้กับงานที่ทำ เช่น การทำงานต่อเนื่องไม่มีวันหยุด ตลอดจนการตัดสินใจที่รวดเร็วและมีข้อมูลชัดเจนในการตัดสินใจ การสร้างศรัทธาให้กับผู้ร่วมงานโดยการเป็นตัวอย่างที่ดี เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทีมงานวิจัยได้เรียนรู้โดยเห็นการปฏิบัติของผู้นำสหกรณ์ดังกล่าว และได้เห็นตัวชี้วัดบางอย่างที่ชัดเจนจากกิจกรรมในงานวิจัย นั่นคือความร่วมมือและวินัยในการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย ในการเข้าร่วมการอบรมเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์พืช กลุ่มเกษตรกรจากสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยได้เดินทางมาร่วมงานกันก่อนเวลาอย่างพร้อมเพรียงในทุก ๆ วันที่มีการจัดอบรม

6.3 มุมมองของผู้จัดการสหกรณ์ในพื้นที่เกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนา ขบวนการสหกรณ์

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2549 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เพื่อสรุปผลการดำเนินงานของโครงการฯ และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นนั้น ผลสรุปของข้อคิดเห็นที่ได้จากที่ผู้จัดการสหกรณ์และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่มีรายละเอียดดังนี้

ที่ผ่านมาสหกรณ์การเกษตรแต่ละแห่งดำเนินธุรกิจโดยปราศจากความร่วมมือกับสหกรณ์อื่น ทำให้สหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกรเสียเปรียบพ่อค้าอยู่ตลอด ดังนั้นการที่โครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ ได้ดำเนินการวิจัย โดยมุ่งเน้นให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือของสหกรณ์การเกษตร จะช่วยให้สหกรณ์การเกษตรมีความเข้มแข็งและพึ่งพิงต่อกันกับพ่อค้า ซึ่งปัจจุบันพ่อค้าจะต่อต้านสหกรณ์การเกษตร เพราะว่าทำให้พ่อค้า/นายทุนเสียผลประโยชน์

โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของโครงการฯ ได้ผลักดันให้สหกรณ์ในพื้นที่เห็นความสำคัญของการผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ เนื่องจากตลาดมีความต้องการและปัจจุบันสหกรณ์การเกษตรก็ไม่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรได้ จำเป็นต้องไปหาจากที่อื่น ดังนั้นการส่งเสริมให้เกษตรกรในแต่ละพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ ก็จะเป็นการช่วยเพิ่มการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้เพียงพอต่อความต้องการที่สำคัญสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด ที่มีโรงงานปรับปรุงเมล็ดพันธุ์ ยินดีที่จะเป็นที่ปรึกษาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้กับทุกสหกรณ์ที่สนใจเข้าร่วมในกิจกรรม

สาเหตุที่สำคัญที่สหกรณ์การเกษตร อ.สุวรรณภูมิ และเกษตรกรวิจัย พบก็คือปัญหาภัยแล้ง ซึ่งอาจส่งผลให้การรวบรวมข้าวในปีนี้อาจไม่เพียงพอ ดังนั้นการเชื่อมโยงเครือข่ายก็จะช่วยให้แต่ละสหกรณ์สามารถรับซื้อ-ขายข้าว มีปริมาณที่จะพอเพียงสำหรับการดำเนินกิจกรรมของแต่ละสหกรณ์

ผู้จัดการสหกรณ์บางท่านได้เสนอแนะเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน ทำให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านข้าวหอมมะลิกับสหกรณ์การเกษตรได้แก่ เครือข่ายระหว่างสหกรณ์การเกษตรโพ้นทรายจำกัด และ สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิจำกัด นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงการบริหารจัดการของสหกรณ์

การเกษตรในรูปของเครือข่าย จะช่วยให้การบริหารจัดการสหกรณ์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น เช่น โครงการปลูกข้าวอินทรีย์ ซึ่งมีสมาชิกเข้าร่วมโครงการประมาณ 200 คน และโครงการขยายกำลังการผลิตของโรงสี

แนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายของสหกรณ์การเกษตรจะสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งนี้เพื่อให้สหกรณ์ที่ยังไม่เข้มแข็ง และสหกรณ์ที่เข้มแข็งได้เชื่อมโยงเครือข่าย ในการพัฒนาสหกรณ์ในด้านต่างๆ เช่น การปลูกเมล็ดพันธุ์ การรับซื้อขายข้าว นอกจากนั้นยังเป็นการช่วยเหลือกันระหว่างเครือข่าย

ที่ผ่านมาการดำเนินงานของสหกรณ์ มีทั้งประสบความสำเร็จและขาดทุน ในส่วนของการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเห็นด้วยกับการเชื่อมโยงเครือข่ายการรับซื้อขายข้าวประจำปี 2549 และโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ซึ่งทางเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการ และคาดว่าจะดำเนินการในปี 2550 โดยทางสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัดมีความยินดีที่จะเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินโครงการ

การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร มีเครือข่าย ในพื้นที่ อ.หนองพอก อ.เมยวดี อ.โพธิ์ชัย และ อ.เสลภูมิ ในปี 2550 จะย้ายสถานที่ทำการใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการบริหารงาน และปัญหาจากโรงสี ซึ่งตั้งอยู่ในที่ชุมชน สำหรับการรับซื้อข้าวของสหกรณ์การเกษตรจะอาศัยเครือข่ายดังกล่าว ใน 4 อำเภอ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน เช่น ในพื้นที่อำเภอโพธิ์ชัย จะมีกลุ่มเกษตรกรที่เป็นเครือข่าย ประมาณ 20 กลุ่ม อ.เมยวดี ประมาณ 5 กลุ่ม นอกจากนั้นหากสหกรณ์การเกษตร อ.โพนทองต้องการขายข้าว สหกรณ์การเกษตรอ.สุวรรณภูมิยินดีที่จะรับซื้อข้าวให้

ปัญหาที่สำคัญของสหกรณ์การเกษตรโพนทอง จำกัด คือ เรื่องงบประมาณในการรับซื้อ-ขาย ข้าวในปี 2549 ทางสหกรณ์ต้องส่งเงินให้กับกรมส่งเสริมฯ ประมาณ 3 ล้านบาท ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบในการรับซื้อขายข้าวที่กำลังจะมาถึงได้

ผลที่ได้จากการประชุมครั้งนี้ ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างสหกรณ์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น โดยสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด ยินดีที่จะร่วมมือและเป็นหลักในการให้ความช่วยเหลือเครือข่ายสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดร้อยเอ็ด ในส่วนของเรื่องงบประมาณที่สหกรณ์มีปัญหา สหกรณ์การเกษตรต้องวางแผนในการบริหารจัดการ และจัดทำบให้แล้วเสร็จก่อนที่

จะดำเนินกิจกรรม เช่น การรับซื้อ-ข้าว เป็นต้น ดังนั้นแม้ว่าโครงการฯจะเสร็จสิ้นลงแต่เครือข่ายของสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดจะสามารถดำเนินไปได้ด้วยความร่วมมือระหว่างสหกรณ์ดังกล่าว

ผู้จัดการสหกรณ์ เจ้าหน้าที่สหกรณ์และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เห็นว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายๆ ด้าน ดังนี้

- 1) การเพิ่มช่องทางการตลาด
- 2) สามารถกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานร่วมกัน
- 3) เครือข่ายสามารถเพิ่มมูลค่าเพิ่มของสินค้า
- 4) ลดต้นทุนในการผลิต

6.4 ข้อเสนอแนะ

6.4.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงกระบวนการวิจัย

1) การขยายระยะเวลาของงานวิจัยในบางหัวข้อจากระยะเวลาตามปีงบประมาณเป็นระยะเวลาที่สอดคล้องกับกิจกรรมของกลุ่มประชากรที่เข้าร่วมโครงการวิจัย เช่น กิจกรรมการปลูกข้าวของเกษตรกรที่เริ่มต้นตั้งแต่การจัดเตรียมจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวตั้งแต่ต้นปีปฏิทิน รวมทั้งการจัดเตรียมที่นา จนถึงการเก็บเกี่ยวในช่วงปลายปี แต่โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนมาสนับสนุนงานวิจัยตามปีงบประมาณเท่านั้น การขยายเวลาออกไปให้ครอบคลุมกับกิจกรรมของกลุ่มประชากรจะทำให้ผลงานวิจัยได้ข้อมูลและผลงานที่ดียิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

2) เงินทุนสนับสนุนงานวิจัยควรจะมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเนื่องจากกิจกรรมของงานวิจัยควรจะต้องทำต่อเนื่องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและเกิดผลดีต่องานวิจัยที่ทำ

3) ผู้สนับสนุนทุนการดำเนินการวิจัยควรให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนในเทคโนโลยีที่มีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดทำเว็บไซต์ของระบบสหกรณ์เพื่อส่งเสริมกิจกรรมที่ีและเป็นการประชาสัมพันธ์รวมถึงโอกาสในทางการค้าของกลุ่มสหกรณ์

6.4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการต่อยอดโครงการวิจัยในอนาคต

ระบบสหกรณ์เป็นระบบการรวมกลุ่มการทำงานที่ใกล้ชิดกับสมาชิกที่เป็นประชากรในท้องที่ต่างๆ บริหารโดยทีมงานที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิก ซึ่งเปรียบเสมือนการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ของมวลสมาชิก ระบบสหกรณ์ที่เข้มแข็งจะช่วยเสริมความเข้มแข็งของชุมชน สังคม รวมทั้งเป็นฐานที่ดีในการจรรโลงระบบเศรษฐกิจของประเทศให้ยั่งยืนสืบต่อไป ดังนั้นการต่อยอดโครงการวิจัยนี้ในอนาคตย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ซึ่งทีมวิจัยในโครงการนี้ขอเสนอแนะดังนี้

- 1) การวิจัยเกี่ยวกับอุปสงค์และอุปทานของเมล็ดพันธุ์ข้าว
- 2) การเชื่อมโยงเครือข่ายของสหกรณ์ที่เข้มแข็งกับกลุ่มสหกรณ์ที่กำลัง

พัฒนา

- 3) การวิจัยเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยเคมี
- 4) การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทีมงานในระบบสหกรณ์การเกษตร
- 5) การวิจัยเกี่ยวกับ Best practices ของระบบการทำงานสหกรณ์

การเกษตร

- 6) การวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้ในการทำนา การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของ

เกษตรกร

นอกจากนี้ ทางทีมงานวิจัยของทั้งสองมหาวิทยาลัยจะได้นำผลงานวิจัยนี้ นำเสนอต่อฝ่ายวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัย เพื่อได้ประชาสัมพันธ์ให้คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยได้รับทราบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ประเวศ วะสี. ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ. วารสารวัฒนธรรมไทย, 33(7): เมษายน 2539.

ปรีดา ประพฤติชอบ และคณะ. แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. มีนาคม 2548.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ร่วมกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด. รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1 โครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด, ธันวาคม 2548.

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมในระดับภาคและระดับจังหวัด. (เอกสารอัดสำเนา), 2541.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรอบแนวคิดในการกำหนดเส้นความยากจน, 2542.

สำนักงานคณะกรรมการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, 2544.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรอบยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาคความยากจนแบบยั่งยืน รวมถึงผู้ด้อยโอกาส. เอกสารประกอบการประชุมคณะรัฐมนตรี (ยุทธศาสตร์) ครั้งที่ 3/2544. 30 มกราคม 2544.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ความยากจนเชิงโครงสร้าง. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ "แนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาคความยากจน".
10-11 พฤษภาคม 2546.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แนวทางการ

ดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับอำเภอ: “เส้นทางการพัฒนาสู่ความพอเพียง ยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาความยากจน: กรณีศึกษาขบวนการแก้จน อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด.” เอกสารในการสัมมนานายอำเภอ และเอกสารอ้างอิงให้กับนายอำเภอและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดได้ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับอำเภอ. มกราคม 2549.

เว็บไซต์ของโครงการวิจัยนี้ http://202.28.92.35/Coop-Roiet/Poster_Roiet/Poster1.html

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1
ตารางแสดงข้อมูลพื้นฐาน

ตารางผนวกที่ 1.1 จำนวนสหกรณ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดจำแนกตามประเภทของสหกรณ์ ปี 2548

ประเภทสหกรณ์	จำนวนสหกรณ์
การเกษตร	101
ออมทรัพย์	20
ร้านค้า	2
บริการ	3
ประมง	3
นิคม	1

ที่มา : สำนักงานสหกรณ์จังหวัดร้อยเอ็ด, 2549

ภาคผนวกที่ 1.2 รายชื่อคณะกรรมการสหกรณ์การเกษตรในโครงการฯ

ลำดับ ที่	สหกรณ์ การเกษตร	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง	ที่อยู่	โทรศัพท์
1.	เกษตรวิสัย	นางบุญเกิด ภานนท์	ผู้จัดการ	206 หมู่ 2 ถนนปัทมานนท์ ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอกเกษตรวิสัย	043-589190
2.	สุวรรณภูมิ	นายประยุทธ์ หงษ์ทอง	ผู้จัดการ	1 หมู่ 80 ถนนสุวรรณภูมิ-ยโสธร ตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรภูมิ	043-3580223
3.	ปทุมรัตน์	นายสมฤทธิ์ สิทธิสาร	ประธาน	277 หมู่ 9 ตำบลบ้านคง อำเภอปทุมรัตน์	043-587086
4.	หนองพอก	นายล้อม ศิริสุวรรณ	ประธาน	79 หมู่ 11 ซอกรอบเมือง อำเภอหนองพอก	
5.	เสลภูมิ	นางสาวกัณนารัตน์ สวัสดิ์มาส	จนท.บัญชี	83 หมู่ 11 ตำบลขวัญเมือง อำเภอเสลภูมิ	043-551272
6.	เมยวดี	นางสาวอุพรศ รัตนมณีรัมย์	ผู้จัดการ	53 หมู่ 5 ตำบลชมสะอาด อำเภอเมยวดี	043-577065
7.	โพนทอง	นายพรประสิทธิ์ สรรพวุธ	ธุรการ	451 หมู่ 1 ตำบลบทอง อำเภอโพนทอง	043-571481
8.	โพธิ์ชัย	นายสุพัฒน์ โพธิ์ชัยแก้ว	ผู้จัดการ	157 หมู่ 12 ตำบลขามเปี้ย อำเภอโพธิ์ชัย	043-867057
9.	เมือง	นางสาวนิตยา วาระสิทธิ	ธุรการ	อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด	05-0117730

ที่มา : จากการสำรวจ

ภาคผนวกที่ 1.3 สถิติการทำนาจังหวัดร้อยเอ็ด ปี 2547/48

	ไร่	ร้อยละ
1. พื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	5,187,156	
2. พื้นที่ทำนา	3,045,435	99.31 ของพื้นที่ถือครอง
3. พื้นที่ปลูกข้าวเจ้า	1,899,273	62.36 ของพื้นที่นา
3.1 ข้าวขาวดอกมะลิ 105	1,879,492	98.96 ของพื้นที่ข้าวเจ้า
3.2 กข 15	19,257	1.01 ของพื้นที่ข้าวเจ้า
3.3 อื่นๆ	524	0.03 ของพื้นที่ข้าวเจ้า
4. พื้นที่ปลูกข้าวเหนียว	1,146,162	37.64 ของพื้นที่ทำนา
4.1 กข 6	1,144,960	99.90 ของพื้นที่ข้าวเหนียว
4.2 อื่นๆ	1,202	0.10 ของพื้นที่ข้าวเหนียว

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดร้อยเอ็ด, 2549

ตารางภาคผนวกที่ 1.4 หน่วยงานผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหลัก หอมมะลิ 105 ภายใต้ความรับผิดชอบ
ของกรมวิชาการเกษตร

หน่วยงาน	จำนวน (แห่ง)
ศูนย์วิจัยข้าว ประกอบด้วย - ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี* - ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ - ศูนย์วิจัยข้าวสกลนคร - สถานีทดลองข้าวขอนแก่น - สถานีทดลองข้าว อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น - สถานีทดลองข้าวหนองคาย - สถานีทดลองข้าว อ.พิมาย จ.นครราชสีมา	7
สถานีทดลองข้าว	6
สถานีทดลองข้าว ไร่และรัฐพืชเมืองหนาว	2
สถานีทดลองข้าวและรัฐพืชเมืองหนาว	2

หมายเหตุ : *ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานีจะแจกจ่ายเมล็ดพันธุ์หลักให้กับ 4 สหกรณ์ (สหกรณ์การเกษตรเมืองร้อยเอ็ดจำกัด, สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด, สหกรณ์การเกษตร โพนทราย จำกัด และสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิจำกัด) เพื่อนำมาผลิตเมล็ดพันธุ์ขยาย

ที่มา : ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี, 2548

ภาคผนวกที่ 1.5 สภาพการทำนาของจังหวัดร้อยเอ็ดปีเพาะปลูก 2547/48

อำเภอ	พท.ถือครอง (ไร่)	พื้นที่ปลูกข้าวเจ้า (ไร่)				พื้นที่ปลูกข้าวเหนียว (ไร่)			พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)			ผลผลิตรวม (ตัน)		
		มะลิ105	กข.15	อื่นๆ	รวม	กข.6	อื่นๆ	รวม	ข้าวเจ้า	ข้าวเหนียว	รวม	ข้าวเจ้า	ข้าวเหนียว	รวม
เมือง	182,435	90,213			90,213	92,222		92,222	73,340	76,058	149,398	32,104	34,478	66,583
อาจสามารถ	205,144	114,356			114,356	85,603		85,603	101,022	76,527	177,549	38,646	28,434	67,080
เกษตรพัฒนา	187,948	119,310	952		120,262	64,957		64,957	80,351	54,843	135,194	32,846	23,405	56,251
เกษตรวิสัย	339,597	281,837	10,714		291,999	44,191		44,191	242,192	43,553	285,745	92,645	19,010	111,655
ปทุมรัตน์	166,532	119,837			119,837	46,448		46,448	86,456	33,805	120,261	39,714	15,668	55,383
พนมไพร	159,125	90,909			90,909	64,654		64,654	57,648	51,918	109,566	22,294	19,538	41,833
โพนทอง	270,864	92,898			92,898	175,551		175,551	75,670	144,535	220,205	36,713	68,890	105,604
เสลภูมิ	278,731	173,372	1,707	260	175,339	103,169		103,169	99,713	68,775	168,488	38,888	30,054	68,942
สุวรรณภูมิ	318,691	264,047	3,830		267,877	50,814		50,814	217,698	38,009	255,707	81,498	14,861	96,360
ธวัชบุรี	149,989	87,348	685		88,033	60,708		60,708	69,958	53,357	123,315	37,019	27,705	64,725
หนองพอก	101,665	39,879	1,018		40,897	59,566	1,202	60,768	40,139	57,648	97,787	14,186	20,344	34,531
โพธิ์ชัย	117,122	41,172	351	264	41,787	75,335		75,335	25,405	55,771	81,176	13,502	31,068	44,571
เมืองสรวง	60,224	36,307			36,307	23,014		23,014	29,705	18,314	48,019	14,553	9,197	23,750
โพนทราย	122,141	115,379			115,379	6,762		6,762	99,626	6,762	106,388	49,694	3,567	53,261
เมยวดี	62,537	24,283			24,283	37,941		37,941	24,283	37,941	62,224	10,729	15,532	26,261
ศรีสมเด็จ	78,141	38,495			38,495	39,646		39,646	21,315	20,769	42,084	10,323	11,089	21,413
จังหาร	75,284	43,583			43,583	31,701		31,701	29,556	19,353	48,909	14,985	9,572	24,557
กิ่งอ.เชียงขวัญ	61,020	37,188			37,188	23,832		23,832	14,788	9,939	24,727	6,428	4,117	10,545
กิ่งอ.หนองฮี	57,223	37,855			37,855	18,383		18,383	22,128	11,821	33,949	10,339	5,485	15,824
กิ่งอ.ทุ่งเขาหลวง	72,239	31,776			31,776	40,463		40,463	15,136	18,953	34,089	7,003	9,949	16,953
รวม	3,066,652	1,879,492	19,257	524	1,899,273	1,144,960	1,202	1,146,162	1,426,128	898,651	2,324,778	604,118	401,973	1,006,091

ภาคผนวกที่ 1.6 ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105

รายการ	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	ร้อยละ
1. ต้นทุนผันแปร				
1.1 ค่าแรงงาน	1,791.2	3,236.50	5,027.74	76.03
1.1.1 ค่าเตรียมดินเพาะกล้า	55.83	175.00	230.83	3.49
1.1.2 ค่าเพาะกล้า	37.50	183.00	220.50	3.33
1.1.3 ค่าเตรียมดินปลูก	224.58	562.50	787.08	11.90
1.1.4 ค่าจ้างปลูก	727.50	2,143.50	2,871.00	43.42
1.1.5 ค่าดูแลรักษา	8.33	40.50	48.83	0.74
1.1.6 ค่าเก็บเกี่ยว	737.50	132.00	869.50	13.15
1.2 ค่าวัสดุการเกษตร	1,327.7		1,327.71	20.08
1.2.1 ค่าเมล็ดพันธุ์	90.00		90.00	1.36
1.2.2 ค่าปุ๋ยเคมี	659.17		659.17	9.97
1.2.3 ค่าปุ๋ยคอก	333.33		333.33	5.04
1.2.4 ค่าปุ๋ยอินทรีย์	75.00		75.00	1.13
1.2.5 ค่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืช	8.13		8.13	0.12
1.2.6 ค่าน้ำมัน	83.33		83.33	1.26
1.2.7 ค่าไฟฟ้า	6.25		6.25	0.09
1.2.8 ค่าน้ำ	1.67		1.67	0.03
1.2.9 ค่าซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์	20.83		20.83	0.32
1.2.10 อื่นๆ	50.00		50.00	0.76
2. ต้นทุนคงที่				
2.1 ค่าเสื่อมอุปกรณ์	-	257.19	257.19	3.89
3. ต้นทุนทั้งหมด	3,118.95	3,493.69	6,612.64	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ, 2549

ภาคผนวกที่ 1.7 ต้นทุนการปลูกข้าวอินทรีย์แบบ นาหว่าน และนาดำ

1) ต้นทุนนาหว่านคิดคำนวณจาก 1 ไร่

ขั้นตอนการผลิต	ประเภทของต้นทุน	คิดเป็นค่าใช้จ่าย (บาท)
1. การไถตะ	1.1 ค่าแรงงาน 200 บาท/ไร่/คน	200.00
	1.2 ค่าปุ๋ยคอก 1 ตัน/ไร่ (ปุ๋ยคอก 1 ตัน = 1,500 บาท)	1500.00
2. การไถพรวน	2.1 ค่าแรงงาน 180 บาท/ไร่/คน	180.00
3. ค่าหว่าน	3.1 ค่าจ้างหว่าน 150 บาท/วัน/10 ไร่	15.00
	3.2 ค่าเมล็ดพันธุ์ใช้ 10 กิโลกรัมต่อ 1 ไร่ (ข้าวหอมมะลิ 105 ราคา กิโลกรัมละ 14 บาท)	140.00
	3.3 ถั่วเขียว 3 กิโลกรัม/ไร่ (ราคา กิโลกรัมละ 10 บาท)	30.00
4. การไถและคราด	4.1 ค่าแรง 100 บาท/ไร่/คน	100.00
5. ค่าเก็บเกี่ยว	5.1 ค่าแรงงาน 200 บาท/ไร่/ 2 คน	400.00
	รวม	2,565.00

2) ต้นทุนนาดำ คิดคำนวณจาก 1 ไร่

ขั้นตอนการผลิต	ประเภทของต้นทุน	คิดเป็นค่าใช้จ่าย (บาท)
1. การไถตะ	1.1 ค่าแรงงาน 200 บาท/ไร่/คน	200.00
	1.2 ค่าปุ๋ยคอก 1 ตัน/ไร่ (ปุ๋ยคอก 1 ตัน = 1,500 บาท)	1500.00
2. การไถพรวน	2.1 ค่าแรงงาน 180 บาท/ไร่/คน	180.00
3. ค่าหว่าน	3.1 ค่าจ้างหว่าน 150 บาท/วัน/10 ไร่	15.00
	3.2 ค่าเมล็ดพันธุ์ใช้ 10 กิโลกรัมต่อ 1 ไร่ (ข้าวหอมมะลิ 105 ราคา กิโลกรัมละ 14 บาท)	140.00
	3.3 ถั่วเขียว 3 กิโลกรัม/ไร่ (ราคา กิโลกรัมละ 10 บาท)	30.00
4. การถอนต้นกล้า	4.1 ค่าแรงมัดละ 1 บาท (1 ไร่จะได้ 600 มัด)	600.00
5. ค่าปักดำ	5.1 ค่าแรงงาน 150 บาท/ไร่/1.5 คน/วัน	225.00
6. ค่าเก็บเกี่ยว	6.1 ค่าแรงงาน 200 บาท/ไร่/2 คน	400.00
7. คำน้ำหมักชีวภาพ	7.1 คำน้ำหมักชีวภาพ 15 ลิตร/ไร่/3 ครั้ง (ราคา ลิตรละ 6 บาท)	90.00
	รวม	3,380.00

หมายเหตุ : น้ำหมักชีวภาพจะใช้หลังจากปักดำไปแล้ว 1 อาทิตย์ จำนวน 5 ลิตร และหลังจากนั้น 1

เดือนจะใส่อีก 5 ลิตร และครั้งที่ 3 ช่วงข้าวแตกกออีก 5 ลิตร

ที่มา : จากการสำรวจ, 2549

ภาคผนวกที่ 1.8 ต้นทุนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จำนวน 30 กิโลกรัม

รายการ	คิดเป็นเงิน (บาท)
1) ปุ๋ยคอก 15 กิโลกรัม ราคา กิโลกรัมละ 0.66 บาท	10
2) รำละเอียด 10 กิโลกรัม ราคา กิโลกรัมละ 5 บาท	50
3) แกลบขาว 5 กิโลกรัม ราคา กิโลกรัมละ 1 บาท	5
4) กากน้ำตาล 250 มิลลิลิตร ราคา ลิตรละ 15 บาท	3.75
5) EM 250 มิลลิลิตร ราคา ลิตรละ 68 บาท	17
6) ค่าเสื่อมของเครื่องทำปุ๋ยอัดเม็ด	17
รวม	102.75
	หรือประมาณ 3.50 บาทต่อกิโลกรัม

หมายเหตุ: ราคาปุ๋ยอัดเม็ดในท้องตลาดประมาณ กิโลกรัมละ 7 บาท หรือ 1 กระสอบบรรจุ 50 กก.

ราคา 350 บาท

ที่มา : สำนักงานสหกรณ์ร้อยเอ็ด, 2549

ภาคผนวก 2
ภาพกิจกรรมโครงการ

กิจกรรมเครือข่ายสหกรณ์

1) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ 1” ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

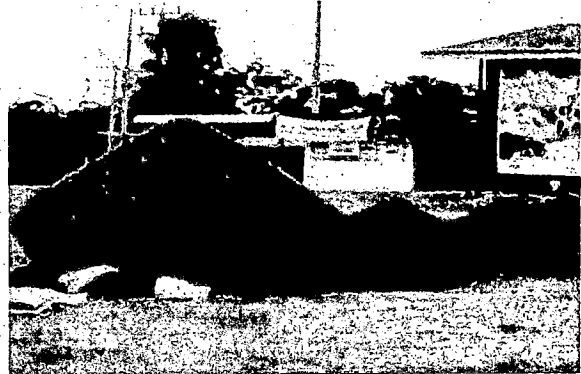
3) ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ณ กลุ่มเกษตรกรที่ทำการผลิตพันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105 บ้านหนองบัว ตำบลน้ำคำ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

5) ถ่ายรูปภาพหมู่ระหว่างสมาชิกเครือข่ายสหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ

2) คณะนักวิสาหกิจประชุมร่วมกับผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรในโครงการฯและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบความต้องการของสหกรณ์ก่อนกำหนดกิจกรรมการเชื่อมโยงเครือข่าย

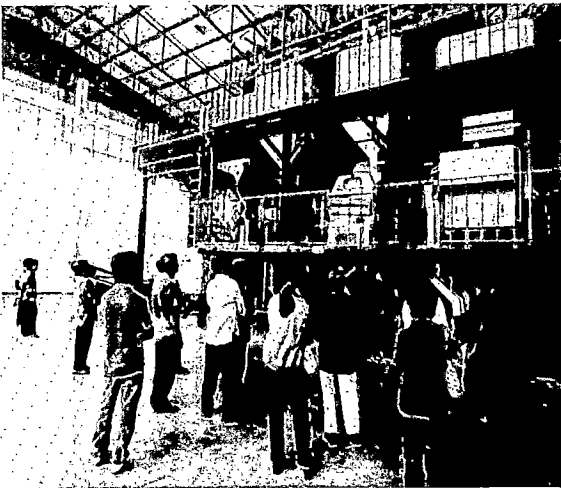
4) ตัวอย่างข้าวเปลือกที่สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัดรับซื้อจากสมาชิก

6) ภาพตัวอย่างพันธมิตรทางธุรกิจระหว่างสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์สาขาโพนทอง

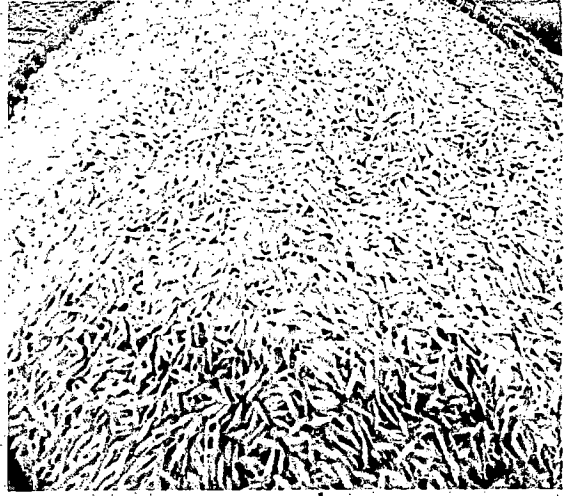
7) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าวใน
จังหวัดร้อยเอ็ด” ณ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด

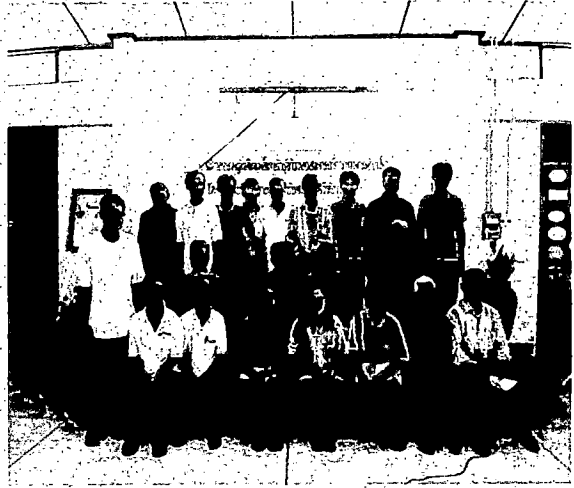
9) สาธิตการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105 ของศูนย์
เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด

11) นำเจ้าหน้าที่เครือข่ายสหกรณ์ศึกษาวิธีการทำ
การตลาดข้าวหอมมะลิ โดยผ่านระบบ e-commerce ณ
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

8) เมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105 ที่ผลิตโดยศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว
ร้อยเอ็ด

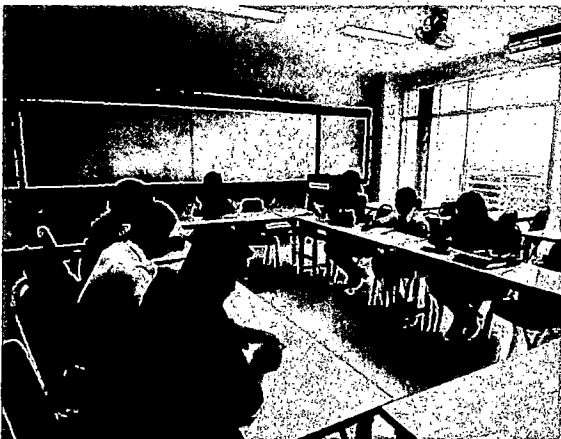
10) ภาพตัวอย่างการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มเกษตรกร
ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดร้อยเอ็ด

12) สาธิตขั้นตอนการเตรียมแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
หอมมะลิ 105 ให้แก่กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต

13) สถานที่เก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่สหกรณ์การเกษตร
สุวรรณภูมิจำกัด

15) การประชุมได้รับความสนใจเป็นอย่างดีจากสหกรณ์
การเกษตรในโครงการฯ

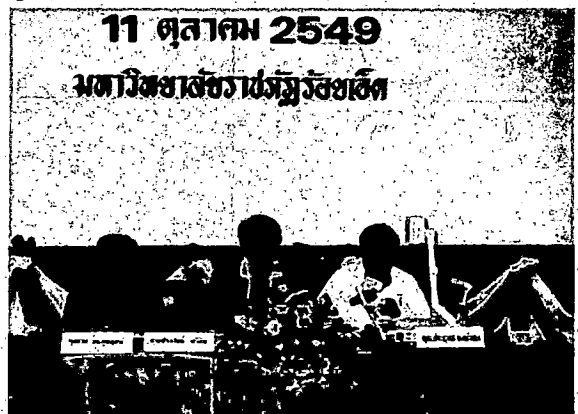
17) ถ่ายภาพหมู่ระหว่างเครือข่ายสหกรณ์ และหน่วยงาน
ราชการที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2549 ณ
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เพื่อสร้างความต่อเนื่องของ
เครือข่ายหลังสิ้นสุดโครงการ

14) คณะนักวิจัยนำผลงานวิจัยที่ได้จากการศึกษามาจัดแสดงให้
นักวิชาการที่สนใจได้ชม ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

16) เว็บไซต์เครือข่ายสหกรณ์ได้รับความสนใจและมี
ผู้ประกอบการแสดงความต้องการข้าวเปลือก 500 ตัน

18) จัดเวที เพื่อระดมความคิดเห็นในการสร้างเครือข่ายใน
อนาคตหลังโครงการสิ้นสุด ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ภาคผนวก 3

**เอกสารแนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับอำเภอ:
“เส้นทางการพัฒนาสู่ความพอเพียง”**

เส้นทางการพัฒนาสู่ความพอเพียง

แนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาคความยากจนระดับอำเภอ
ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาคความยากจน
กรณีศึกษา อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด

กระทรวงมหาดไทย
ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กุมภาพันธ์ 2549

บทที่ 1

เส้นทางการพัฒนาสู่ความพอเพียง

ยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาคความยากจน : กรณีศึกษาขบวนการแก้จน

อ.อาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด : มกราคม 2549

1.1 หลักการ

ความยากจนเป็นปัญหาที่ซับซ้อน เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในลักษณะลูกโซ่วัฏจักรแห่งความยากจน ซึ่งผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความยากจนต้องทำงานอย่างต่อเนื่องและต้องดำเนินการในรูปแบบที่มองทั้งระบบในภาพรวมทุกระดับ ทั้งระดับชุมชน ระดับเมือง ระดับจังหวัด และระดับประเทศ โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อนการทำงานในทุกภาคส่วนพร้อมกันอย่างเป็นรูปธรรมตามลำดับอย่างเป็นขั้นตอน รวมทั้งทุกภาคส่วนต้องมีบทบาทแก้ไขปัญหาร่วมกัน กล่าวคือ ภาคประชาชนต้องดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียรยึดเส้นทางสายกลาง และสร้างระบบคุ้มกันในตัว เพื่อให้สามารถเผชิญและปรับตัวให้อยู่รอดจากผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ส่วนในระดับชุมชนควรมีการรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยอาศัยภูมิปัญญา ความสามารถของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนประยุกต์ใช้ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น มีการรวมตัวกันโดยอาศัยทุนทางสังคม และสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในระดับชุมชน

หลักการแก้ไขปัญหาคความยากจนตามเส้นทางการพัฒนาสู่ความพอเพียงอันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนา เป็นวิธีการสร้างชุมชนให้เจริญโดยอาศัยกำลังความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของภาคีการร่วมกัน โดยยึดแนวทางการทำงาน 3 ประการดังนี้

1. สร้างความสมดุลของการพัฒนา

การแก้ไขปัญหาความยากจนต้องมองทั้งมิติเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดความสมดุล โดย

มิติทางเศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองและมีภูมิคุ้มกันที่พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มีรายได้ที่พอเพียง มีการใช้จ่ายที่เหมาะสมและมีเงินออมสำหรับใช้ในคราวจำเป็น โดยเน้นการผลิตที่สมดุล การผลิตอย่างมีคุณภาพ ผลิตให้พอดี พอเพียงระดับครอบครัว พอเพียงระดับชุมชน และเชื่อมโยงสู่ตลาดภายนอก

มิติทางสังคม มุ่งให้คนได้รับบริการด้านการศึกษา สาธารณสุข มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

ดังนั้นหลักในการแก้ไขปัญหา ควรเน้นแนวทางในการสร้างรายได้ ให้คำแนะนำในการลดรายจ่าย และสร้างโอกาส บนพื้นฐานของศักยภาพของชุมชนและคนในพื้นที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างอุปสงค์กับอุปทานของหมู่บ้าน และให้คนที่ด้อยโอกาสเข้าถึงปัจจัยการผลิตเป็นความสมดุลในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม

2. ยึดแนวนโยบายการพัฒนาแบบควบคู่ (Dual Track)

การพัฒนาศักยภาพคนยากจนในชนบทที่คนทั่วไปเห็นว่าเป็นภาระสังคม ให้เป็นกำลังการผลิตสำคัญในการเลี้ยงและพัฒนาคุณภาพของตนเอง จนกระทั่งเป็นพลังในการส่งเสริมการเติบโตของประเทศนั้น ต้องพัฒนาแบบควบคู่ โดยพัฒนาปัจจัยทางที่เกี่ยวข้องกับตัวคน เช่น ความมั่นคงด้านอาหาร การบริการด้านสาธารณสุข การศึกษา และที่อยู่อาศัย รวมทั้งปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนา เช่น ด้านการชลประทาน ระบบการคมนาคม และพัฒนาระบบการเงินรายย่อย การพัฒนาบนฐานความรู้ท้องถิ่นและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ด้วยการสนับสนุนการนำความรู้ความสามารถดั้งเดิมมาใช้ร่วมกับการบริหารจัดการที่ทันสมัย เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ วิธีการผลิต การบริหารจัดการ ทักษะด้านการตลาดในการเชื่อมโยงสินค้าชุมชนกับตลาดท้องถิ่น

3. เน้นการทำงานในลักษณะเมตตาธรรมและปรับทัศนคติในการทำงาน

การแก้ไขปัญหาความยากจนแนวใหม่ข้าราชการต้องมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง เน้นการทำงานบนหลักเมตตาธรรมและปรับทัศนคติในการทำงาน โดยยึดการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนเป็นหลัก เน้นการทำงานเป็นทีม ขับเคลื่อนไปพร้อมกันในทุกภาคส่วน ทั้งนี้ นายอำเภอต้องใช้หลักการของการเป็นผู้นำในการตัดสินใจ โดยยึดหลักความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานมากกว่าการนำกฎ ระเบียบมาใช้เป็นข้อจำกัด มีทัศนคติในทางบวกที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน ให้ยึดหลัก “รักประชาชน” และ “มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือคนจน” โดยเปลี่ยนภาระให้เป็นพลัง ยึดเป้าหมายคนยากจนเป็นศูนย์กลาง ทำความเข้าใจปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริง โดยผ่านการระดมความคิดและมุ่งเน้นการคิดวิเคราะห์และการคิดแบบบูรณาการ เพื่อให้เข้าใจปัญหาโดยรวมของสังคม การแก้ปัญหของประชาชนต้องนึกถึงหลักเบื้องต้นคือให้มีความพร้อม และหลังจากนั้นก็เริ่มให้เขาเติบโตเข้มแข็งต่อไป สิ่งสำคัญคือจะต้องมีการติดตามและปรับปรุงการทำงานให้เห็นผลสำเร็จเป็นรูปธรรม

เส้นทางการพัฒนาสู่ความพอเพียง : Road map to sufficient economy
ยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาความยากจน : กรณีศึกษาขบวนการแก้จน อ.อาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นแนวทางการบริหารที่ ผู้นำองค์กรลงไปรับรู้ปัญหาโดยตรงจากชาวบ้าน และสามารถที่จะกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการ อันจะส่งผลดีทั้งในระยะสั้นและระยะยาว กล่าวคือ ในระยะสั้นสามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ได้ทันที ในขณะที่ระยะยาวนั้น รัฐบาลจะนำแนวทางแก้ไขปัญหาระยะสั้นไปใช้ในพื้นที่อื่นต่อไป โดยมีศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศจ.) เป็นแกนประสานแนะนำและให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นเรื่องที่ทุกหน่วยงานทุกองค์กรต้องช่วยกันขจัดปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไป

1.2 เป้าหมายการพัฒนาและระดับของการแก้ไขปัญหา

เป้าหมายและระดับของการแก้ไขปัญหาของการพัฒนา จะเน้นการพัฒนาค้นคว้าค้นพบไปกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในทุกมิติ ทั้งจิตใจ สติปัญญา และสุขภาพอนามัย โดยวางเป้าหมายเป็น 3 ระยะคือ

1. ระยะของการสร้างระบบการผลิตที่พอเพียงในพื้นที่ (self contain) พัฒนาการผลิตให้สมดุลระหว่างความต้องการในครัวเรือน/ชุมชน โดยระบบเศรษฐกิจต้องเน้นด้านการผลิตที่สมดุล พอเพียงและมั่นคงตามศักยภาพของพื้นที่ เพื่อเพิ่มรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนและชุมชน

2. ระยะการพัฒนาเข้าเชื่อมโยงกับระบบการค้าการตลาดท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับการยกระดับการผลิต ซึ่งเมื่อมีส่วนเกินกับความต้องการในชุมชน ก็นำผลผลิตออกสู่ตลาดภายนอก คือ เชื่อมโยงกับระบบตลาดการค้าท้องถิ่น โดยต้องให้ความสนใจกับการปรับปรุงคุณภาพ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ตามศักยภาพของพื้นที่

3. ระยะก้าวหน้าขยายเครือข่ายและรวมกลุ่ม เพื่อขยายคุณค่า (value) ในชุมชน เพื่อเข้าสู่การพัฒนาการสร้างมูลค่าสินค้า (value creation) โดยใช้ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมมาผสมผสานเพื่อสร้างสรรค์การผลิตสินค้าและบริการที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคให้มีความโดดเด่นสามารถลดความเสี่ยงจากการแข่งขันของกลุ่ม หรือเป็นการผลิตสินค้าและบริการโดยอาศัย“จุดเด่นที่ยากจะเลียนแบบ”เป็นพื้นฐาน

กรณีศึกษาการวิเคราะห์สภาพปัญหาความยากจน จากข้อมูล กชช. 2 ค.

: กรณี บ้านน้ำเงิน ตำบลโหรา อำเภอบางบาล

ข้อมูล กชช. 2 ค.ได้นำเสนอข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านของ บ้านน้ำเงิน ตำบลโหรา อำเภอบางบาล ใน 7 ด้านสำคัญ คือ สภาพทั่วไป เศรษฐกิจ ความรู้และการศึกษา การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน สุขภาพและอนามัย แรงงาน และยาเสพติด ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาใช้วิเคราะห์เบื้องต้นเพื่อระบุสภาพปัญหาและสมมุติฐานของปัญหาในพื้นที่จากฐานข้อมูลที่มีอยู่ เพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาของพื้นที่ในรายละเอียดพร้อมทั้งการกำหนดแนวทางแก้ไขหรือดำเนินการต่อไป ซึ่งในขั้นตอนดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ทั้งข้อมูลเชิงลึกของพื้นที่และองค์ความรู้ที่หลากหลายเพื่อใช้ร่วมกันในการพิจารณาหาแนวทางแก้ไขที่ถูกต้องเหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูล กชช. 2 ค. ดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบการพัฒนาที่สำคัญ ร่วมกับข้อมูลจากฐานข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนา

1.1 การวิเคราะห์โครงสร้างพื้นฐานด้านบริการของรัฐ จากการวิเคราะห์ข้อมูล กชช. 2 ค. ในส่วนสภาพทั่วไป ทำให้ได้ข้อสรุปถึงสภาพโครงสร้างพื้นฐานและบริการของรัฐในพื้นที่ได้ ดังนี้

บ้านน้ำเงิน หมู่ที่ 1 ตำบลโหรา อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยครัวเรือนทั้งสิ้น 129 ครัวเรือน ประชากร 509 คน โดยในหมู่บ้านมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้แก่ การมีน้ำกินน้ำใช้เพียงพอกับความต้องการเนื่องจากมีน้ำประปาเข้าถึงและมีแหล่งน้ำผิวดินเพื่อการอุปโภคและบริโภค ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ และมีโทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม ในหมู่บ้านและตำบล ยังประสบปัญหาจากการขาดน้ำเพื่อการเกษตรที่เพียงพอตลอดปี เส้นทางคมนาคมที่ไม่ดีตลอดปี มีปัญหาน้ำเสียในหมู่บ้าน ขาดโรงเรียนภาคบังคับ ศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ศาลาประชาคม ฯลฯ ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาในระดับพื้นที่ เพื่อระบุและลำดับความสำคัญและเร่งด่วนของปัญหา เพื่อหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขทั้งในระดับพื้นที่ๆสามารถดำเนินการได้เอง และการขอความช่วยเหลือจากส่วนกลางต่อไป

1.2 การวิเคราะห์พื้นที่และการตรวจสอบศักยภาพด้านโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ จากการศึกษาข้อมูลเศรษฐกิจของบ้านน้ำเงิน ร่วมกับข้อมูลจากฐานข้อมูลจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทั้งข้อมูลสถิติการเกษตรปี 2547 และข้อมูลแผนที่ระบบ GIS ของกรมพัฒนาที่ดิน รวมทั้ง องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้ข้อสรุปสำคัญ คือ เกษตรกรมีปัญหาคูณภาพดิน ขาดน้ำเพื่อการเกษตรที่เพียงพอ และบางส่วนไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ปัญหาที่พบในด้านคุณภาพดิน คือ หน้ดินตื้น และ มีสภาพดินจืดและเปรี้ยว ซึ่งอาจเป็นสาเหตุ

ส่วนหนึ่งที่ทำให้การเพาะปลูกข้าวได้ผลผลิตต่อไร่ไม่สูงนัก เพราะจากการสำรวจของกรมพัฒนาที่ดินด้วยระบบ GIS (<http://giswebldd.ddd.go.th>) พบว่า พื้นที่ในตำบลโหรา มีพื้นที่ที่เหมาะสมกับการปลูกข้าว 9,130.11 ไร่ ไม่ค่อยเหมาะสม 12,195.86 ไร่และไม่เหมาะสม 3,457.00 ไร่ แม้ว่าจากเอกสารการจัดทำเขตเกษตรเศรษฐกิจภายใต้สภาพเศรษฐกิจและสังคมการเกษตรในปัจจุบัน ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร จะกำหนดพืชที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกในตำบลโหรา ซึ่งได้แก่ ข้าวนาปี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง สับปะรด ยางพารา อ้อยโรงงาน ไร่ไถตาม

นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออาชีพการทำการเกษตรในพื้นที่และประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร เช่น การขาดน้ำเพื่อการเกษตร และ ขาดความรู้ในการเพาะปลูกพืช ฯลฯ ในส่วนปัญหาสิทธิทำกินนั้น คราวเรือนส่วนมากมีเอกสารสิทธิ น.ส. 3 โดยมีเกษตรกรที่ยังไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและต้องเช่าทำกินทั้งหมด ประมาณ 20 ครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 15 ของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งจำนวนดังกล่าวแม้จะไม่มากนัก แต่อาจส่งผลกระทบต่อปัญหาความยากจนในพื้นที่ได้เนื่องจากเกษตรกรจะมีภาระจากค่าเช่าทั้งในรูปของเงินสดหรือผลผลิต และอาจส่งผลกระทบต่อ การสร้างแรงจูงใจในการลงทุนด้านการเกษตรที่จำเป็นในพื้นที่ อาทิ การปรับปรุงคุณภาพดินและสภาพพื้นดิน การขุดบ่อน้ำเพื่อการเกษตร และการจัดหาเทคโนโลยีการเกษตรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เป็นต้น

1.3 การวิเคราะห์โครงสร้างอุปสงค์และอุปทานของชุมชน จากการวิเคราะห์ข้อมูลเศรษฐกิจของบ้านน้ำเงินถึงอาชีพทางการเกษตรและการรับจ้างของแรงงานในชุมชนพบว่า

(1) อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักในหมู่บ้าน โดยเฉพาะการทำนา ซึ่งทั้ง 129 ครัวเรือน จะทำนาทุกครัวเรือน ในพื้นที่ประมาณ 1,800 ไร่ นอกจากนี้ยังมีการทำนา ร่วมกับการเลี้ยงปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงวัว และเลี้ยงไก่ โดยมีครัวเรือนที่เลี้ยงวัวร่วมด้วย 70 ครัวเรือน และเลี้ยงไก่ 80 ครัวเรือน รวมทั้ง มีครัวเรือนส่วนหนึ่งเพาะปลูกสวนยาง ผลไม้ และผัก ทั้งนี้ทำให้สามารถสรุปในเบื้องต้นได้ว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ทำการเกษตร มากกว่า 1 ชนิด โดยมีการผลิตข้าวเป็นพืชสำคัญทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน โดยมีการ เพาะปลูกข้าวเฉลี่ยครัวเรือนละ 13.9 ไร่/ครัวเรือน ใกล้เคียงกับ พื้นที่ผลิตข้าวนาปีเฉลี่ย ต่อครัวเรือนเพาะปลูกข้าวนาปีทั้งประเทศ ที่มีราว 15.48 ไร่/ครัวเรือน ในขณะที่มี ผลผลิตข้าวนาปีต่อไร่ ราว 300 กก./ไร่ ค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับ ผลผลิตข้าวนาปี ต่อไร่ของทั้งประเทศที่มีราว 377 กก./ไร่ แต่ยังคงสูงกว่าค่าเฉลี่ยของภาค ตะวันออกเฉียงเหนือที่มีค่าเฉลี่ยราว 294 กก./ไร่ นอกจากนี้ ราคาที่เกษตรกรได้รับยัง ค่อนข้างสูง คือ กก.ละ 8.00 บาท เปรียบเทียบกับ ราคาข้าวนาปีทั้งประเทศในปี 2547 ที่มี ราคาประมาณ 6.37 บาท/กก. (ซึ่งต้องศึกษาในรายละเอียดในพื้นที่ว่าเป็นการเพาะปลูก ข้าวหอมมะลิหรือไม่) นอกจากนี้ เนื่องจากในหมู่บ้านยังมีการเลี้ยงสัตว์ค่อนข้างมาก จึง ควรคำนึงถึงผลกระทบเชิงบวกและลบในระดับพื้นที่ จากการดำเนินการของภาครัฐใน 2 เรื่องสำคัญ คือ โครงการโคล้านครอบครัว และการดำเนินมาตรการป้องกันโรคไข้หวัด นก เพื่อร่วมในการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาในรายละเอียดและแนวทางแก้ไขปัญหา ความยากจนในระดับพื้นที่ต่อไป

ประเทศ	ภาค N/E	ร้อยเอ็ด	บ้านน้ำเงิน	
ทำนา				
พื้นที่ทำนาปีต่อครัวเรือน(ไร่/ครัวเรือน	15.48	-	-	13.95
ผลผลิตข้าวนาปีเฉลี่ยต่อไร่ (กก./ไร่)	377	294	308	300
ราคาข้าวเปลือก (บาท/กก.)	6.37	-	-	8.00

ที่มา: สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2547 และ ข้อมูลจาก www.oae.go.th

(2) ราษฎรส่วนใหญ่มีรายได้เสริมจากนอกภาคเกษตร เนื่องจากในหมู่บ้านมีครัวเรือนที่มีสมาชิกประกอบอาชีพรับจ้างถึง 70 ครัวเรือน หรือ ร้อยละ 54 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยส่วนใหญ่เป็นการทำงานอุตสาหกรรมในโรงงาน ซึ่งเมื่อคำนึงถึงแหล่งที่ตั้งของสถานประกอบการที่ตั้งอยู่ภายในตำบลแล้ว จะมีถึง 70 ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนทำงานอยู่ และในจำนวน 70 ครัวเรือนนี้ มีถึง 54 ครัวเรือนที่น่าจะมีสมาชิกอื่นๆในครัวเรือนที่ทำงานในสถานประกอบการนอกตำบล ซึ่งภาวะดังกล่าวสะท้อนถึง สภาพอาชีพและรายได้นอกภาคเกษตร และความสำเร็จและความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมในชุมชนและนอกชุมชน ที่จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนร่วมไปกับการทำเกษตรกรรม

1.4 การวิเคราะห์ศักยภาพของครัวเรือน จากข้อมูลในด้านระดับความรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน และสุขภาพอนามัยของหมู่บ้าน ทำให้ได้ข้อสรุปของศักยภาพของครัวเรือนที่สำคัญ ดังนี้

(1) ประชาชนมีความรู้ในระดับอ่านออกเขียนได้ จากข้อมูลประชากรในบ้านน้ำเงิน ส่วนใหญ่ที่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ แต่ไม่มีผู้ที่จบการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุปริญาหรือสูงกว่า และไม่เคยได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ การศึกษา และสุขภาพอนามัย ทำให้อาจสรุปในเบื้องต้นได้ว่า แหล่งความรู้ของประชาชน ค่อนข้างจำกัดอยู่กับสื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุ มากกว่า ความรู้จากการถ่ายทอดโดยตรงจากภาครัฐหรือสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งผลจากการมีแหล่งความรู้ที่จำกัดนี้ อาจทำให้ประชาชนไม่สามารถได้รับความรู้ในการพัฒนาอาชีพและรายได้ ตรงตามความสนใจและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

(2) การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนค่อนข้างให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างมาก โดยมีการจัดประชุมเวทีประชาคมมากกว่า 6 ครั้ง และร่วมแสดงความคิดเห็นทุกครัวเรือน และยังมีครัวเรือนถึง 107 ครัวเรือน หรือ ร้อยละ 84 ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้านหรือตำบล อย่างไรก็ตาม ในหมู่บ้านยังขาดศาลาประชาคม หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งจะสถานที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำอย่างถาวร

(3) สุขภาพอนามัย ในหมู่บ้านมีคนพิการทางกายและสติปัญญา รวม 12 ราย และมีผู้พิการที่ไม่มีผู้เลี้ยงดูและรายได้ไม่เพียงพอเลี้ยงชีพ 3 ราย ซึ่งคนในกลุ่มหลังนี้ จำเป็นเร่งด่วนที่หน่วยราชการควรเข้าไปดูแลและหาแนวทางช่วยเหลือ โดยร่วมมือกับชุมชนในการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมต่อไป นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีการดำเนินกิจกรรมป้องกันยาเสพติด ทำให้ไม่มีผู้ขายยาเสพติด แต่เนื่องจากภัยยาเสพติดอาจเข้าสู่หมู่บ้านได้ตลอดเวลา ดังนั้นกิจกรรมดังกล่าวจึงควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งในการสอดส่องดูแล การสร้างจิตสำนึก ฯลฯ

2. สรุปสภาพปัญหาสำคัญและแนวทางการขับเคลื่อน

จากแนวทางการวิเคราะห์ห้วงองค์ประกอบการพัฒนาในด้านต่างๆร่วมกับฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถสรุปสภาพปัญหาเบื้องต้นที่สำคัญของบ้านน้ำเงิน โดยเฉพาะผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรที่อาจส่งผลกระทบต่อปัญหาความยากจนในหมู่บ้าน และแนวทางที่ควรพิจารณาดำเนินการต่อไป ดังนี้

สรุปสภาพปัญหาสำคัญ

2.1 ปัญหาสำหรับการเกษตรที่มีเพียงพอเฉพาะในฤดูฝน เนื่องจากบ้านน้ำเงิน มีปัญหาน้ำเพื่อการเกษตรโดยมีจะมีน้ำเพียงพอเฉพาะในช่วงฤดูฝน ซึ่งปัญหาดังกล่าวน่าจะเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ควรนำมาพิจารณา เนื่องจาก ปัจจุบันในเดือนกุมภาพันธ์ เป็นช่วงระยะเวลาที่จะเข้าสู่ฤดูแล้ง ซึ่งที่ผ่านมาประเทศไทยประสบกับปัญหารภัยแล้งอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อการผลิตและความเสียหายของสินค้าเกษตร และรายได้เกษตรกรอย่างมาก ดังนั้น จึงควรมีการเตรียมแผนรองรับทั้งในระยะสั้น ปานกลาง และระยะยาว โดยทางเลือกในระยะปานกลางและระยะยาวนั้น อาจจำเป็นต้องพิจารณาทางเลือกของการแก้ไขปัญหานี้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่พื้นที่ อาทิ แนวทางการ

ปรับพีชมาสู่พีชต้องการน้ำน้อยหรือต้องการบางช่วง การขุดบ่อน้ำเพื่อการเกษตรของครัวเรือนหรือชุมชน และการผันน้ำจากแหล่งน้ำอื่นๆ เป็นต้น

แนวทางดำเนินการต่อไป ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อพิจารณาหาทางเลือกที่เหมาะสม เช่น ในการปรับเปลี่ยนพีชต้องการน้ำน้อย ควรศึกษาความเหมาะสมของสภาพดินในพื้นที่ด้วยว่ามีความเหมาะสมกับพีชที่จะปรับเปลี่ยน รวมทั้งยังต้องเป็นพีชที่ศักยภาพด้านการตลาด เพื่อมิให้เป็นภาระสร้างภาระให้กับเกษตรกรและรัฐในการแทรกแซงตลาดในระยะต่อ ในส่วนการขุดบ่อน้ำ ก็อาจพิจารณาถึงขนาดความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ และปริมาณน้ำฝนที่ตกในรอบปี รวมทั้งปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดประสิทธิผลและคุ้มค่าในการดำเนินการ เป็นต้น ทั้งนี้ในการดำเนินการควรมีการประสานงานกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งมีข้อมูลคุณภาพของดินในพื้นที่ต่างๆ และเป็นผู้ดำเนินการในการขุดบ่อน้ำขนาดเล็กในไร่นา และ กรมชลประทาน ซึ่งดูแลในภาพรวมของการพัฒนาลุ่มน้ำต่างๆ ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหาและป้องกันไม่ให้เกิดความน้ำช้อนกับการแก้ไขปัญหาในภาพรวม

2.2 การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรและการลดความเสี่ยงของราคาสินค้าเกษตร

(1) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร เนื่องจากผลผลิตข้าวนาปีต่อไร่ของบ้านน้ำเงิน ยังค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยทั้งประเทศ (แม้จะสูงกว่าค่าเฉลี่ยของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของจังหวัดร้อยเอ็ดก็ตาม) ประกอบกับจากการสำรวจของกรมพัฒนาที่ดินด้วยระบบ GIS (<http://gisweb1dd.1dd.go.th>) พบว่า พื้นที่ในตำบลโหรา มีทั้งพื้นที่ๆเหมาะสม ไม่ค่อยเหมาะสม และไม่เหมาะสมในการเพาะปลูกข้าว ดังนั้น ตำบลโหรา ดังนั้น ในพื้นที่บ้านน้ำเงิน จึงมีโอกาและศักยภาพที่จะปรับเปลี่ยนพีชให้เหมาะสมกับสภาพของดิน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องมีการศึกษาในรายละเอียดถึงสาเหตุและผลกระทบจากปัจจัยอื่นๆต่อประสิทธิภาพการผลิตด้วย อาทิ เมล็ดพันธุ์ น้ำเพื่อการเกษตร การดูแลบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา การแปรรูป และการขนส่ง ไปพร้อมๆกัน ทั้งนี้เพื่อให้แนวทางแก้ไขที่ตรงกับสภาพปัญหาและ

ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ หากจะนำแนวทางในการปรับเปลี่ยนพืชมาใช้ ควรต้องพิจารณาความเหมาะสมด้านการตลาดควบคู่กันไปด้วย

แนวทางดำเนินการต่อไป ควรปรึกษารื้อกับกรมพัฒนาที่ดิน หรือ เกษตรอำเภอในพื้นที่ เพื่อศึกษาวิเคราะห์หาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยหากสาเหตุสำคัญจากการเพาะปลูกพืชที่ไม่เหมาะสมกับสภาพของดินในพื้นที่ ก็สามารถใช้เครื่องมือแผนที่ของกรมพัฒนาที่ดิน เพื่อระบุพืชที่อาจนำมาปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพของดินในตำแหน่งต่างๆของพื้นที่ และจำเป็นต้องศึกษาศักยภาพด้านการตลาดของพืชนั้นๆ ควบคู่กันไปด้วย ก่อนที่จะให้ความรู้กับเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรได้มีโอกาสในการตัดสินใจจากข้อมูลที่มีอยู่ต่อไป

(2) การลดความเสี่ยงด้านราคา แม้ในข้อมูล กชช. 2 ก. จะพอสนับสนุนได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเพาะปลูกข้าวร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ เช่น โค และไก่ แต่ยังไม่มีความชัดเจนถึงการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรกรอินทรีย์ ซึ่งจะได้รับประโยชน์จากความเกี่ยวเนื่องในการทำกิจกรรมทางการเกษตรหลายอย่างไปพร้อมๆกัน โดยจะช่วยลดต้นทุนการผลิตและลดความเสี่ยงด้านราคาของผลิตผล รวมทั้ง ลดปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสุขอนามัยของเกษตรกร นอกจากนี้ ยังจะช่วยลดปัญหาน้ำเพื่อการเกษตรได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากการทำเกษตรผสมผสานและเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรต้องมีบ่อน้ำในพื้นที่เพื่อสร้างความเชื่อมโยงของกิจกรรมให้เกิดความหลากหลาย

แนวทางดำเนินการต่อไป ควรปรึกษารื้อกับเกษตรอำเภอในพื้นที่ และเกษตรกรตัวอย่างที่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อจัดเตรียมข้อมูลที่มีการศึกษาไว้บ้างแล้วถึงข้อดีข้อจำกัดในการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อให้เกษตรกรพิจารณาเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรต่อไป โดยในช่วงปรับเปลี่ยนภาครัฐอาจจำเป็นต้องให้การสนับสนุนในระยะแรกโดยให้เกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำโครงการที่เหมาะสมกับพื้นที่

การบริหารจัดการในการขับเคลื่อน

ผลจากการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนทำให้ทราบว่า ชุมชนบ้านน้ำเงินเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้น จึงควรใช้ศักยภาพที่เข้มแข็งดังกล่าว ในการร่วมคิด ร่วมทำ และแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาวต่อไป โดยมีนายอำเภออาจทำหน้าที่เป็น CEO ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ เพื่อทำงานร่วมกับภาคีของการพัฒนา ได้แก่ ส่วนราชการ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน อบต./อบค. และ ภาคเอกชน อย่างเป็นบูรณาการ